

Literatorul

REVISTĂ FONDATĂ
LA
1880
DE
Alexandru Macedonski

Anul II
Nr. 12 (29)
27 mart. 1992
16 pagini
9 lei

Redactor șef MARIN SORESCU

Stradă din București (gravură din sec. XIX) ♦ Ilustrăm acest număr cu imagini din Bucureștiul de odinioară

Șerban CIOCULESCU

CENUȘĂREASA

Moldova dintre Prut și Nistru n-a avut norocul unor condiții culturale prielnice, ca să-și însemne cu mare strălucire contribuția în literatura noastră. I-a lipsit înaintea de, toate un centru de lumină, cum a fost Blajul, în Ardealul secolului al XVIII-lea, sau Iașul, de acum o sută de ani. Fiii săi cei mai înzestrați nu au putut aduce o formație culturală locală, cu pecetea specificității. Fiecare dintr-inșii a găsit în altă parte focarul la lumina căruia și-a format personalitatea.

Aceasta nu înseamnă însă că Basarabia, cu vechimea ei istorică, de tradiții înrădăcinate adinc, nu și-a transmis mesajul. Țară de țărani și de răzeși, ea configurează prin excelență un geniu loci al anonimatului. De aceea i-a fost dat, prin Alecu Russo, primul ei inspirat, să ridice flamura literaturii

poporane, într-un ceas de prea mare circulație a producerilor de imitație și a traducerilor. C. Stere, influențat desigur de direcția naționalistă, dar și minat de poruncitoare îndemnuri ancestrale, a teoretizat poporanismul, pe terenul politic, și i-a pus la dispoziție un organ literar.

Din nefericire, datorită împrejurărilor vitrege, literatura românilor basarabeni, pînă la 1905, nu s-a putut îndrepta către conaționalii patriei de origină, ci către aceia ai provinciilor adoptive. Acțiunea literară dintre Prut și Nistru nu s-a putut exercita binefăcător asupra ținutului lor pînă astăzi, -a avut o mai mare stăruință și vitalitate literatura populară. Folclorul basarabean nu e, ca în celelalte ținuturi românești, un fenomen în stingere sau o supraviețuire în forme corupte, prin contactul cu târgurile și orașele. Aci, în

Basarabia, printr-un proces de compensație, s-a păstrat isvorul curat; numai că rămîne încă să fie colectat cum trebuie, ca să nu se piardă.

De altfel, în nici una din provinciile noastre, nu se vedește mai strînsă filiația directă dintre literatura așa zisă cultă și matca inspirației populare. E un caracter de autohtonie netăgăduită, în amîndouă fețele aceluiași chip.

Păstrătoare credincioasă a vechiului suflet, Basarabia e însă aptă de surprinzătoare depășiri. Semnul cel mai sigur al acestor virtualități de creație e răsărirea cîte unui vlăstar excepțional, cum a fost genialul Bogdan Petriceicu Hasdeu. Și aci, ereditatea își revendică explicația minunii.

Marele Hasdeu a fost fiul unui intelectual cu năzuințe către universalitate și nepotul unui alt distins cărturar; soarta a vrut ca abia reprezentantul celei de a treia generații să se reintegreze culturii patriei sale, aducîndu-i scînteierile unei curiozități intelectuale neastîmpărate și ale celor mai îndrăznețe concepții.

Cariera literară a lui C. Stere, către bătrînețe, confirmă o coordonată a energiilor basarabene, latente: puterea

de construcție, năzuința către vastitate; e aceeași forță care-l îndemna pe Hasdeu să înfrunte singur întreprinderea monumentalului *Magnum Ethymologicum*.

În sfîrșit, ca o ultimă însemnare, în aceste prea fugare linii indicatoare, trebuie relevată apartenența fizionomiei morale a literaturii basarabene, la marea unitate a sufletului românesc. Situată la răscrucea a două continente morale, Moldova dintre Prut și Nistru nu s-a arătat ispitită de misticismul slav; chiar cînd cite un poet și-a intitulat produsele "Miresme din stepă", acestea se integrau cu exclusivitate patrimoniului nostru tradițional. Spiritualcește, între 1812 și 1918, reprezentanții literari ai Basarabiei n-au cunoscut niciodată procesul de sciziune morală, pe care-l învederează aiurea, "grănicerii". Provincie cu o singură frontieră, către Răsărit, Basarabia e sortită ceasului de mare afirmare literară, cînd i se va desluși frumusețea Cenușereșei din basm.

(Curentul literar, anul III, nr. 117, 28 iunie 1941)

**Ziua Mondială a Teatrului: Eugen IONESCU, Jorge LAVELLI
Țînărul Nichita STĂNESCU, de Eugen SIMION**

Convorbire cu Noel COPIN

Viitorul și formularul, proză de Ion BĂIEȘU

Vizionarismul lui Constantin NOICA, de Jeana MORĂRESCU

„Literatorul” în dialog, de Gheorghe TOMOZEI

Mai semnează: Marin SORESCU, Valeriu CRISTEA, Al. PIRU, Ion COCORĂ, Gavril ISTRATE, Luminița VARTOLOMEI

TUR DE ORIZONT

Jurnale

Citim cu un deosebit interes, de aproape doi ani, jurnalul *Exerciții de despărțire* pe care dl Mircea Zăciu îl publică, lună de lună, în revista tiru-mureșeană *Vatra*. Distinsul istoric și critic literar și-a notat cu fidelitate în caietele sale, de-a lungul anilor, întâmplări și fapte cotidiane dintre cele mai diverse: de la ședințele de Consiliu ale Uniunii Scriitorilor la contacte și dialoguri cu colegi de breaslă, de la scurte note de lectură la altele pe teme social-politice și chiar economice. De asemenea, un jurnal substanțial, deși preocupat de amănuntul cotidian doar în măsura în care devine obiect de reflecție teoretică, a fost și acela al lui Livius Ciocărlie din *Orizont*. Că "însemnările zilnice" ale scriitorilor reprezintă, astăzi, un subiect de lectură pasionant, având o dublă valoare: de document de epocă și de conștiință, dar oferind în același timp și amănunte revelatoare pentru viitoarele istorii literare, o dovedesc de mai multe săptămâni la rând, dacă mai era nevoie, și fragmentele din jurnalul *Un român la Paris* de Dumitru Tepeșneag publicat în serial de *România literară*. Sîntem siguri că nu se va putea scrie nimic serios, credibil, despre onirismul românesc sau despre condiția scriitorului în exil, de pildă, fără să se facă referiri la jurnalul d-lui Tepeșneag. *Un român la Paris* se anunță ca un titlu de carte ce va avea o mare căutare.

O nouă "scriitoare": Europa liberă!

S-ar putea ca "Luceafărul" să fie o publicație multi-milionară, grație unui tiraj prin a cărui vânzare izbutește luxul acordării de premii! Nu comentăm lista premianților (hotărîrea unui juriu e lege), ne îngăduim să semnalăm doar extraordinară, insolită performanță realizată prin încurajarea unei noi dar prea june "scriitoare": *Europa liberă*! Pentru înflăcărată istorie un post de radio internațional (intercontinental) obține laurii unui premiu... literar! Ce a scris *Europa liberă*? Ea nu prea scrie, ea vorbește. Pentru înflăcărată oară e premiată vorbirea. Ce va face patronul postului de radio (Departamentul de Stat al SUA) cu alta bănet?

Și ce facem cu competițiile refuzate cum ar fi venerabila B.B.C. ba chiar *Vocea Americii*? Dar Gavarit

Maskva? Roase de invidie, se vor strădui să cucerească trofeele "edițiilor" viitoare cînd și trezoreria obștei scriitorilor va fi ceva mai bogată decît acum.

S-ar putea imagina și o grație inversă (și perversă): *Europa liberă* premiindu-l pe Laurențiu Ulici.

Poate că mirabilul gest chiar s-a consumat învăluit în discreție...

Nu e revista "Luceafărul" tutelată de imaginea proto-legionarului Eminescu?

Deschideri

Pe lîngă prozele poezilor Gellu Naum și Mihai Ursachi, traduse în franceză de Micaela Slăvescu, punctele forte ale numărului 1 din 1992 al publicației *Revue roumaine* (director Aurel Rău, redactor șef Nicolae Șaramba), le constituie două ample grupaje de texte critice: "Imageria populară românească" și "Arțiști ai secolului XX: Iosif Iliu". În primul grupaj, simbolistica măștilor folclorice și a motivelor figurative ori geometrice ale ceramicii de aceeași sorginte, contextul lor ritualic, filiația și ecurile lor fac obiectul unor substanțiale studii ale lui Constantin Prut: "Coarnele berbecului" și "Șarpele", în suită, Elena Scărlătou se ocupă de spiritualitatea macedo-românilor, iar Mihai Cimpoi de "Eminescu în viziunea lui Mircea Eliade", în timp ce Caius Traian Dragomir extinde discuția asupra contribuțiilor în domeniu ale Departamentului Informațiilor pe care îl conduce. Tot atât de incitante sînt paginile consacrate biografiei, picturii și decorațiilor murale ale prea puțin cunoscutului artist român Iosif Iliu (fratele cineastului Victor Iliu), stabilit din 1949 la Paris și din 1951 în Canada. Un consistent fascicul de reproducere în culori însoțește prezentarea întocmită de Alexandra Titu, cîteva note ale artistului însuși și fragmentele din comentariile unor Eugen Ionescu, Enrico Prampolini, Chigo de Chiara, Robert Ayre și alții.

O revistă de curînd reanimată

Care să fie? Care să fie?, ne-am întrebat. Nu este alta decît *Zig-Zag*, ne precizează dl. Alex Ștefănescu (*România literară*, nr. 7): "Această revistă agonică a fost de curînd reanimată de o nouă echipă de gazetari buni, și-a schimbat radical aspectul și conținutul și

tinde să lase mai mult sau mai puțin în urmă publicațiile cu profil asemănător *Flacăra* și *Expres*".

Obiectivitatea cronicarului *România literară* nu poate fi pusă la îndoială, mai ales dacă ținem seamă că acesta e și director onorific al revistei *Zig-Zag*. Se știe că tot ce-i "onorific" reanimează.

Pagini bine "jucate"

E de mirare că, într-o epocă în care pînă și intelectul devine "atelier lucrativ", se pot înregistra și acte de o admirabilă "ingenuitate". Nu multe, evident, dar revista *Thalia* (editată la Cluj de cîțiva împătimiti de teatru și ajunsă la al treilea număr) se află cu siguranță printre ele. Pe parcursul a 16 pagini format A4, muza teatrului își dovedește întreaga putere de seducție și de inspirație în articole recomandate de semnături dintre cele mai prestigioase: Valentin Silvestru, Ileana Berlogea, Maria Vodă Căpușan, Mircea Tomuș, Marin Sorescu, Mihai Mănuțiu, Ion Vartic, Sebastian Vlad Popa. Cuprînd o suprafață considerabilă a fenomenului teatral românesc (cărui, printr-un dialog cu Victor Ciutac, îi include și vocile de dincolo de Prut), revista încearcă (și reușește!) să nu rămînă nici un pas în urma propriilor ambiții, dintre care se reliefează aceea de a informa. Iar informația este furnizată într-o manieră publicistică profesionistă care o ridică la nivelul performanței în domeniu. Teatrul Vedetelor, Teatrul Maghiar din Cluj, Teatrul franco-român (caracterizat de Horia Gârbea într-un enunț polemic la care subscriem: "Metropola explică arrogant ce a înțeles din revolta băștinașilor din colonii"), Spectacolul Nchitta Stănescu, susținut de studenții Institutului de teatru din Cluj, teatrele noi (Levant, Teatrul nostru, Urmuz) - sînt toate prezentate cititorului în pagini bine "jucate" tehnoredacțional, parte din ele în limba franceză. Pe scurt, o invitație pentru iubitorii de teatru care, la înflînirea cu *Thalia*, vor afla nu puține împliniri ale pasiunii lor.

Eroi au fost, eroi sînt încă...

Pe tema unirii Basarabiei cu țara mamă ne este dat să auzim tot mai multe arii de operetă. Nu e lăsată neatinată de o demagogie odioasă nici această problemă sfîntă pentru întreaga suflare românească. Specialiștii în materie, și încă dintre cei mai combatanți, sînt domnii

Gheorghe Grigurcu, Mircea Mihăieș și Hanibal Stănculescu. Primul, în *Scrisoarea deschisă* adresată, prin intermediul *României literare*, lui Grigore Vieru, răstălmăcește, punînd sub semnul întrebării "patriotismul" poetului de la Chișinău. Bănuim că Gh. Grigurcu este încercat de nostalgia tancurilor sovietice, pe care le-a cîntat elevat și sensibil prin anii '60. Al doilea, tot în *România literară* (nr.8), apasă pe tot felul de "pedale", cu clarviziunea și stilul ce-l caracterizează, dar acuzînd numai și nespunînd o vorbă despre ceea ce ar trebui făcut. Frazele îi curg, nu glumă: "Complicitatea prezidențială dintre Ion Iliescu și Mircea Snegur continuă" sau "Separatiștii de la Dubăsari au rolul trupelor de mineri, gata să intervină oricînd o cer interesele forțelor obscure" etc. În fine, la cel de al treilea predomină, e drept, cu un elan ceva mai redus, aria tenorului castrat în pauza dintre actul I și II. Pe noi însă, mai mult decît aceste voci bune la orice, zeloase, avîntate, ne-a pus pe gînduri mesajul transmis, săptămîna trecută, *României libere* de Iurie Roșca, din partea Frontului Popular Democrat Creștin din Republica Moldova: "Agresiunea din est depășește cu mult spațiul geografic, efectul și posibilitățile Transnistriei. Sînt semne că e posibil o reeditare a puciului la scara întregului imperiu. Ne putem pomeni invadați de bandele rusești în orice clipă". Ori: "Situația este atît de gravă încît nu știi ce se va întîmpla peste o oră, o zi, necum peste o lună. Practic ne aflăm în stare de război". Sperăm că sursa nu comportă nici un fel de suspiciune. Totuși, ne rugăm ca dl Iurie Roșca să nu aibă dreptate!

Altfel, mai mult ca sigur, pe lista de voluntari pentru apărarea Transnistriei se vor afla în frunte bravi "rezerviști" Gheorghe Grigurcu, Mircea Mihăieș și Hanibal Stănculescu. Ceea ce nu e tocmai în avantajul democrației românești. Nu fiindcă am subaprecia cumva virtuțile militare ale celor trei, ci fiindcă absența lor de pe frontul publicisticii ar fi o pierdere ireparabilă. Ne consolăm cu gîndul că, în cele din urmă, doamna Marilena Rotaru se va decide să meargă și dînsa în Transnistria în calitate de "corespondent de război" infermieră sau vivandieră. Eroi au fost, eroi sînt încă.

DIAC TOMNATIC ȘI ALUMN

ERATĂ: În articolul din nr. trecut, "*Rememorări necesare*", se va citi *teatrul* mortal în loc de *teatrul* moral.

Pentru o promptă reflecție a fenomenului literar contemporan, rugăm editurile și autorii să ne înlesnească accesul la noile apariții prin trimiterea la redacție a unor exemplare de semnal. Aceeași rugăminte confracților noștri de la revistele de cultură.

Redacția

Literatorul

Săptămînal de literatură și artă editat de
MINISTERUL CULTURII

Anul II, nr. 12(29)/ 1992

Comitetul director:
VALERIU CRISTEA
FANUS NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU

Colectivul redacțional:
Lucian Chișu
(redactor șef adjunct),
Nicolae Diaconu,
Andrei Grigor,
Dumitru Nicu,
Valerian Sava,
Marin Stoian
(secretar general de redacție)

Adresa redacției:
București, Piața Presei
Libere nr. 1,
cod 71341,
tel. 17.10.23; 17.60.10,
înt. 2243, 2248,
căsuța poștală 33-20.

Administrația:
Direcția Pentru Presă,
Publicitate și
Tipărituri, Piața
Presei Libere nr. 1,
sector 1, București

Anunțăm cititorii
noștri că
abonamentele la
revista
"LITERATORUL" se
fac la oficiile poștale,
factorii poștale și
difuzorii voluntari din
întreprinderi și
instituții

Abonamentele pentru
străinătate se realizează
prin **ORION - SRL,**
Splaiul Independenței
nr. 202 A, Sectorul 6,
București,
Telefon 17.34.07,
Fax (400) 42.41.69

Publicația este înscrisă
în Catalogul de presă
Rodipet la poziția 43
ISSN 1220-5583

Tehnoredactare computerizată

JORDAN **SOFTCHIM**

Tasi Alexe
Gabriel Murgășanu

Tiparul executat la
TIPOREX
București

Difuzorii particulari din Capitală și provincie, care doresc să distribuie revista *Literatorul*, sînt rugați să ia legătura cu redacția la telefonul (90) 17.10.23.

Literatorul

CRONICA LITERARA

Eugen SIMION

TÎNĂRUL NICHITA STĂNESCU (I)

Sub îngrijirea Doinei Ciurea au apărut zilele acestea la editura "Românul" poemele de început ale lui Nichita Stănescu. Un veritabil eveniment editorial. Cunoașteam, în bună parte, aceste versuri scrise pe la mijlocul anilor '50 pe când studentul Stănescu Hristea Nichita mergea des în orașul său natal, Ploiești, și compunea poeme în stil prefăcut argotic. Unele dintre ele erau mai vechi, din vremea liceului. Nu le regăsesc pe toate în cartea de față. S-au pierdut, probabil, în timpul deselor mutări ale poetului sau le-a distrus poetul însuși dintr-un prea mare scrupul estetic. Mi-a mărturisit odată că a lăsat saci întregi de manuscrise pe la numeroasele gazde pe care le-a avut în timpul studenției sale și mai târziu, când beizadeaua încolțită de circumstanțe migra dintr-un loc în altul. Intenționa să le recupereze într-o zi, dar cine îl cunoaște pe Nichita Stănescu știe că el nu era un om al faptei. Când era vorba de chestiuni practice, se trezea în el o lene princiară. Unde este vestita *baladă a vidanjoșilor* din orașul nostru? Unde sunt poemele de *curvă dulce* și parafrazele în stil Topîrceanu care defectau, pe la începutul anilor '50, pe elevii "mari", concupispenți ai liceului "I. L. Caragiale" din Ploiești?

Pe la începutul anului 1983, Doina Ciurea (scriitoare, soția lui Nichita Stănescu timp de mai bine de 20 de ani, ființă de o rară discreție și de un devotament față de poet pe care nu-l mai găsești decât în romanele din secolul trecut!) mi-a îngăduit să citesc caietele de tinerete ale lui Nichita Stănescu și am scris, atunci, un mic eseu, *Cîntecele înorogului*, în care semnalam înfățișările poetului din anticamera debutului. Mi-a venit chiar ideea de a le strînge într-o carte aniversară (Nichita Stănescu tocmai se pregătea să sărbătorească 50 de ani de la nașterea sa). Consultat, poetul a fost de acord cu condiția să revadă acele poeme uitate de el printre hîrtii. Le-am recitat împreună și, la sugestia lui, citeva versuri au fost revizuite. La început poetul manifesta interes pentru această operație, apoi zelul lui a scăzut și, după două-trei ședințe de lectură, s-a arătat plictisit și potrivnic. La ce bun? L-am înțeles și am abandonat eu însumi ideea. A rescrie poeme scrise cu 30 de ani în urmă este un non-sens. Este ca și cînd ai vrea să schimbi înfățișarea copilului care ai fost. Au rămas de pe urma acestei inițiative cîteva poeme refăcute (prefăcute) care, într-o zi, pot intra în dosarul unei noi ediții din juvenele *Cîntece la drumul mare* (un titlu mai potrivit cu spiritul și limbajul poemelor decât acela, abstract și savant, de *Argotice!*).

Recitesc acum, cînd Nichita Stănescu întîmpină ura stupidă a detractorilor săi travestiți în judecători morali, aceste exerciții de adolescență și trebuie să spun că-mi plac mai mult decât în 1983. Rămîn, în esență, la impresia că Nichita Stănescu, adevăratul Nichita Stănescu (poet, indiscutabil de prim ordin) s-a arătat ceva mai tîrziu. Aici, în aceste însemnări de atelier, el își face minna copîind tablourile maeștrilor. Cel mai frecvent este Arghezi. Nichita Stănescu își pregătește limbajul poetic parafrăzînd îndeosebi *Flori de mucigai* și într-o oarecare măsură psalmii

arghezieni. Alte modele sunt Eminescu, Ion Barbu, Bacovia. Lipsește, acum și mai tîrziu, Blaga, un poet față de care Nichita Stănescu nu arată o prea mare afinitate spirituală. De ce? Astfel de relații nu se judecă. Sunt sau nu sunt. Adolescențului ploieștean îi place, în schimb, ironical Topîrceanu. Regăsim în aceste caiete vîrgate, în format mare, studențesc, ritmurile sălărețe din *Parodii originale* și regăsim (o filiație mai profundă!) notele tînguțoare și prefăcute din imoasele lui Anton Pann. Nichita Stănescu nu și-a ascuns niciodată simpatia față de poezii muntene din prima jumătate a secolului al XIX-lea și, în clasificarea făcută de G. Călinescu, locul lui ar fi printre marii lirici prefăcuți, "schimonosiți", rafinați ai cîntecelor de mahalala balcanică. Nu-i, de bună seamă, numai atât sau, mai bine zis,

din martie 1983. Puține lucruri aș avea de adăugat. Poate doar interesul adolescentului de pe lângă Piața Sirbească (locul unde s-a născut Nichita Stănescu, în orașul în care epitetul "deraiază crivățul iarna" și de unde "s-a înnodat frînghia limbii de gîtul unui mut înflia oară...") pentru ceea ce el a numit, mai tîrziu, *poezia morfologică și poezia sintactică*. Sub influența lui Arghezi și Barbu le încearcă și el înnodînd și desnodînd limba la gîtul unui vers fluent, colorat și muzical. Caută, se vede limpede, cuvintele jechoase și obosite pentru a le reda vigoarea și plasticitatea inițială. Chiar în parafrazele în stil argotic (ciclul *Cîntece la drumul mare*) introduce esențe pure și sintagme lirice scuite și răsucite, dintre acelea care agrează misterele lumii. Iată una dintr-un poem vesel, petrecăreț despre un motan

din si bemol spre la bemol,
cu raze negre și scuiat.

Se ruginește bezna-n cer,
n-am limbă, n-am, nu pot să-njur,
mi-e somnul greu și port în jur
doar fier și fier și fier și fier."
și în alte versuri care dibuie, cu degete
tremurătoare, marile mistere: "prea tare
tăcerea nespūsă, adîncă..."
"pe lavijă doarme de mult
ecoul păstrat în ulcioare
și surd răsucită-n lacăt
tăcerea..."

"Cuvîntul moare în tăcere
se zbate înjunghiat de vis..."

"rănit de liniști, taurul albastru
a presărat încet iubirii noastre..."
sau, într-o notă mai pură, această reverie
erotică vegheată de liniștea materiei și de
un cer proptit de ingeri:

"Acesta e ceasul de liniști nespuse
Materia doarme cu pumnii deschiși
lata, cu mințile și cu genunchii
tăria-i supusem, și vîlaga, piepțiș

Frînjile noastre, orașele lumii
vor licări printre dalbele bezne
Rămii, doar o clipă rămii tu, mireasă
cu fuga oprită în glezni

Atîte-oboseli răzimate-s de trunchiuri

Biserica Radu-Vodă (gravură din sec. XIX)

el nu mămine aici. Am scris și altă dată că ploieșteanul Nichita Stănescu nu are stare sau are stare să n-aibă niciodată stare. Deși era, socialmente vorbind, un sedentat, nu se odihnea prea mult într-un singur ritm poetic.

Această stare de nestare se vede și în *Argotice* unde înfățișările se schimbă des și spiritul său juvenil, cînd angasat, cînd "băscălios" și sfidător, caută mai multe limbaje. Cele mai multe sugestii vin din direcția Arghezi și din mai sus citatele *Cîntece de ibovște* pe o tradiție muntenească. Arghezi însuși amestecă, se știe, în pasta *Florie de mucigai* culorile și jalea erotică a imoaselor. Tînărul Nichita Stănescu alege două modele care în aparență se împacă așa cum se împacă ziua cu noaptea. Unul este grav și trimite la esențele lumii și la jalea metafizică a existenței (Arghezi, Bacovia), altul cultivă limbajul argotic al periferiei și bocetul erotic viclean, suferințele și orgoliile virile ale tînărului îndrăgostit, cu lecturi bune și imaginația bogată. Despre poemele în stil arghegian am vorbit amănunțit în articolul

curtenitor și fugitiv: "la ceasul cînd tîrș-grăpiș/ Zăpada nopții se adună..." *Zăpada nopții* este o formulă construită în chip arghegian, ca și aceea care urmează: "Cînd zorii ziua o deznoadă", concepute amîndouă (suntem avertizați!) pe stradă, într-o miercuri-joi, către orele 4 dimineața, în centrul orașului. De ce a notat Nichita Stănescu cu atîta exactitate dată, ora și locul nașterii poemului? Mister. Arghegiană este și "marea de scuiat a urii" (*Scuiat*) și, în genere, în stilul psalmilor sunt toate aceste sugestii de tăceri tencuite de lucruri sau depuse în straturi compacte în ulcioare vechi de lut. Este, s-ar putea spune, o veritabilă obsesie în poemele tînărului Nichita Stănescu a tăcerilor primordiale și a liniștilor ascunse în somn arhaic, ca în această *Paralizie* din 20 iunie 1955: "În miez de fier, și-n trup închis
adum cum se rotește tăceri
de miine așternut pe ieri,
de somn arhaic, fără vis.

Un cer de gură înstelat
îmi linge sufletul, domol,

și bucurii... și uimiriile-atîtel
Pe genele noastre-nghetate, vor ninge
luminile lumii, știute

Taci, iată e ceasul gingaș, și-ai putea
cu-o șoaptă să-l sfarmi, să-l înjunghii..."
și multe altele pe care nu le mai citez.

Poetul tînăr este, realmente, obsedat de amurgurile care se prăbușesc și de obiectele mușcate în tăceri mineralizate. Am putea spune că lumea-i vorbește, acum, prin liniștile și tăcerile ei neliniștitoare.

De la Arghezi învață Nichita Stănescu și procedeul de a schimba ordinea cuvintelor în frază, introducînd o notă de mister gramatical. El zice: "calda frunzelor vestire" și "făptura umbrelor păgînă", forțează sensurile ("în amurg de noapte sură") și cheamă corespondențele: "dar oboseala le afirmă de pleoape și de nări/ asemenea mîrosului de soare întunecat"... Copiind tablourile unui mare maestru, el schimbă din loc în loc culorile și liniile. Stilul nichitian începe să se arate...

*Redactor-șef: Ștefan Dimitriu; lector: Emil Parascioiu; ediție alcătuită, îngrijită și postfață de Doina Ciurea, 1992

Ferestre sparte

Prin cele mai diverse medii, circula, acum cîțiva ani, următoarea anecdotă: un individ este reținut în timp ce distribuia manifeste. Însă anchetatorii constată că foile împărțite trecătorilor sînt nescrise. Întrebat de ce "manifestele" oferite cu dărnice sînt albe, acesta a răspuns: "Cunosc ei, oamenii, ce am vrut să spun în ele". Și, într-adevăr, cunoșteam cu toții. Anecdota exprimă, cred, o formă de rezistență împotriva cenzurii, pentru că, e știut, fiecărui lucru care scîie vreme îndelungată i se găsește un antidot. Dincolo de această formulă "compensatorie", cenzura a fost una din realitățile groaznice cu care s-au confruntat generații și generații de scriitori. Era, prin urmare, firesc ca, imediat după decembrie '89, să apară un val de literatură cenzurată, care, ca și literatura de sertar, se dovedește a fi, totuși, de rafut doi. Nu avem, din nefericire, nici un interviu cu vreunul din "străjerii" scrisului românesc - i-am numit pe cenzori - spre a cunoaște mai exact datele fenomenului, însă e sigur că marea majoritate a scriitorilor găsește niște coridoare metaforice pentru a ocoli acest obstacol natural prin subtilitate și rafinament artistic. Vrînd nevrînd, în domeniul artei scrisului - excepție au făcut piesele de teatru și scenariile de film - ideile căpătau drept de circulație împotriva forței malefice a "instituției". Opoziția a fost permanentă. În 1968, cînd tancurile Pactului de la Varșovia striveau sub șenile primăvara pragheză, Zaharia Stancu spunea, într-o luare de poziție, că oamenii pot fi încarcerați, pot fi chiar uciși, nu însă și gîndurile lor. Adevărul enunțat atunci de marea scriitor n-a fost luat în seamă de inchișitorii moderni care lucrau și ei, cu osîdie, la desăvîrșirea oului dogmatic al lui Ceaușescu din care urma să iasă, clocit timp de decenii, omul comunist, de tip nou etc. etc. Ceaușescu a abolit chiar, pentru scurtă vreme, cenzura, crezînd că ea invinsese în fiecare din noi. Și pentru că nu a fost așa, cenzura a cunoscut o revigorare absolută, mergîndu-se pînă la înregistrarea tuturor mașinilor de scris, la miliție. Dacă n-ar fi venit revoluția s-ar fi trecut, probabil, și la stilouri.

Nu cunoaștem, prin urmare, despre interdicțiile scrisului decît ceea ce lasă a se întrevădea "volumele cenzurate", iar un bun exemplu este, în această privință, cartea¹⁾ unui apreciat poet leșean, Ioanid Romanescu, el oferindu-ne un document al amestecului ochilor albaștri în creația sa în perioada 1965-1989. *Morena* conține o mare doză de insolit. Nu există în cazul de față o gîndire ordonatoare, lipsind mai ales unitatea stilistică, deoarece, cumpînat inspirat și-a intitulat Marin Sorescu un volum asemănător, poeziile se supun paradoxului de a fi "alese" de cenzură. Creațiile ne oferă, în schimb, cite ceva despre evoluția fenomenului cenzurii în timp, dar mai ales exemplificări privitoare la "subiectele" care dădeau dureri de cap cenzorilor. Prin anii deceniului al șaptelea, mîngina politică acționa implacabil, nefiind vorba numai de respectarea tabuurilor impuse, ci și de exprimarea adeziunii la caracterul opresiv al luptei de clasă, cînd și se cerea, nici mai mult nici mai puțin, decît "să dai la mină cuie": "Despre asta nu, despre asta nu, / despre asta numai printre rînduri - vîd eu, vede el, sau vezi tu? / cine tot bate ferestre-n scînduri? / despre nimic sau despre NIMIC? / despre ceea ce e, sau despre ceea ce nu e? / poți singur, sau să te ridici? / sau tu îi dai la mină cuie?" (*Tabu* 1965). Această situație fără ieșire îi dă poetului sentimentul că "societatea suferă de boala șahului etern", că e formată dintr-un imens și disciplinat cor, dirijat de profeți care "prin peșteri de cuvinte / împart o falsă aură". Totul este văzut cu monstruoasă luciditate a somnului rațiunii. Entuziasmul programat

al defilărilor grandioase apare ca în "capriciile" lui Goya printr-o grîlă de grotesc tradusă în limbaj poetic astfel: "Iar fac streap-tease vorbele în stradă / ce va fi prietene, cu noi? / de copii, în anumite zile, / înotăm bezmetic prin noroi / sub un steag se apără o țară - dar noi apărăm o piine sub un steag / și strigăm pe cît ne ține gura / să audă unu! dracului de drag! / și măcar de-ar fi minciuna asta / ori a dumitale, ori a mea, / parcă ar avea cumva un sens / și să mai sperăm aiurea s-ar putea! / însă nu mai vîd în care parte / cerul ăsta vrea să se deschidă, / o armată de nebuni tot plîmbă / focul pînă-n vîrf de piramidă" (*Defilarea*, 1973). În 1975 poetul simte că lucrurile nu mai pot continua. Versul cumulează tensiuni interne, poemul e tot mai mult încărcat de aluzii profetice împlinite într-un tîrziu: "Spaima de moarte nu lungeste viața, / capul plecat mereu este o boală - nu vom transmite celor care vin / această neiertată beție socială / voi, care stăpîniți mașinaria morții, / pe cei înspăimîntați - bețivii sociali - / furtuna-i va trezi: nicînd în lume / nu s-au născut copii cu ochi atît de mari / acești bețivi minaiți brutal, orbește, / în van bălăbăndu-se mereu, / morminte-acestea verticale / mișcîndu-se din ce în ce mai greu / își vor întoarce într-o zi privirea / și moartea vor primi-o dintr-o dată: / nu veți avea nici timp să înțelegeți / din care parte-ăteia abisuri se arată / adîncă e tăcerea lor / cum apele adînci curg fără tulburare / dar au furtuni în sînge bețivii sociali / prin el străbat milenii de flăcări infernale" (*Bețivii sociali*). Pe măsură ce ne apropiem de sfîrșitul deceniului nouă, Ioanid Romanescu e dispus, asemenea personajului din anecdota noastră, să-și transforme poeziile în manifeste. Cei ce știu să "citească" vor descoperi aversiunea față de cultul personalității. Discursul liric are conotații precise: "atunci am turbat, la ideea / mesajului acela secret / prin care omul era dat în seama / celui mai de sus analfabet" (*Turbarea*) și continuă, astfel, acționînd însă cu o justificată prudență. *Papagalul*, aflîm din nota însoțitoare, n-a mai încercat să treacă de furcile caudine ale cenzurii, fiind încredințată colecției prietenului său, istoricul literar bucureștean George Sanda: "Ce tot îndrugă bezmeticul / din ceea ce atît de greu și cu slugărie / a învățat? ce articulează? cu aerul de parcă ar fi / Oracolul din Delphi? / Prietene, mi-a devenit gîtlejul / o țevă ghintuită: / vorbesc numai gloanțe / oare pînă cînd va trebui / să ascultăm papagalul?" Poezia ca acestea formează nervura principală a volumului, dar în *Morena* se întîlnesc și alte registre de lectură, creație vizînd domeniul de interes ale cenzurii. Unul dintre ele este religia, clipă de cumpănă, în care "cel ce vorbește nu e decît / umbra materiei divine". Altul e reprezentat de poezia boemă și licențioasă, totuși pînă la limitele acceptabile, știută fiind pudibonderia paznicilor acurateții morale. Dar mai ales a fost vizată fabula în ale cărei deconspirări omologate, expresia poetic-subversivă calchiază sloganurile zilei cu o cotă notabilă de peiorație: "Boncăluind se duc spre grajduri / boii de mîine, boi sătul de tras la care" (*Vitei*).

Cititorul acestor poezii le va găsi probabil, pe unele, mai puțin elaborate artistic, pe altele, chiar simple jocuri de artificii. Ele sînt în primul rînd ferestrele sparte de cenzură și nu o rupere lirică de nori. Ioanid Romanescu nu face parte din cohortele poezilor care, îmbrăcați în odăjdii, au cîntat cu onctuoasă solemnitate "rimoase" puterii, iar acum se vîd nevoiți să-și dea la "întors" poezia. Timbrul de împotrivire al versurilor din *Morena* a dat o bucată de pîine și o gustoasă porție de triptură unor oameni vigilenți, care, acum, și-au deschis magazine, mîri, institute de "Infrumusețare". Poeziile rămîn un document. Pentru ei, pentru Ioanid Romanescu, pentru noi.

Lucian CHIȘU

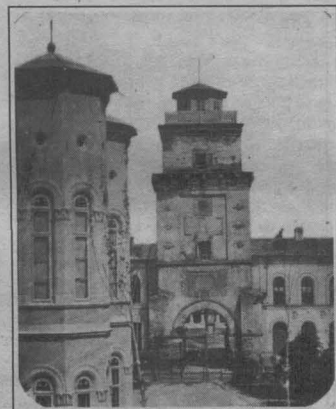
¹⁾Ioanid Romanescu, *Morena*, editura Junimea, Iași, 1991.

Singurătate în tranzit

Însemnări de călătorie și reflecții asupra existenței, cartea lui Vasile Dăcu este în felul ei o aventură.¹⁾ Debut pe cît de neobișnuit - cine iese acum "în larg" cu note de călătorie? - totuși captivant și surprinzător prin siguranța notației, *Singurătate în tranzit* este un gest de eliberare din păienjenii de gînduri apărute în urma unui volaj prin cîteva orașe din Belgia, Olanda, Marea Britanie, Spania și Portugalia.

Spirit iscoditor, autorul este într-o neconștientă căutare: muzee, biserici, parcuri, monumente de artă și de arhitectură, anticariate, magazine dar și baruri, cartiere peștre. Totul este scormonit cu aviditate și confruntat permanent cu date obținute din cărți, reviste, ghiduri sau filme. Un Ulyse rătăcind printre tablouri celebre și incunabile, printre clădiri din secolele trecute, coșeleș de linie sfințită a catedralelor, dar păstrînd în suflet urmele "locului de unde ai băut prima înghițitură de apă".

De la insignifiant la somptuos, noua realitate se supune privirii pătrunzătoare și se răzună pe cel pornit să o descopere, încolțindu-i în suflet sămînța singurătății. Vasile Dăcu se afundă într-o lume ademenitoare, care îi este, sau îi devine, familiară spiritual, dar care îi rămîne străină sufletește: "Dacă spiritul înțelege și aprobă, fără să vreau sufletul rămîne îndărătnic și refractar". Sentimentul singurătății se instalează treptat, pe măsură ce depărtarea de matcă devine mai evidentă, accentuîndu-se prin confruntarea cu un univers construit pe alte coordonate. Tonul cărții însoțește aceste modificări: la început sentimental, nostalgic, aspru mai apoi, cînd

Turnul Colței (Fotografie de Carol POPP de SZATHMARI)

impactul cu un alt spațiu cultural, cu o altă civilizație, îi provoacă mai des și mai acut impresia de izolare.

Pornit în căutarea adevărului existenței, altundeva decît în zonele obîrșiei, autorul *Singurătății în tranzit* are revelația că "adevărul nu se caută în exterior, el stă ascuns acolo unde stă ascunsă și piatra filozofală", iar locul acesteia e "în suflet și se reduce la focul sacru care ne mistuie pe fiecare". Călătorul nostru descoperă în urma acestui periplu un adevăr al sinelui și unul al realității imediate, cele văzute, simțite și, mai apoi, scrise ordonîndu-se în virtutea unei opoziții constante dintre o existență subiectivă și o alta obiectivă. Contrabalansarea acestor două moduri de percepere a realității conferă dinamism scrisului și transformă pagina într-un spațiu al dialogului cu sinele.

Pentru a-și susține opiniile despre lumea pe care o cucereste cu mintea și cu toate simțurile în alertă, autorul nu ezită să aducă argumente din filozofie, din artă sau psihologie, fără teama - totuși reală - de a părea lipsit de credibilitate. Cînd realitatea îi agresează așteptările, Vasile Dăcu se salvează devenind ironic. De altfel, simțul umorului îl însoțește mereu în această călătorie, ca și în paginile cărții. Cătreierînd "ca să se poată mira", "cască gura", dînd peste una sau alta el se lasă mînat, în fond, de altceva: "Oricare vor fi fost primele imboduri ale acestei fapte, pînă la urmă ele mătură nesfîrșita singurătate a sufletelor celor hăituiți de insomnii, ale nevoii de absolut (...). Este singurătatea unui orgoliu ce a absorbit oceanul planetar fără să fi găsit replica locului de acasă".

Fascinația verbului "a povesti" îl aduce pe Vasile Dăcu în fața noastră cu o promisiune: aceea a unui condei depășind - mai devreme sau mai tîrziu - povești în vadurile Dunării.

Zamfir BĂLAN

¹⁾ Vasile Dăcu, *Singurătate în tranzit*, Editura Porto-Franco, Galați, 1991.

Reîntomnare

Paloarea gutuii soarbe pe frunze blestem

Cad pe stradă pinze din Van Gogh

Vino toamnă să scriem un poem

Mi-a părut rău de o întîmplare

Cu un om plin de sînge

Vîntul scuipă frunze pe zăre

Pe capetele noastre cerul plînge

Tîrziu și lăcrimează că nu te mai conțin
În buzele stropite cu vin

Radu POPA

A gîndi și a scrie istoria

Există o multitudine de moduri de a gîndi și a scrie istoria. Într-un fel, cîți istorici, atîtea istorii. Pentru că o personalitate își pune amprenta asupra operei, conferindu-i dimensiuni inconfundabile. Istoricul David Prodan este adeptul unei cercetări minuțioase, fiecare afirmație urmînd să se sprijine pe elemente verificabile, pe documente. În această investigație, detaliile se acumulează, faptele se adună și numai spiritul de sinteză al cărturarului poate să traseze contururi clare și pilduitoare. În una din cele mai importante cărți pe care ni le-a dăruit într-o viață de studiu - este vorba de *Răscoală lui Horea* -, David Prodan mărturisește, la un moment dat, că a lăsat "actorii, evenimentele, răscoala însăși să nareze". Trecutul începe așadar să trăiască sub ochii noștri. Este meritul istoricului de a înșufleși documentul uneori arid, de a reînvia atmosfera unor epoci îndepărtate, pentru ca noi, cititorii, să înțelegem rosturile înaintașilor, visele lor, izbînzile și dezamăgirile lor.

Academicianul David Prodan este un specialist de renume internațional, interesat îndeosebi de structurile sociale, economice și politice ale Transilvaniei. A descris resorturile și trăsăturile specifice ale domeniului feudal, a reliefat relațiile interumane, cu luminile și umbrele caracteristice. De asemenea, a situat mișcarea de emancipare politică a românilor transilvăneni în mișcarea de idei europeană, Suplex Libellus Valachorum fiind, în contextul vremii, un program cu rezonanță puternică în conștiința națională.

Într-un interviu televizat, de acum cîțiva ani, istoricul își considera lucrările drept o expresie a generației pe care o reprezintă. Prin urmare, un cercetător, oricît de stăruitor în demersul său, nu va putea epuiza o temă. Alte viziuni, alte interpretări se vor adăuga în firească succesiune. Istoria e, prin urmare, o disciplină vie, în continuă amplificare, concomitent trecut, prezent și viitor.

La împlinirea vîrstei de 90 de ani, urăm academicianului David Prodan sănătate și putere de muncă, pentru a întregi cu noi file o operă profundă, complexă, de o acuratețe științifică exemplară.

Dumitru NICU

RĂZLETE

Marin SORESCU

Cuvinte noi

Trebuiau doborâți chiaburii,

Și s-a făcut o ședință.

Întîi i-au făcut membri de partid pe unii,

Da' fără ședință.

Marin Lungu zice:

- Bă, vine Fane al Dinii, într-o dimineață de noapte,

Îi spune femeii că mai pe seară să fiu acasă.

Da' n-a spus pentru ce.

Vine seara și mă ia la ședință la deal, la Cioarecu.

Pe mine, pe nea Florea Bălănescu, pe Călin Murgășanu

Și pe alți oameni săraci și fără carte.

Și ne-a spus acolo c-o să avem mari avantaje,

Da' să spunem numai adevărul.

Dă-l, ne face un tabel cu noi

Și ne-a pus să iscălim. Cu deștîl.

A pus mîna pe deștîl nostru și-a apăsât la capul scrisului,

Unde scriseseră ei numele nostru.

Apoi au început ședințele. Săptămînal.

Numai noaptea. Promițîndu-ne că ne dau lemne gratis,

Numai copaci, că se naționalizau pădurile.

Gratis dar să plătim o cotizație.

Cotizație, alt cuvînt nou, după ședință.

Bun. Într-o sară vin acasă, cu cămașă făcută șofile.

S-a apucat femeia să mi-o spele și-am rămas în casă,

Pînă să se usuce cămașa. M-am pomenit, odată cu sara,

Bătînd în ulucă tare, cu un baston, de urlau cîinii.

- Cine e? lese femeia afară.

- Ștefan Dragu. Hai, Mitră, hai, scoate omu' afară,

Să meargă la ședință.

Mulținea spunea că nu sînt acasă, el nimic.

Nu plec de-aici, că de-aia l-am făcut membru.

Și să ia bani, să plătească cotizația din urmă.

Eu ostenit de la muncă, și-n pielea goală,

Că nu se uscaseră cămașa pe culme

Să merg să dau și bani, să pierd și noaptea și cum?

Să le spun eu cozile de topor.

Pe frate-meu, care avea 15 oi și nu erau declarate decît 5

Și eu să le spun și pe celelalte.

Nu pleca deloc de la pod și bătea mereu în ulucă.

Să-mi dea gardul jos.

- Hai, Mitră! Credea că dacă l-am făcut membru de partid

Îi dau moșia Pazului? Să meargă să plătească acolo,

Că de-aia s-a-ncurcat.

A-nceput să bată și mai tare. - Hai, Mitrăă!

Scoate-l așa cum s-o găsi, dacă e bolnav, să-l văd eu.

Dacă am auzit, odată am lîșnit afară, în pielea goală.

Am ridicat mîinile în sus.

- Ioie-mă, mă. Asta sînt!

Unde să merg, mă, în pielea goală? Asta sînt! Unde
să merg așa?

N-am cămașă, n-am bani, și să merg acolo să-l pîrăsc pe

Frata-meu cîte oi are?!

Du-te, că uite-mi doborîși și gardul

Și nu știu ce-ți fac.

Fane a dat cu pălăria de pămînt

Și a plecat să găsească alt prost.

Așa am scăpat de ședințe.

PRIMUM LA REDACȚIE

Domnul

Acad. MARIN SORESCU,

Redactor-șef al Revistei LITERATORUL

Vă rog a publica următorul răspuns la un text apărut în "Academia Cațavencu" din 25 februarie 1992 intitulat "Din opera creatoare a tovarășului Mihai Drăgănescu", răspuns desconsiderat de redacția amintitei foi și căreia regret că l-am făcut onoarea de a-l cere un drept la replică.

Mihai Drăgănescu
Președintele Academiei Române

Domnule Mircea Dinescu,
Director literar al "Academiei Cațavencu"
(Buletinul Academiei)

În nr. din 25 februarie 1992 al publicației dumneavoastră, apare o notă nesemnăată (iscălitura "un om de rău" nu poate fi considerată un nume responsabil) în care se prezintă patru citate din volumul meu "Sistem și civilizație" (1976) și o referire la un paragraf al acestei lucrări.

Este evident pentru oricine că o lucrare nu poate fi apreciată prin publicarea a trei citate *numai* din Cuvântul înainte. De altfel al doilea citat a fost trunchiat, continuarea lui (după redarea numelui a doi oameni politici) fiind următoarea: "prof. Tudor Tănăsescu, unul din fondatorii școlii românești de electronică, acad. Grigore Moisil, acad. Tiberiu Popovici, acad. Nicolae Teodorescu ș.a."

Se caută în nota publicată de dumneavoastră, nu numai în citatul trunchiat, ci în general, să se omită conținutul științific al volumului "Sistem și civilizație". Ar trebui remarcat că în multe părți din volum autorul lui nu a respectat canoanele marxiste încercînd să aducă elemente noi. De altfel, pentru acest lucru mi s-a cerut să încetez să mai public astfel de lucrări, curînd după apariția ei, cu amenințări grave, care veneau direct de la cabinetul dictatorului țării.

În folosirea noțiunii de comunism orice lector atent poate constata că pentru mine înțelesul era echivalent cu acela al noțiunii de civilizație socio-umană, pe care am definit-o clar în multe lucrări, într-un mod cu totul depărtat de teoria marxistă, deși uneori, din compromis, pentru a putea publica ideile mele, care cred că pot fi considerate rezistențe dogmatismului epocii, lăsam, în citate convenționale și înțelesul "clasic".

De ce nu se prezintă, de exemplu, din incriminatul capitol "Securitatea (să fi înțeles 'omul rău' cu acest cuvînt se referea la organismul cu același nume?) și varietatea vieții", de fapt un paragraf, un citat ca următorul:

"În condițiile în care comunismul va realiza varietatea vieții și civilizația, problema democrației se va pune, poate, într-un alt mod decît astăzi. Schimbarea conducerilor va deveni o problemă de varietate a vieții și de civilizație, voința poporului se va manifesta prin ideile și politica sa, la care orice conducător va trebui să se realizeze. Conducerea societății va depinde de o puternică interacțiune între științific și politic. Societatea va fi condusă de structuri de conducere, oamenii din aceste structuri luînd decizii în cadrul politicii stabilite de popor în contextul cunoașterii științifice a unor relații fundamentale ale societății. Accentul în civilizația comunistă în raport cu conducerea va fi pus pe ideile aprobate de popor, oamenii schimbându-se mai des decît aceste idei în cadrul varietății vieții. Votarea pentru anumite idei politice într-un cadru științific de posibilități se va putea face astfel distinct de a oamenilor care se rotesc la conducere".

Nu putea conveni dictatorilor Ceaușescu un asemenea text, ca și multe altele din acest volum, referitoare la rolul vieții

spirituale, criteriile civilizației, modul de inovare în societate ca și afirmația "Marx a descoperit prima mare realitate a societății, sistemul social, astăzi avem încă de descoperit civilizația" (pag.480 în "Sistem și civilizație"). Titlul volumului reflectă profunda mea nemulțumire față de starea de civilizație a socialismului. Voiam să spun clar că sistemul socialist conține erori și multe din noutățile aduse de mine în acest volum, în condițiile respective, din interiorul acestui sistem, atrăgeau atenția intelectualilor români asupra posibilității de a gândi și altfel.

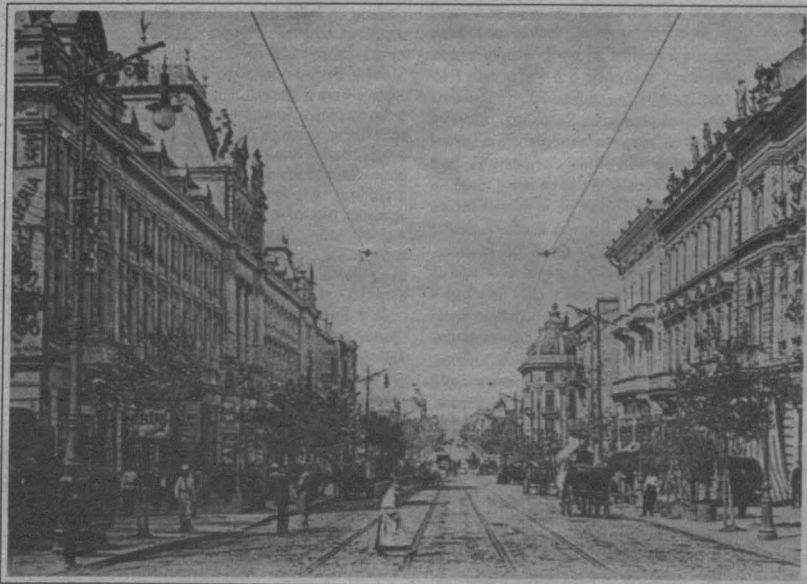
De menționat că o asemenea lucrare ca "Sistem și civilizație" nu face parte din volumele principale ale operei mele științifice, ca și ale celei filosofice, dar nici nu este de neglijat nu numai pentru perioada în care cel mai mult repetau teze clasice sau ceașiste, ci și pentru prefigurarea unor idei care au contribuit la volume ulterioare din ce în ce mai îndepărtate de teoriile sociale și filosofice oficiale.

Nu pot să spun că nu am făcut compromisuri, dar ele au fost supuse supraviețuirii instituțiilor științifice în care am lucrat și operei mele, fără însă să accept depășirea anumitor limite, deoarece cred că am avut o altitudine rezistentă, care a fost remarcată de dictatori și pentru care am avut de suferit, deși nu ca disident. Momentul de disidență l-am atins în zilele Timișoarei din decembrie 1989, înainte de căderea lui Ceaușescu, într-un mod pe care l-am declarat presei și sub o anumită formă și în comunicarea pe care am prezentat-o la deschiderea festivităților dedicate împlinirii a 125 de ani de existență a Academiei Române.

În timp ce în publicația dumneavoastră "un om de rău" încearcă să compromită fără nici o analiză obiectivă o lucrare și un om care s-a dedicat renașterii Academiei Române, recent în revista "Alternative" nr.1-2, 1992, se remarcă importanța noțiunii de *mod de inovare* care înseamnă mod de schimbare în societate și al societății socialiste în particular) introdusă de subsemnatul și se scrie: "... nu putem să nu ne exprimăm mîhnirea că în prea mică măsură deschiderile realizate prin ideile majore conținute în volumul "Sistem și civilizație" s-au bucurat de dezvoltarea creatoare și acreditarea de care era atîta nevoie" (pag.19, în articolul dr.ing.M.Slănină, Revoluția științifico-tehnică și structurarea progresivă a modului de inovare).

În anul 1977 am fost întrebat de un profesor de științe politice din California cum de am avut curajul să public un asemenea volum. I-am răspuns: este o cărămidă pentru viitor, un sprijin pentru cei care vor constata că se putea gândi și altfel, o încurajare spre schimbare. Cine privește numai zgura subțire a acestui volum, inevitabil în anii respectivi, și nu vede elementele de gândire nouă, cel puțin pentru acea perioadă, nu poate fi decît astfel cum s-a iscălit, deoarece denaturează spiritul unei lucrări, adică un om de rău. Îmi pare rău pentru ei.

Mihai DRĂGĂNESCU

Bulevardul, cu Palatul Eforie, în 1901

Valeriu CRISTEA

O ÎNTÎLNIRE RATATĂ (III)

Tema *învierii*, a vieții de apoi, a refuzului de a accepta ruptura dintre vii și morți străbale, de la un capăt la altul, ca un fir - nu zic roșu, deoarece ar fi atras prea mult atenția cenzurii, dar în orice caz vizibil pentru cine are ochi de văzut și este cit de cit sensibil față de această temă -, volumul *După-amiaza de sîmbătă*, apărut în 1988, în condițiile teroarei ideologice impuse de regimul cEAUȘT, comentatorii din țară ai cărți (cărora le sînt în continuare profund recunoscător, lui Nicolae Manolescu în primul rînd, dar nu mai puțin d-lor Radu Enescu, Liviu Ciocîrlie, Ion Pop, Marian Papahagi...) nu aveau cum să abordeze și să discute o asemenea temă. Dacă au observat-o sau nu, e o altă problemă, pe care nu doresc să o tratez aici. Ar fi putut în schimb, ar fi avut toată libertatea să o abordeze și să o discute - "îndicațiile" dictatorului român neavînd nici o valabilitate la Paris - d-na Monica Lovinescu, care în ianuarie 1989, după cum spuneam, a consacrat volumului meu o cronică radiofonică. Nu a abordat-o însă, nu a discutat-o. Ca și cum nici n-ar fi observat existența unei asemenea importante teme. E posibilă însă o atare lipsă de atenție tocmai la o profesionistă a scormonirii textelor noastre, în vederea extragerii celui mai mic grăunte de inconformism? Să nu fi înțeles domnia sa că, față de ateismul monstruos, extrem de primitiv și de agresiv, promovat de CEAUȘESCU, o temă ca aceea a *învierii* reprezenta mai mult decît un gest de insubordonare?

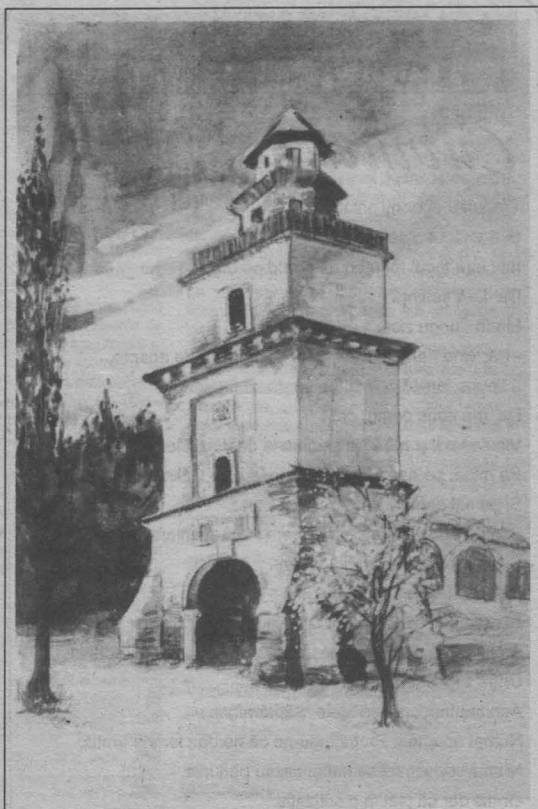
Un gest de aflare? E prea mult, mă laud? Îi las pe alții să aprecieze, inclusiv pe doamna Monica Lovinescu (chiar dacă în obiectivitatea dumnezei față de mine nu mai pot avea o neajmărită încredere). Să fie d-na Monica Lovinescu o atare convinsă, ca la carte (ca la cartea roșie, comunistă)? În acest caz, firește, nu m-ar mira faptul că nu a sesizat o problematică, în chip logic lipsită de orice interes în ceea ce o privește. Ar mai exista o explicație. Eminența noastră colegă, ținînd cont de locul și epoca în care trăiesc, a dorit poate să mă protejeze; a desfricat de fapt toate auzurile reșurecționiste ale cărții dar s-a ferit să arate cu degetul spre "misticismul" meu, pe care regimul l-ar fi înfiorat. Ce-i drept, domnia sa n-a excelat niciodată în asemenea scrupule, descoperind cu poftă, cu lăcomie aș spune toate apropourile (pilele) unei literaturi esopice prin forța lucrurilor. Oricum, în cazul meu această ipoteză (a unei eventuale intenții de protecție) este exclusă din capul locului de însuși conținutul cronicii radiofonice difuzată în ianuarie 1989. D-na Monica Lovinescu nu numai că nu a dorit cituși de puțin să mă protejeze. D-na Monica Lovinescu a dorit, dimpotrivă, să mă denunțe. Cronică domniei sale la volumul *După-amiaza de sîmbătă* asta este în esență: un *denunț* cu multiple adrese.

Primul adresant nu este altul decît securitatea. Nu glumesc, și nici măcar nu exagerez. Căci ce se grăbește să facă d-na Monica Lovinescu, apucîndu-se să-mi "recenzeze" cartea? Nici mai mult, nici mai puțin decît să mă acuze că aș fi un apologet al Armatei Roșii pătrunse în România în vara și toamna lui 1944. D-na Monica Lovinescu nu este o doamnă naivă. Nu se putea să nu-și dea seama că învinuindu-mă de așa ceva în cea mai rară perioadă ceaștigă domnia sa pur și simplu trăgea securitatea de minecă, atenționînd-o în privința mea. E ca și cum ar fi spus: i-a vedet ce-i cu asta! Să nu fi știut d-na Monica Lovinescu că puterea lui CEAUȘESCU, excelent servit de altfel atît de imaginea respingătoare a Uniunii Sovietice breșneviste cit și de orărea Occidentului în ce îl privește, s-a bazat din punct de vedere moral, dacă se poate spune astfel, și psihologic pe antisovietism, pe antirusism, bine răspîndite în România în condiții istorice care le explică dar și bine cultivate de oameni interesați, nu în cele mai nobile scopuri? Să-i fi scăpat amănuntul că exista o secție specială de întreținere și chiar de aflare a acestor resentimente, a căror flăcără rea nu trebuia lăsată să se stingă? Că și printre scriitorii erau oameni anume puși să spună, mereu, amestecînd adevărul cu minciuna, ba chiar și inventînd, cite ceva neapărat rău despre "ruși"? Că a manifestat față de aceștia fie și o umbră de simpatie, iscată de pildă de un film sau de o carte, nu era privit cu ochi buni? În aceste condiții, nu e deloc greu de priceput cum mi-a "căzut" acuzația d-nei Monica Lovinescu. Care, pentru a fi mai convingătoare, citează fapte dureroase, traduce din biografia sa, invocă dramatice experiențe, personale (a stat un timp ascunsă într-o pivniță) sau ale altora. O asigur pe d-na Monica Lovinescu că în respect suferința, că l-am înregistrat cu toată atenția mărturia. În ce mă privește am fost, se vede, mai norocos. Poate

pentru că în 1944 aveam doar șapte ani. În nici un caz deoarece părinții mei erau basarabeni și știau, amîndoi, rusește. A ști rusește, în loc să te aperi, mai curînd te expunea suspiciunilor, deloc inofensive, adeseori; mai ales la început, sovieticii vedeau peste tot albgardiști, viasoviști, tot soiul de trădători. Deși ferit de întîmplare de ce-a fost mai rău, aș putea la rîndul meu relatea, din auzite, cîteva cazuri cutremurătoare. Intrarea Armatei Roșii pe teritoriul țării noastre nu a constituit, evident, un eveniment idilic. Au fost comise diverse acte de violență, nu puține atrocități (rețineți cuvîntul; voi reveni la el mai jos). Totuși, obiectivitatea mă obligă să iau în considerare faptul că această armată nu venea de la băi, sau de la paradă, ci din infernul celui mai cumpănit război pe care l-a cunoscut vreodată omenirea. N-avea cum să se poarte cu mînuși. Mai trebuie, cred, invocată circumstanța atenuantă că, relativ repede, comandamentul sovietic a luat măsuri drastice pentru a curma excesele, fărădelegile. O cred, pînă la ultimul cuvînt, pe d-na Monica Lovinescu atunci cînd își evocă amintirile referitoare la dramaticul an 1944. Să mi se dea voie în acest caz să îl cred și pe propriul meu tată, care a văzut cu ochii lui, la Brăila, cum doi soldați sovietici ce încercau să jefuiască un magazin au fost executați pe loc. De sovietici. De poliția lor militară. În fine...

În *După-amiaza de sîmbătă* există cinci-șase pasaje "cu Armata Roșie". Teama față de aceasta este evocată limpede în episodul musafirilor nepoțiți care ne-au intrat în casă la Corabia (v. pp. 57-58). "I-am dezaprobat", afirm categoric la p. 84 referindu-mă la ostașii veniți de la Răsărit care, într-o Vinere mare, manifestaseră ostilitate față de credincioși. La p. 132 subliniez că tata, diriginte la Telefoane, nu se temea să intre în dispută cu ofițerii sovietici din cadrul așa-numitei comisii interaliate de control. La aceeași pagină descriu senzațiile exterioare pe care copilul ce eram pe atunci le-a încercat plimbîndu-se pentru prima oară cu motocicletă. "Vina" mea ar consta în aceea că am acceptat să mă ărc - repet, copil fiind - în atașul unei motociclete conduse de un ofițer sovietic. Tot la p. 132 o secvență strict obiectivă surprinde "curtea" pe care soldații trecînd în camioane o fac unei tinere rusească, ce dirija circulația. Într-un tren, în toamna lui 1944, un soldat ne-a oferit nouă, copiilor, niște conserve foarte gustoase (p.65). Trebuia, atunci să refuz? Său să "uit" apoi această întîmplare doar pentru ca imaginea Armatei Roșii să iasă cum vrea d-na Monica Lovinescu? Nici unuia din episoadele înșiruite de mine pe scurt, mai sus, d-na Monica Lovinescu nu a considerat că e cazul să le acorde cea mai mică atenție. Din ele, din toate la un loc, rezultă totuși, cred, altitudinea mea obiectivă față de Armata Roșie. D-na Monica Lovinescu s-a oprit, în analiza sa, exclusiv asupra episodului de la p. 66-68. Într-o seară din iarna 1944-1945, la Galați, tata s-a întors acasă însoțit de doi militari ruși, cu care se înțînise pe drum și cărora, de voie sau de nevoie, le propusese să bea împreună un pahar de ceai. Unul din ei a plecat repede și, pare-se, nemulțumit, cel care a rămas mi s-a părut un om "extraordinar de bun": "Cred că purta în ranța lui de ostaș (pe care poate chiar o avea la el) nu bastonul de mareșal, ci tolagul unui sfînt. Îmima lui de aur mi-a luminat o seară a copilăriei." Acest pasaj despre soldatul "necunoscut" care a intrat în casa noastră din Galați doar ca o forță a Binelui" (p.68) a enervat-o teribil pe d-na Monica Lovinescu, a indignat-o pur și simplu. Cum, aceasta e imaginea pe care o dau eu despre Armata Roșie, care a făcut și a dres etc. etc.? Nu, imaginea pe care o dau eu în *După-amiaza de sîmbătă* despre Armata Roșie este mai complexă, dovadă episoadele mai sus citate pe care d-na Monica Lovinescu a preferat să le ignore. De altfel, domnia sa ignoră elemente, personaje, amănunte din însuși pasajul pe care a binevoit să-l comenteze: "Unul din cei doi soldați era tînăr, celălalt mult mai în vîrstă, aproape bătrîn (cui puțin așa îl vedeam eu). Se poate spune că în casa noastră intraseră - și ședeau la masă - cele două Rusii, Rusia nouă și Rusia veche. Rusia nouă ne-a părăsit repede, tînărul a stat puțin și a plecat: mi s-a părut crispat, rețînit, distant și chiar suspicios. Celălalt însă a rămas, a stat de vorbă în tîhnă cu părinții mei și-a băut ceai după vechia modă rusească..." Comentatoarea l-a trecut complet sub tăcere pe soldatul cel tînăr reprezentînd "Rusia nouă" (comunistă, deci) care - precizam eu ironic - "ne-a părăsit repede". După cum se poate ușor observa - ușor, dacă vrei, iar d-na Monica Lovinescu, evident, nu vrea, - portretul pe care îl fac soldatului tînăr este aproape total negativ. D-na Monica Lovinescu face uitată și biografia "eroului" meu. E un tînăr reprezentînd Rusia veche, adică Rusia tradițională, pravoslavnică, un tînăr pe

(continuare în pag. 7)

Turul Coțlei (gravură din sec. XIX)

"CULTURĂ ȘI POLITICĂ"

Nicolae Cristescu, Mircea Ionescu Quintus, Marin Sorescu, Vasile Tonoiu, Zigu Ornea, Ionel V. Săndulescu, Dan Grigorescu, Valeriu Cristea, Dumitru Micu, Eugen Simion, Radu Cîmpeanu, Magdalena Bedrosian, Vasile Morar - iată o listă derutantă de nume a căror alăturare nu pare a fi justificată de vreo logică anume. Și totuși, în logica Grupului Interdisciplinar de Reflecție (GIR), care în întrunirea sa din 18 martie a reunit participarea personalităților mai sus amintite alăturarea și comunicarea sînt posibile și benefice atunci cînd scopurile sînt comune, iar dorința împlinirii lor sinceră. *Cultură și politică* a fost tema pe care d-l Eugen Simion, conducătorul grupului, a anunțat-o ca pe o "provocare" prin care, situîndu-i - decamdată imagin - pe frunții PNL în fotoliile guvernamentale cele mai importante, le cerea să-și expună programul destinat nu doar supraviețuirii, ci mai ales revigorării domeniului cultural, rîmas printre cele mai neprotejate în fața aspririi regulilor economice. "Ce gîndiți să faceți pentru cultura română?" a căzut sec întrebarea, iar prudența politică profesionistă cu care d-l Radu Cîmpeanu a încercat, pentru început să răspundă nu vestea o prea mare densitate de elemente concrete ale dezbaterii. Cuprînzînd definiția corectă a termenilor și a raporturilor dintre ei, formulînd observația că "istoricește, noi, românii, nu am reușit perfect să ne creăm propria identitate spirituală", depîngînd "stîncarea limbii române" (*implementare, ne confruntăm cu*) și a tradițiilor, citez, "familare", disertația d-lui Radu Cîmpeanu a întrunit acordul unei părți însemnate a celor prezenți ("Mda!" - a spus în acest sens d-l Z. Ornea) și a desjelenit terenul pentru celelalte opinii, fără a impune, totuși, un ton.

De la inutilitatea actuală a cercetării științifice (V. Constantinescu) la problema naționalismului (Z. Ornea), de la delictul de presă la autoritatea și competențele justiției (M.I. Quintus: "Damenii îmi cer să rezolv probleme de fei următor. A plecat băiatul și m-a lăsat fără băiat"), de la absența regretabile din onomastica strădă (Dan

Grigorescu: "Bucureștii au un primar nou, dar nu și străzi cu numele lui Maiorescu, Lovinescu, Vianu, iar Cuza și lorga nu au monumente") pînă la teoretizări substanțiale despre caracterul integrator al conceptelor de identitate individuală, națională și europeană (Valeriu Stoica) - dezbaterile a antrenat în mișcare energică și elegantă idei esențiale privind cultura românească actuală. Între ele, alarmantă, primejdia ca mult sperata reunificare spirituală și morală a românilor să fie împiedicată de unele aprecieri aberante venite din exil, care vede cultura română din ultimii 45 de ani ca pe o "Siberia a spiritului" (?) (Eugen Simion). Întru totul coerentă, explicația dată de d-l R. Cîmpeanu fenomenului exilului merită consemnată și creditată: "Unii exilați și-au creat imaginea unei Românii care nu este România. S-a creat astfel o țară a exilului care se desprinde din ce în ce mai mult de țara propriu-zisă. Ei poartă în ei un complex al inutilității".

Sigur, cîmpul dezbaterii a fost lărgit de intervenții mai mult ori mai puțin pătrunse de gravitate (reală, altminteri) datorate și altor participanți la înțînirea. De ar fi să amintesc doar îngrijorarea d-lui Gh. Mihai privind tragedia silviculturii sau observația doar pe jumătate glumeață a d-lui Dan Grigorescu "Că prin pîrțile ei joase nici cultura europeană nu este europeană".

Iar faptul că răspunsurile privind o viziune programatică asupra susțînării economice a culturii române nu au avut suficientă concretețe nu se datorează, desigur, decît atracției pe care ideile culturale au exercitat-o asupra celor prezenți la reuniunea de miercuri a GIR-ului. Încît cînd d-l Sorin Botnaru a vrut să înăliure bănuiala că ar face propagandă de partid, cineva "avea dreptate" să exclame "jgnit": "Vai de mine! Se poate?" Concluzia se intruchipează însă dincolo de aceste polteruri preventivoare: politica și cultura își pot întreprinde firesc problematicile, păstrîndu-și identitățile specifice, într-o zonă comună în care se poate gîndi la destinele spiritualității românești.

Andrei GRIGOR

VIZIONARISMUL LUI CONSTANTIN NOICA

Mă-și fi dorit să nu cunosc opera lui Constantin Noica, atunci când am început să parcurg acest "Jurnal" - această bogată, aparent "păduroasă" culegere de mărturi ale unui laborator filozofic, această înmărmurire prolixă de probe rămase dintr-o coacerea alchimică a unei viațe-unice-*Idei*. (Cartea și osirida culegerii, le datorăm unor cunoscuți oameni de cultură: Thomas Kleininger, Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu, Sorin Vieru - și editurii Humanitas). Mi-aș fi dorit, zic, să nu cunosc opera filozofului, pentru a o putea re-institui în chip "virgin" - depășind obsesiile fundamentale ale raționalității ei (asemeni unui Cuvier, ce ar reconstitui cu eșantioanele energelismului-aparte din descrierile și mirările gândului "noicean" - lucru la care acest "JURNAL DE IDEI" ispitește nespus). Cunosând-o totuși, opera, în fața acestei cărți am încercat, pe cât cu putință, metodologic *uitării*: recurgerea la faimoasa *paranteză* husserliană ce ne închide cunoștințele spre a ne învîrta cunoașterea.

Teoreticianul devenirii și conștiinței *devenirii* întru *ființă* este, în fapt, cel mai deplin și înfiorat *ingenuu* al *speculației* (românești, în particular și omenești în general): Totul, la Noica, poartă marca și fioul *inductiv* (din care desceinde apoi și plăcerea *deductiv*) - apt să re-origineze partea capătă de adevăr. Poate de aceea el este încă neincadrabil curentelor conturate pînă azi în filozofia europeană: Preocupat cu ardența de Hegel (nu însă în mod necritic) și de *dialectică*, redescoperitor *ingenuu* al *dialecticii*, în cadrul căreia vederile sale cuceresc terenuri noi, neevaluate încă la deplina lor cotă, Noica este, de fapt, un "Monsieur Jourdain" al fenomenologiei: o practică în aproape totală necunoștință de cauză, cu aceea inocentă fascinantă, aptă de-o profundă și proaspătă re-înțelegere a "cuplurilor" ei. Numai această conjugare *crucială* dintre ontologia dialecticii hegeliene și orizontul "transcendent-transcendental" al

viziunilor fenomenologice, îl va aduce pe Const. Noica la vadul acelei dialectici "în patru timp" (analog cu ceea ce ar fi, pentru spațiu, alăurea celei de a patra dimensiuni a lui: *spațiu-timpul*). El descoperă, așadar, măsura sau dimensiunea *abscondă* a dialecticii: cea care deține, aș putea zice, "înfinutul integrat": Limitația care nu limitează. În felul acesta Noica nu e, pentru filozofia europeană, un *continuator*, ci un *sintetizator*, ceea ce implică mai mult; ceea ce reprezintă, întotdeauna, plasarea într-un *centru funcțional* neo-fondator. Sint conșvîș, de altfel, că pe acest centru funcțional neo-fondator, al unei viziuni împlinite, de altminteri, doar în *intuiția* și *virtualitatea* ei, nu chiar și în realul rotund al tuturor soluțiilor spre care aspiră, - se va înălța curînd (lărgindu-și sinteza peste pragurile pe care Noica nu le mai învinge) - o filozofie românească - merită să răspundă doar ea! - unei *integrare* a interogațiilor filozofice de pînă acum, ale omului. (Temeiul pentru o asemenea îndrăzneală, aproape insolentă aserțiune, nu-și află însă spațiul de argumente chiar în acest articol.)

Care ar fi, așadar, soluțiile *nedobîndite* spre care aspiră filozofia lui Const. Noica? "Jurnalul" nu e de fel străin de această tensiune, tradusă recurent ca umbră de vulnerabilitate: "Știința și filozofia sînt de sexe diferite... știința e masculină (căci generează prin practică) și filozofia e feminină (căci generează prin sine. Știința antică era feminină. Pînă la experiment științific trăiam încă în matriarhatul culturii. Apoi știința a devenit masculină. Dar ce e turburător astăzi este că Știința a devenit androgină, însușindu-și din plin și generarea prin sine, speculația, tremurul". (pag. 48-49). Și: "Pînă acum filozofia a fost o formă de delir (înțelegerea generalului) în timp ce știința era un act de luciditate și supunere. Acum știința a intrat în delir (delir matematic etc.)... pe cînd filozofia s-a restrîns la luciditatea, face logică și teorie a cunoașterii." Cu devenirea

întru *ființă* filozofia poate regăsi *delirul*. Ea a încercat să aducă mutația în om și lucruri, să le reaseze. Dar natura ei contemplativă a condamnat-o să fie cel mult exhortativă. Acum poate măcar înțelege acolo unde științele desprins din ea au pus lucrurile în devenirea stimulată, pe care ea n-o obținuse. Dacă îi e dat să fie comentator, atunci s-o facă dinăuntrul lucrurilor, nu din afara lor". (pag. 40). Comentator filosofic dinăuntrul lucrurilor? Ei bine, da! Tensiunea deslînșării subiectului! Întreaga filozofia lui Constantin Noica e marcată de această tensiune! Ideea aceasta devine, altundeva, fantastică: Cunoașterea poate înghiți toate limitele! Ceea ce prefigurează gîndirea lui Noica, este, de fapt, dobîndirea capacității *operatorie*, nemediat - lucrativă, în ordinea naturii, a "Ideii":

"Reflexivitatea este încă deopotrivă în lumea materiei, este chiar fundamentul lumii materiei cu unda. Mișcarea mișcării dă altceva: unda. Totul se schimbă pentru filozofie: avem de gîndit o lume care nu e altceva decît reflexivitate, întocmai *Idei* prin care o gîndim... De aceea, fără a cînta să spunem că unda este idee, nu vom putea spune nici altceva. Sau ea este de ordinul *Idei*. Căci dacă idealismul nu va triumfa aici spunînd: iată, materia este idee (dacă era idee, de ce n-ai obținut-o din idee?), s-ar putea ca materialismul să aibă dreptate, spunînd, iată, e pe dos, ideea este materie - punînd în speță pe lume, într-o zi, unde care să fie *Idei* (obținînd poate într-o zi ideea din materie)". (pag. 68-69). Pentru tensiunea lui Noica întrebarea fundamentală rămîne însă aceasta: "Ce e înțelegerea sau subiect?" (pag. 46) - și toată ontologia lui încearcă să demonstreze apriorismul unui *predicat*, ce-și dobîndește, abia cu conștiința *devenirii* întru sine, propriul Subiect. Lumea e un "act de constituire" - și nu o constituție - și de aceea, e în mod fundamental și *benefic* "bolnavă", - toate manifestările ființei și spiritului sînt în mod *benefic* precare. "Frica de neant a omului - frica de ființă stăpînită / Frica de dezordine totală, frica de ordine totală". (pag. 147). "În românește cuvîntul *ființă* nici nu vine de la *esse*, "a fi", vine de la *fi* (*fiens-tis*), "a deveni". Deci (e de prisos să spunem că fiindul - ființarea - existentul - se deosebește de ființă". (pag. 371). Marea obsesie categorială - la Noica: *posibilul*. Decurge din aceeași preluare a ființei ca fiu: "Matematicile nu servesc (speculativ, ci doar elementar-practic într-o lume în care nu primează *posibilul*. Dacă *fi* realul drept gata dat sau drept unic... nu ai acces la matematicile mai adînci. Dacă însă dublez, triplez, izotopizez sau polimerizez realul, așadar dacă te înfunzi în oceanul *posibilului*, atunci matematicile devin nu numai *unealtă*, dar și o formă de cunoaștere, tocmai ca exploatare a *posibilului* / Aș face, mai degrabă decît după mișcarea hegeliană, o istorie a lumii pe linia: *necesități* (orientul), *realități* (Grecia), *posibilități*". (pag. 61). A putea adăuga (așa cum, de altfel, avea să precizeze el însuși, relîndu teza în aflește alte intervenții) "... *posibilității* (România)". Atașarea perpetuului *posibil* la ethosul românesc (drept caracteristică esențială a acestuia) nu înseamnă - așa cum au înțeles unii - aminarea intrării în real - ci a perpetua - prin act interior - polimerizare a

realului, permanenta întreținere a unui generator de *rezervă* decizională, într-un anume fel capacitatea de accelerare a timpului. (Timpul, monotonia Unului care se vrea multiplu... / Iar omul, în loc să folosească prilejurile și să intre în kairotic, în accelerație, se scufundă în cronologie, în destin, entropie / Drama tuturor celor ce gîndesc Timpul: Nu-l văd accelerările posibile, necum ieșirea din el". (pag. 373). "Posibilul" e astfel un act motor, nicidecum resemnarea nirvanică într-o monedă necheltuită.

În ingenuitatea ei speculativă, filozofia lui Constantin Noica e, în fapt, zbaterea de a sintetiza (cîtește: rezolva) raportul dintre *simpul* originar și *complexul* originar, în domeniul *abstracțiunii*: a afla egalizarea lor fără a le distruge sensul. Matematicile, va zice Noica (vezi, pag. 81-82) - au o origine vulgară, înobilată: au pomul de la observația concretului - Și, generalizînd au descoperit *abstracția simplului originar*. Filozofia a pomit însă de la *abstracțul* pur al speculației, de la *complexul originar*: a gîndit divinul. Pînă unde a ajuns însă? Iată o

eludarea, ci elucidarea acestei ultime "taine"... a logosului. "Jurnalul", ca și întreaga ontologie a lui Const. Noica se alcătuiește din ocoluri, fluxuri și refluxuri în jurul acestei taine pe care destinul lui filozofic o lasă apăsător ca sarcină testamentară epistemologiei viitoare - poate chiar aceluși imperativ kairotic pe care-l va înfrunghia conștiința *devenirii* întru sine a ființei românești. ("Mă înfrunghia - zice filozoful - că românul nu are conștiința tragicului. Undeva însă el este în tragic, în neîmplinire și inadecvatație... E în elementul lui..." Iar mai sus: "Orice tragic ține de cădere, sau de cenzura transcendentă a realului, sau de inadecvatația față de universal". (pag. 122). "Vizionarismul" lui C. Noica pare să intre însă aici în con de penumbra: Desconsiderarea Timpului (alias Istoriei) indică, încă din aceste însemnări, lacuna - după opinia mea, principală - a ontologiei sale: ignorarea relației de *feed-back* dintre timpul profan și timpul accelerat sau ieșirea din timp, dintre simpla *devenire* (perisabilă) și *devenirea* întru *ființă*: substanțializarea ontică a Istoriei; Or,

Hanul Manuc (gravură din sec. XIX)

mărturisire, (anticipativă, se pare, rîndurilor de mai sus): "Ce prost stau cu "abstracțul", după atîția ani de filozofare! Ce am desprins din meditația filozofică n-a fost să abstrag, ci să generalizez în concret. Înțelegerea cu universalul, mai degrabă decît exercițiul lui pur face obiectul filozofiei, de la mirarea ei dintîi pînă la deschiderea ultimei. / Am căutat o asemenea înțelegere tot timpul și mi-am refuzat-o deopotrivă, trăind "abstras"... (pag. 54). Va fi fiind această rîvnă înțelinerii, prefigurată *Idee*, colectoare a tuturor *Ideilor*? (Această *Idee*, așteptată o viață - spune undeva în "Jurnal" - și care nu a mai venit - dar care... "pe semne a venit, dacă nu a mai venit").

A obținut Constantin Noica, sau nu, - comuniunea scontată cu universalul? "Ceea ce se comunică - zice el - sînt cunoștințele (informațiile), pentru înțelesuri e mai mult decît comunicare: comuniune / Peste tot relația e unilaterală. Al doilea termen nu e fără primul (s.m.-J.M.), aceasta poate fi fără al doilea, excitatitatea goală". (pag. 368). Un simbol dramatic pare să ascundă - și deopotrivă să revele - jubilația infinită, caleidoscopico-asociativă, din trăirea filozofică a lui Const. Noica: De la *complexul* originar (pe care "îl dai") - prin *simpul* originar (numărul) și *complexul* procesual - calea către regăsirea *complexului* originar poate fi suspendată la un moment dat prin frica de a mai păși pe un anume prag! "Toată viața am visat forme, împlinirea formelor (Mathesis). Dar toată problema, e cum să găsești forma fără a cădea în formalism". (pag. 373). "Forma" ca substanță, (aspirația de a întîi măcar, originea *formei*): Enigma ontologică nedescifrată, în dreptul căreia el va tăcea - el interpretul "Logicii lui Hermes" - a cărei descifrare pînă la capăt reclama nu

dacă românul se află în *elementul* lui în tragic, acel *feed-back* va trebui să îl conducă, la un moment dat, la conștiința propriului *element*. Ar fi căderea din tragic, cînd *posibilul* ca real polimerizat ar putea desființa cenzura transcendentă a realului. Și abia acest triumf al saturației *posibilului*, s-ar putea traduce ca o conștiință a tragicului. (Oare care cenzură interioară l-a oprit pe Noica să nu înainteze cu dialectica sa în relația de *feed-back* dintre Istorie și devenirea întru *ființă*? Care cenzură interioară nu l-a permis să vadă că tocmai aici ar putea exemplariza o consemnare, simplu fulgurată și ea în acest *Jurnal*: "A face a posteriori a priori" - ? Poate teama că atingînd universalul, filozofia și-ar pierde "sufliările, dihanțiile" (Ce vede filozoful? Vede sufliări, dihanții" - pag. 185) și teama despărțirii de *frica ontologică*: "Frica de Domnul face înțelepciunea. Religia se interesează de Domnul, filozofia de frică".

M-aș mai opri asupra unei *umiri*, care se mărturisește de mai multe ori în acest "Jurnal": "Cum au mai multe lucruri aceeași proprietate?" Faptul, contradicție principului *elementar* (fiecare lucru, star etc... se află în *elementul* său; ceva foarte aproape de relația fenomenologică dintre *noesă* și *noemă*) - observația lui reclama acreditarea filozofică a ceea ce matematicienii numesc azi "metamatematică": metodele *fuzii* - de măsurare a spațiilor și daturilor transgresante. Dacă răspunsul acestei întrebări s-ar fi conturat, filozofia ar fi devenit ca și știința, *androgină*. În căutarea acestui răspuns, întrebarea păstrează - pentru filozof - înfrîngerea din tremurul meduzoi.

Jeana MORĂRESCU

O întîlnire ratată

(urmare din pag. 6)

deasupra necolectivizat, care refuzase să intre în colhoz și "avusesse din această pricină necazur" (locuia într-un bordel săpat în pămînt - asta n-am putut-o spune în ediția din 1988). Acest țărân-ostaș cu inima de aur ne are deci deloc un reprezentativ, nici pentru țărînimia colhoznică sovietică, nici pentru Armata Roșie. Nu o lăudam pe aceasta, lăudîndu-l; îl lăudam chiar pe el, ca individ moral, ca exponent de excepție al poporului rus. Desigur, viziunea mea de astăzi asupra armatei sovietice din timpul celui de al II-lea război mondial - forță de bază în cadrul coaliției antihitleriste, meritele ei în zdrobirea Germaniei naziste rămîn indiscutabile, istorice - nu se poate identifica întru totul cu aceea a unei tinere fete speriate, care se ascunde într-o pivniță. Dar nici nu poate face abstracție de ea. Ultima propoziție a "revoltătorului" (pentru d-na Monica Lovinescu) pasaj închinat "soldatului necunoscut ce a intrat în casa noastră din Galați doar ca o forță a Binelui", citită cu mai multă atenție arată fără dubiu că și pentru mine respectiva armată - ca și oricare altă în împrejurări similare - nu reprezenta doar o forță a Binelui. N-ar fi existat poate nici un dubiu, nici măcar pentru d-na Monica Lovinescu, cu privire la atitudinea mea în problemă dacă cenzura nu mi-ar fi lăsat o mică paranteză. În manuscris și în dactilografa (citită la Consiliul final pasajului arăta astfel: "...soldatului necunoscut ce a intrat în casa noastră din Galați (unde chiar în acea perioadă s-au petrecut și atrocități) doar ca o forță a Binelui". Tot răul spre bine însă (spre binele d-nei Monica Lovinescu): dacă cenzura nu mi-ar fi eliminat aceea paranteză domnia sa n-ar fi avut pretextul de a se dezlînșă împotriva mea. În lumina celor spusă mai sus acuzația d-nei Monica Lovinescu cu privire la pretensele mele imnuri consacrate Armatei Roșii apar drept complet nefondate. Despre ce putea discuta (la începutul ultimului an al dictaturii Ceaușescu) un cetățean român decăzut amic al Armatei Roșii am vorbit mai înainte (în compensație, o să-i furnizez d-nei Monica Lovinescu numele unui adevărat admirator al Armatei Roșii, un admirator pînă la lacrimi; o să-l denunț deci pe... Nikolai Berdiaev, marele filozof creștin, adversar inflexibil al comunismului rus, care, în *Jurnalul* său mărturisește că citea zguduit de plîns comunicatele din presă referitoare la victoriile Armatei Roșii asupra "invincibilei" mașini de război hitleriste, în a cărei "imposibilă" înfrîngere vedea un semn providențial).

Constantin LUPEANU

Crîmpeie de tipăt

Seara, pe la șase, am plecat spre Teatrul "Podul Cerului". La șapte fără un sfert eram așteptat la intrare de Lala și Chen Xiuhong, traducătoarea de limba română. Am ajuns la timp, însă după ele. Mă așteptau. Parcasem mașina în stradă și le-am zărit de cum am intrat în curtea teatrului. Atunci mi-am zis că nu le luasem flori. În stînga, în fața cabinei portarului, se aflau mai multe ghivece de crizanteme, aranjate cu gust.

- Cît costă un ghiveci? am întrebat.
- Nu sînt de vînzare.
- Știu. Am însă nevoie de două fire, pentru două femei frumoase, am zis, și i-am întins doi yuani.

- Femei frumoase? a întrebat, uitîndu-se la bani.

- Cele de colo. I le-am arătat.
- Care e nevasta dumneavoastră?
- Nici una.
- Dar dacă ar fi să optezi?
- Imposibil. Îmi plac amîndouă.

A ris.
- Aveți replică, mi-a spus, întinzîndu-mi două crizanteme.

A refuzat banii.
Cu florile în mină, m-am apropiat de ele. Mă văzuseră.

- Apreciez mai mult modul în care v-ați descurcat, decît gestul, a remarcat Lala.

- Eu sînt fericit că le primii.
- Tovarășii consilier e mare diplomat, a spus Chen Xiuhong.

- Bravo!
- Vă rog să dați dumneavoastră explicații, m-a rugat, încă de pe treptele intrării, traducătoarea.

Îmi place altă de mult această operă! Mă întreb cum a putut declara Luciano Pavarotti că intelectualii Chinei iubesc mai mult opera italiană decît propriile tradiții culturale!

- Ierlați-l, s-o fi grăbit.
- Îmi place și el, dar mai puțin decît Mei Lanfang!

Ne-am așezat în rîndul șase sau șapte, eu ocupînd locul din mijloc. Programul de sală era simplu: o coală de hirtie îndoită în două. Patru jumătăți de pagină. Personajele și interpretii, un rezumat, cîteva date despre vedetele spectacolului.

- Să vă citesc prezentarea acțiunii, esențială în înțelegerea spectacolului. Despre "opera de Beijing" v-ați informat, bănuiesc.

- Închipuiți-vă! Am citit tot ce am găsit despre China la Biblioteca Centrală Universitară, unde am acces. Inclusiv cărțile dumneavoastră.

- Multumesc. Unii consideră acest spectacol prea puțin rafinat. Îi reproșează că s-ar fi născut în bilci și a trebuit să fie pe placul mulțimii. Alții numesc unitatea: canto, recitativ, dans clasic, acrobătie modernă drept forțată. Se mai reproșează lipsa acțiunii, că schimbările de altitudine au motivări copilărești.

- Bănuiesc că fiecare are dreptate cîte puțin.
- Vă veți convinge. Mie mi se pare un spectacol total, în sensul modern al cuvîntului.

Cum am fost încercate mari montări recente cu piese de teatru shakespeariane sau din antichitatea greacă. Un savant doază de rafinament artistic și bufonerie de bună calitate. Nu poți ține spectacolul tensionat timp de două-trei ore. După o arie celebră, unde textul și muzica și mișcarea actorului se îmbină pentru a spune ceva de preț, urmează o scenă de luptă, o acrobătie, indispensabilă pentru a primi momentul următor de înălțare.

- V-ați înfierbîntat.

- Așa este.

- Nu, nu vreau să vă opresc, constatam doar.
- Am vrut să vă pregătesc pentru un spectacol complex. Nu numai operă. Nu numai dans. Nu numai circ. Și așa mai departe. Veți constata că alternarea nu este întîmplătoare, ea ține cont de noi, de legile fiziologice. Mi-ar plăcea să spuneli: exact scena asta o așteptam!

Să fi vorbit eu prea mult? Rezultatul a fost contrar așteptărilor mele.

- Mi-a plăcut, interesant, cum se zice, dar nu m-a cîștigat. Prea abstract. Prea convențional. Categorie, nu pentru spiritul european a fost inventat genul acesta de spectacol! mi-a spus, la despărțire. În schimb, a adăugat, interpreții sînt toți mari. Mari de tot!

Chinezii se culcă devreme. Încă nu se făcuse ora zece și străzile erau goale. Am condus mașina încet, rememorînd seara.

Lala a urmărit spectacolul cu un copil, ascultînd solemn ariile și recitativele, emoționîndu-se, îndușindu-se, revoltîndu-se o dată cu personajele pozitive, amuzîndu-se în momentele de destindere. Și dacă cerebral intrădevar spectacolul nu o cîștigase, virtuțile acestuia acționaseră asupra ei. Îi citisem

încîntarea în ochi, valul emoțiilor spălîndu-i obrazul și fruntea. Uneori mă aplecam spre urechea ei, comentînd cîte o scenă, atrăgîndu-i atenția asupra unor simboluri de care opera de Beijing se folosește din plin.

Dădea din cap, serioasă, aproape fără să mă privească, atentă la ce era pe scenă. Mi-a lăsat o impresie bună. Curios cum mă cîștiga, pe măsură ce o cunoșteam mai bine. În pauză le-am spus amîndurora, ei și traducătoarei, că începînd de a doua zi voi avea treabă, la Biblioteca Națională.

- Ne găști în Sala de istorie antică! a spus imediat.

- Eu voi lucra în sala mare, de cultură generală.

- Fiecare cu etapa lui!

Sărea la atac din te miri ce. Chiar gratuit, numai pentru un joc de cuvinte, pentru o senzație de moment. Chinezoaica nu înțelesese replica.

- Eu voi încerca în două-trei zile să-mi îmbogățesc cultura generală, am răspuns. Ce facem însă cu cei care trăiesc încă în plin sclavagism?

- Noi sîntem specialiști. Ne documentăm. Căutăm dovezi pentru unele convingeri teoretice, pentru a redacta lucrări pe care să le expunem în Sala de cultură generală.

- Trec peste atac. Dumneavoastră credeți în ideea pe care încercați să o susțineți cu documente chinezești?

- Uite, pînă și doamna Chen este entuziasmată. Ideea unor contacte între popoarele noastre în urmă cu două mii de ani este fantastică.

- Ha-ha! Fantastică. De acord!

- Vom avea greu! la traducerea termenilor, a intervenit Chen Xiuhong. Știi că chinezii îi numeau barbari pe cei din afara imperiului. Toți erau fan, adică barbari, apoi le acordau cîte un nume specific, care însă nu coincidea cu denumirile pe care și le atribuiău seminiile respective sau cu acele date de europeni. Uite, perșilor le spuneau *bosi*. Mai țirzu, triburile ugro-finice care s-au izbit de Marele Zid și au plecat să lăcească Europa erau: *xiong*. Despre aceste comunități s-ar găsi mai multe documente, dacă cineva ar dori să traseze exact originea lor.

- Credeau și chinezii că au femei frumoase? am întrebat.

- Sălbatică. Morala confucianistă avea precepte clare pentru călătoria și comportarea femeii. S-a scris o carte "Nu jii ning" pe care tînele fete de familie o memorau de mici, cum învățați dumneavoastră "Tatăl nostru". Avem legende despre chinezioaice care s-au căsătorit cu regi barbari din patriotism, să oprească vîrsarea de sînge.

- Iată o explicație istorică. Ramura fino-ugrică a plecat din Asia pentru că popoarele asiatice nu le apăsau femeile, am zis.

- La istorie, ca la fotbal, toți se pricep.

- Toți naivenții.

- Chen, dragă, tu știi foarte bine românește.

Eu am vrut să-l calific în nici un fel pe acest domn. Nu-l cunosc.

- Potîm?

- Nu-l cunosc bine. Mă străduiesc.

- Vă rog. Și pentru a încheia discuția, pentru că actorii ne cheamă înapoi în sală, dați-mi voie să vă spun un dicton modern american despre priceperea aceasta după ureche. Actorul George Burns obișnuia să spună: "Too bad that all the people who know how to run the country are busy driving taxi cabs and cutting hair".

- Ce înseamnă?

- Chen nu știe engleză.

- O traducere spontană ar suna așa: "Ce păcat că cei care ar ști să conducă țara sînt prea prinși cu condusul taxiurilor și tăiatul părului".

- Nu înțeleg.

- Șolerii și frizerii comentează altă de mult viața politică a țării, lăsdă impresia că dacă ei ar fi politicieni tot ar merge pe roate, a explicat Lala.

- Confucius ne învață altfel, ne a întors-o Chen Xiuhong: "Guvernează țara, oricît de mare, la fel cum ai ține un peșoișor. Nu întrece măsura".

- Cît adevăr! s-a entuziasmat Lala. Știați proverbul? S-a întors spre mine, în timp ce ne îndreptam spre locurile noastre.

- Nu e proverb. Confucius, ca și Socrate, nu a lăsat nimic scris. Cei trei mi de discipoli (atenție, chinezii erau abia vreo zece mii ani), deci cei mai buni învățați au scrijelat pe fișii de bambus dialogurile, țirzi după trecerea maestrului în neîntîlnă.

- A propo: as vrea să mă duc în localitatea Qutu, locul său de baștină. Am auzi că urmașii lui trăiesc. Cum să fac?

- Foarte bine, cereți fonduri, argumentînd că cercetați arhiva familiei.

- Credeți că așa găsi ceva?

- De ce nu? Templul lui Confucius.

București - vedere din Turnul Colței
(Fotografie de Carol Popp de Szathmari)

Proprietatea familiei, întreținută prin lungul șir de donații feudale din istoria Chinei. Și urmașii, a șaptezeci și opta generație. Aproape de necrezut. Filosoful a murit în anul 479 î.e.n. Acum aproape 2500 de ani. Ce înseamnă 2500 de ani?

- Mai nimic. Șaptezeci și opt de oameni, ținîndu-se de mină, într-o horă a deveniri.

- Ce au fost urmașii lui? Vreau să zic, au fost oameni mari?

- Unii au fost învățați, politicieni, poeți, negustori, rentieri. Alții - netoți.

- Mă așteptam să-mi înșiruieți o listă cu personalități de excepție, mi-a șoptit.

- Da' de unde! Amintiri-vă epigrama lui Păstorel pe tema urmașilor lui Nicolae Iorga, am spus zîmbind. Începea spectacolul.

Lala are o calitate deosebită: mă incită, mă stimulează. În preajma ei, oamenii nu cad în rutină. Este un spirit viu, are ceva ghidus în el, un neastîmpăr intelectual care o întineresc. Cîi ani să aibă? Oricum, cu zece mai puțin, pentru deschiderea reală pe care o cunoaște un om.

A doua zi, am ajuns la bibliotecă aproape de ora unsprezece. Mă aflam la fișier, cînd Lala și Chen Xiuhong m-au găsit.

- Asta-i sala mare? m-a luat Lala în primire.

- Exact, cuprinde și istoria, am răspuns.

Ele așteptau scuze din partea mea. Se aflau în bibliotecă de la opt și jumătate dimineața. Le-am spus că abia sosisem. Făcusem pe drum aproape o oră. Parcursesem orașul de la un capăt la altul. M-au invitat la bufet, să mîncăm ceva. La ora douăsprezece, asistat li se așeză la masă. Am pus la loc cutia cu fișe și le-am urmat, oarecum împotriva voinței mele. Cîrînd, mi s-a descoperit fruntea. Lala era într-o vervă extraordinară.

Am lucrat pînă la închiderea bibliotecii. Pentru mine nu a existat sfîrșit de săptămînă. Am stat în bibliotecă și sîmbătă și duminică și am scotocit prin toate compartimentele. Am descoperit și cărți care merita toată atenția, și de care nu știusem. Biblioteca Națională dispunea de un uriaș fond de carte, documente vechi, inclusiv lucrări în limbi străine, iar fondarea primelor colecții datează de peste 700 de ani.

Vineri, sîmbătă și duminică. Trei zile petrecute aproape în întregime împreună cu Lala. Luni dimineața am așteptat cu sufletul la gură să se termine ședința de la ambasador pentru a fugi spre bibliotecă. Am condus ca un nebun. În vreo două rînduri puteam face accident. Am oprit mașina în stradă, semnalîndu-se la stînga. M-am uitat spre bibliotecă. Porțile erau închise și în fața lor, pe un parapet din stînga, stătea Lala, revîzîndu-și notițele. Am trecut strada și am tras mașina lîngă ea. M-a privit, zîmbindu-mi. Plină de strălucire, inteligentă și femininitate. În timp ce deschideam portiera mașinii, s-a ridicat în picioare. O pală de vînt i-a netezit fusta, plîind-o pe pulpe. Părea o amfără de păcat. Părul șaten cu reflexe roșiatice i se desprinsese de ceafă și de gît, plutind în bătaia vîntului ca o vilvătăie. Am privit-o cu luare aminte, parcă atunci o vedeam pentru prima oră. Am rămas lîngă mașină, urmărîndu-i ochii vii, de om inteligent (altfel culbura căpruie alîndu-i-o mult după aceea), culoarea fermă a obrazului, nădul cam mare și bărbia volutară, linia delicată a gîtului eliberat de părul Dailiei, prelungită de umeri drepti, puternici. Am continuat explorarea cu bustul îngust, sîinii plini, mijlocul subțire peste revărsarea bogată a soldurilor.

Mintea înregistra aceste generalități, le clasifică, întregind un portret departe de perfectiunea umană și totuși tocmai reunirea cînduată a unor elemente de frumusețe naturală și duritate m-a înduioșat. Să fi fost de vină lumina

ameiitoare a soarelui de octombrie din Extremul Orient? Sau mă îndrăgostisem de Lala încă de la primele întîlniri, înainte de a fi "văzut-o"? Cert este că am rămas locului, sperînd ca ea să nu se miște, să rămînă așa pentru veșnicie, simbolul unui sentiment nou pentru mine. Dacă aș fi avut aripi, aș fi zburat în jurul ei, ca un flutur în preajma unei flori, amețit de țîria aromelor care urcă din adîncuri pînă în petalele viu colorate.

În cazul în care Lala ar fi făcut cel mai neînsemnat gest de iubire, aș fi alergat la ea și aș fi prins-o în brațe, declarîndu-i dragoste veșnică, uînd că mă aflam într-un oraș populat, lîngă o arteră circulantă. Numai că ea m-a privit într-un fel ciudat, mi s-a părut mie și a venit spre mine, certîndu-mă:

- Înțeleg că sînteți ditamai consilierul, dar să mă lăsați să aștept la porțile zăvorîte ale unei instituții străine mai bine de o oră mi se pare un gest nu tocmai cavaleresc!

- Nu știu ce s-a întîmplat, am rostit, cînd ea a ajuns lîngă mine. Ne-am dat binețe. Porțile mari din fier forjat ale bibliotecii erau încuiate cu un lacăt mare, vizibil de la distanță. Alfluența mare de oameni, cunoscută mie, nu se vedea.

- Un moment, m-am scuzat, ducîndu-mă spre intrare.

L-am strigat pe portarul care își curăța bicicleta de praf. A ieșit afară, pe poarta mică.

- Pot să intru? I-am întrebat.

- Nu. Lunea este închis.

Se făcuse lumină.

- Iartă-mă, i-am spus Lalei, revenind la mașină, după ce i-am mulțumit omului. Lunea este închis. Știam, desigur, dar...

- Mă conduceți la hotel?

- Desigur!

Mai țirzu, Lala avea să-mi mărturisească furia care o stăpînise cînd găsise bibliotecă închisă. Venea la bibliotecă pe jos, hotelul ei alîndu-se în apropiere. Traducătoarea lipsea, eu de asemenea. S-a hotărît să ne aștepte, revîzîndu-și notițele. Cufundată în lectură, nu s-a dat seama cît timp treceuse. Ciudat, lectură îi risipise supărarea. Hotărîse să se întoarcă. Probabil că Chen Xiuhong o aștepta la hotel, neîntînd unde ar putea fi. Cînd a văzut mașina "Dacia", s-a bucurat. Eu i-am apărut ca un cavalier salvator, într-un moment greu. Ea, prințesa în fața unei castei neospitaliere. A sărit imediat în picioare, închizînd caietul de notițe în grabă, și îndoiindu-și filele.

- Dacă ai fi venit atunci la mine, m-aș fi purtat altfel, supusă, sentimentală, gata pentru gesturi neoculte. Tu însă ai întîrziat și eu mă răceam cu fiecare secundă. Încercînd să te acol în mașină am înțeles-o ca îngimfata. Tu arai înaltul demnitar romîn într-o țară străină și așteptai să vin eu la tine, să te salut și celelalte.

Trei zile fusesem împreună de dimineața și pînă seara. Ne căutam din oră în oră, sub pretextul recreației. Mă simțeam bine în preajma ei. O consideram un om deosebit. Cum aș prezenta-o? Desigur, o știam la prima vedere, la suprafață, dedusă din raporturile oficiale. Cine era ea cu adevărat? Puteam fi sigur că o întuiesc exact? Spontană în tot ce făcea; rapidă în replică, inteligentă, dînd dovadă de înțelepciune în punctele de vedere exprimate; scrupuloasă, harnică, dedicată muncii ei, chiar și în cazul acesta cînd primise o misiune absurdă. O certasem că a acceptat.

Mirajul Chinei era prea mare, mi-a mărturisit adevărata ei poziție. Apoi, un cercetător nu poate elimina cu totul imprevizibilul. Mie îmi este greu pentru că nu cred în expediția pe care o întreprind. Savanții chinezi scotocesc informația pe care le-am pus-o la dispoziție "eronată" și cu

această clasificare am pus capăt lucrurilor. Eu am datorită să scotocesc în cărți și mi-a fost permis în această țară în care te izbești de ziduri la tot pasul și să dovedesc cu documente concluzia de "eroare". În paralel, cine știe, poate am norocul unor alte descoperiri necesare istoriografiei românești!

O ascultam. Vorbea mult. Și mi se părea cam prea sigură pe ea, prea încrezătoare în calitățile sale. De aici un ușor dispreț pentru ceilalți. La naiba, și alte defecte? Mao Zedong împărțise activitatea lui Stalin în șapte părți bune, trei rele. Aceeasi proporție i s-a recunoscut și lui, după moarte. Care erau părțile rele proprii Lalei? Să fi fost prea din vreme? Incepusem să fiu conștient de atracția pe care o exercita asupra mea.

Ca femeie, nu era perfectă. Chipul îl avea ușor prelung, cu umerii obrajilor prea accentuați și o umbră în privire care denota singurătate. În plus, nonșalanța de totdeauna, de parcă ar fi trăit deasupra tuturor, hrănindu-se cu idei.

- Vă așteptați cineva în București? am luat-o într-o seară prin surprindere. Chinezioaica plecase acasă mai devreme și eu am invitat-o să luăm masă la un restaurant în apropiere, unde știam că se practică prețuri accesibile mie. S-a uitat la mine și mi s-a părut că umbra aceea tainică din ochii ei se accentuează.

A continuat să mănince și abia tirziu a replicat:

- Potîm?

- Mă întrebam dacă aveți pe cineva apropiat în București.

- De ce vă întrebați?

- Pentru a vă ajuta.

- ?!

- Prin cursa TAROM, care este săptămînală, există posibilitatea de a se trimite în țară scrisori confidențiale.

- Am trimis vederi imediat după sosire. Asta a fost tot. Prefera să rămînă blocată cu două rînduri de lacăt. Acum, analizînd retrospectiv, îmi dau seama că evitarea ei a avut darul să mă atragă și mai mult. Mă surprindeam gîndindu-mă la ea.

Luni am condus-o la hotel. M-a invitat încă din mașină, să bem o cafea. Am acceptat, precizînd că plătesc eu. Ziurna era destul de mică. Mi-a ținut o predică privind înțelegerea inițiativelor, oprindu-se abia cînd am spus:

- Bine, plătiți dumneavoastră.

Ne-am instalat în cafeneaua amenajată în capătul holului imens de la parterul Hotelului "Shangri-la". Și-a deslăcut poșeta și și-a scos țigările. I-am aprins țigara. Pe masă se găseau chibrituri cu marca hotelului.

- Cu gestul acesta, ați redus puțin din vina... și a făcut cu mîna semn în sus, referindu-se la așteptarea de dimineață.

S-a aplecat să scuture scrumul. Fără voia mea, privirea mi-a alunecat pe sub bluza care se îndepărtase de piept. Nu avea sîtlen.

Nu știam ce să zic. Traducătoarea nu se vedea. Băgase sub ușă un bilețel, recomandîndu-i odihnă. Promitea să telefoneze după prînz. A comandat cafelele, s-au adus și ni le-am preparat fiecare, cu gesturi automate: un cub de zahăr, puțin cîimac. Gest din partea ei: "Lapte?" Am scuturat din cap: "Nu". Se părea că nu avea intenția să rupă tăcerea. Am tușit. Nici o reacție. Își fuma țigara, cu mîna sîngă trecută peste piept și cu palma deschisă, sprijinînd cotul mîinii drepte. Cînd gusta din cafea, sprijinea țigara pe buza scrumierei. Aveam senzația că mă analiza; ochii ei verzi mă scrutau, nemiloși. Cînd a terminat țigara, a stîns-o, concentrîndu-se asupra acestui gest. Am răsuflat ușurat. Pinza țesută în jurul meu de ochii ei mă sufoca. Simțeam cum o bucată de gheață se plimbă în sus și în jos pe șira spinării.

- Am fost impresionată cînd mi-ați oferit crizanțema aceea în fața teatralului.

- Oh...

- Știu, doar o floare similară i-ați dat și chinezioaici. Totuși, sînt sensibilă la gesturile necalculate, spontane. Dovedesc sinceritate, caracter deschis, neanchilozat de viață. Eu am fost o prîntesă... Hai să mergem undeva, să ne plîmbăm. Uite, n-am fost pe Muntele Aromelor. Ce ziceți? În mașină va voi spune o poveste adevărată.

Am chemat ospătară. Ea a plătit.

(Fragment din romanul în pregătire:
O LUME DE SFÎNCȘI)

Ion BĂIEȘU

Viitorul și formularul

Eram așteptat. La intrarea institutului se aflau aliniați directorul, adjunctul său și toți cercetătorii principali și stagiaři. Stringîndu-mi mîna și năclîndu-mi-o într-o fierbinte nădușeală, directorul rosti o scurtă și patetică alocuțiune:

- Dați-mi voie ca în numele harnicului meu colectiv de cercetători să vă salut cu bucurie și emoție personală. Desigur că dumneavoastră ați rămas ultima noastră speranță și desigur că numai dumneavoastră puteți salva o instituție de interes major pentru societate, supusă unui tratament neomnesc de către forurile tutelare. Stă în puterea minții și relațiilor dumneavoastră de a ne sprijini să ridicăm pe o nouă treaptă activitatea noastră nobilă. Îngăduiți-mi să vă urez încă o dată un fierbinte bun venit și să vă string mîna ca unui binefăcător.

Directorul îmi strînsese mîna sîngă (ca să nu mă prăbuesc de emoție) și mă invita să-i vizitez instituția.

- Cum se numește institutul dumneavoastră? am întrebat, încă năuc de fastul primirii.

- Institutul pentru perfecționarea formularelor.

- Vă rog să continuați.

- Înainte de a întreprinde vizita propriuzisă, continuă directorul, aș dori să vă expun pe scurt teoria care stă la baza activității noastre.

- Expuneți-o.

- Concepția noastră pornește de la următoarea stare de lucruri verificată. Datorită unei nefaste politici practicate de unele instituții mediocre, slujite de funcționari rutinieri sau răuvoitori, ideea de formular a fost grav compromisă în ultima vreme, poate chiar vulgarizată. S-a ajuns ca în ziua de azi omul simplu să asocieze ideea de formular cu ideea de birocrație, creîndu-i-se cu timpul o adevărată idiosincrazie, o repulsie organică față de acest obiect. Sarcina nobilă pe care ne-am asumat-o noi este de a reabilita formularul, de a-l da o formă și un conținut nou, în concordanță cu

inconjurătoare.

Dar să intrăm în secția formulare mici și să luăm un exemplu. Iată, de pildă, un formular experimental pe care ar trebui să-l completeze cetățeanul care solicită repararea unui tavan deteriorat, formular conceput de noi pe bază de întrebări. Să spicim cîteva dintre acestea: "Ce este spațiul ca categorie filosofică?" "Cine este autorul unui memorabil poem despre locuință și chirias?" "Este locuința personală un spațiu afectiv?" "Citați scriitorul și opera a cărei acțiune se petrece într-o cameră, eroul fiind un gîndac." "V-ar conveni să aveți o locuință cu tavan și pereți de sticlă? Considerați, oare, că în acest fel ar dispărea pentru totdeauna cel ce se uită prin gaura cheii și în general turnătorii?" Și ultima întrebare: "Doriți să vi se repare neapărat tavanul?" Nu vi se pare oare acest formular extrem de antrenant, plăcut și în același timp cultural? Da, cultural! Căci iată cum, venind să solicitați repararea tavanului deteriorat, cetățeanul își verifică și îmbogățește, fără să vrea, bagajul cunoștințelor de cultură generală. Vi se pare interesant?

Mi se uscască gîtul de emoție. Abia am reușit să zic:

- Mi se pare atît de interesant și sînt atît de emoționat de tot ce aud, încît mă tem să nu-mi izbucnească dintr-o clipă în alta singele pe nas. Dar vă rog să continuați.

- După părerea mea și a colaboratorilor mei, nu va fi departe timpul cînd fiecare cetățean conștient își va însuși întreaga cultură pe bază de formulare. Dar să mergem în secția formulare mijlocii. Iată, de pildă, un formular tip pentru angajarea în serviciu. Mai întîi, un capitol cu întrebări intime, care să-l apropie pe solicitant sufletește de întreprindere și să-l dea încredere în el însuși: "Numele, prenumele și renumele"; "dacă ați avut surori sau frați siamezi"; "dacă ați fost vreodată sculptat în cap și de către cine?"; "cîte degete aveți la picioare?"; "ce gust avea laptele supt de la mama?" Vine apoi o a doua categorie de

pentru ca la urmă, după ce s-a instruit și s-a destins, solicitantul să fie întrebat direct și fără ocoliș dacă dorește să se angajeze în respectiva instituție, ce știe să facă, ce nu știe să facă și ce are de gînd să facă. Să mergem acum în secția formulare grele. Aici se concep marile formulare ale viitorului, cele care vor da omului o nouă dimensiune și un nou sentiment al timpului. În concepția noastră, omul viitorului va fi indestructibil și intim legat de formular. Formularul va deveni un element indispensabil al vieții sale. Oamenii viitorului se vor îmbrăca pur și simplu în formulare. Vor fi formulare-vestoane, formulare-pelerine, cămăși-formulare și ciorapi-formulare. În felul acesta, avînd formularul cît mai aproape de propria sa piele, omul va deveni un permanent completator. Mergînd pe stradă, el va putea să-și completeze din mers o rubrică pe minecă, sînd în masină își va completa pulpanele pelerinei, iar în lift va completa reverele vecinului. Toată ziua oamenii vor completa formulare, formulare, formulare, formulare, viața lor va fi împărțită pe rubrici și coloane, totul se va simplifica la maximum, crizele filozofice vor dispărea, căci oamenii vor ajunge să se exprime cît mai concis, folosind doar două cuvinte: Da și Nu. Ce părere aveți de ideile și activitatea noastră?

- Stimată domnule director, am o părere cu totul excelentă. Cu totul și cu totul excelentă.

- Din păcate, scumpe, dragă și neprețuite oaspete, institutul nostru nu este suficient popularizat, cunoscut și susținut. Formularele noastre nu sînt omologate și din această pricină nu primim comenzi, ceea ce ne duce cu pași repezi spre faliment. Oamenii și întreprinderile nu cunosc activitatea noastră și importanța excepțională pe care o va avea formularul în viitor. Nimeni nu înțelege îndrăzneala și spiritul de sacrificiu cu care eu și colectivul meu am pornit să reabilităm o idee atît de scumpă și de luminoasă: viața pe bază de formular. N-ați putea oare să ne ajutați -

- cu influența și prestigiul dumneavoastră - să devenim și noi o instituție de stat, cu buget și pierderi planificate, cu polclinică și creșă, n-ați putea să ne popularizați și să impuneți produsele noastre pe piața internă și externă? N-ați putea să ne sprijiniți în organizarea unui congres al formulariștilor, urmat de o excursie în Delta Dunării? N-ați putea să...

Le-am promis că voi face totul pentru ei. Totul. I-am îmbrățișat și le-am apreciat activitatea ca minunată. Le-am spus că sînt genii. Am completat în chip simbolic cîteva formulare și am semnat în cartea de onoare. La plecare m-am sărutat cu directorul în fața întregului colectiv. I-am spus:

- Fiți fără grijă! Rezolv eu totul! Vă fac celebri! În curînd, omenirea se va îmbrăca în formulare! O conving eu! Cu bine!

Am plecat. Mi-au făcut cu mîna pînă m-am depărtat. Pe obraji lor curgeau șiroaie limpede de lacrimi.

Catastrofa a venit după. În timpul vizitei, aruncasem din neglijență chiștoțul aprins al țigării într-una din secțiile prin care trecusem. Peste o jumătate de oră, Institutul pentru perfecționarea formularelor era în flăcări. Praful și scrumul s-a ales de el.

Acum formulariștii mă caută peste tot, ca turbați. De ce?

Palatul Poștei în 1900

orizontul și aspirațiile omului modern. Care este viciul principal al vechilor formulare? Ele placiseau și obsoau prin banalitate. Formularul nostru de tip nou pornește de la premisa și necesitatea de a fi stimulator pentru imaginația celui ce-l completează și de a-l ajuta să-și întregască cunoștințele despre lumea

întrebări cu caracter general și filosofic: "Dacă instituția vă va cere să vă dați pentru interesele ei viața dumneavoastră, a soției, a părinților și a socrilor, în cite ore v-ați decide?" "Considerați că ideea de salariat se confundă cu cea de salar și chenzină?" Urmează apoi capitolele cu întrebări culturale, științifice și distractive,

M. MAKSIMOV

LA LIMITĂ ȘI DINCOLO DE EA (II)

Responsabilitatea colectivă

În lagăr nu e pedepsit exact omul care a săvârșit o infracțiune. E supusă pedepselor întreaga grupă de deținuți în care se află vinovatul. Dacă infracțiunea s-a comis în baracă, e pedepsită toată baraca, dacă s-a comis în timpul lucrului e pedepsită toată echipa de lucru. Au fost și cazuri în care întregul lagăr a fost făcut răspunzător de infracțiunea unui singur om. Această metodă e foarte bună pentru că silentele prozonierii înșiși să urmărească cu grijă ca în lagăr totul să fie întotdeauna în cea mai deplină ordine. Nu ți se permite să faci nici cea mai mică mișcare, intervin înșiși tovarășii tăi de napăstă și te leagă de mâini și de picioare. O situație paradoxală în care interesele SS-istilor și ale prizonierilor încep să coincidă.

E ușor de înțeles că posibilitatea de a răspunde pentru propriile tale fapte e un mijloc puternic de întărire a sufletului și în lagăr așa ceva nu e permis.

Să nu ieși în evidență

În lagăr se menține tot timpul, cam la același nivel, "atmosfera de teroare". Din cînd în cînd, în fața prizonierilor cineva e bătut cu biciul, împușcat sau trimis la camera de gaze. Iată un SS-ist. El simte că pentru menținerea atmosferei e timpul să pedepsească pe cineva. Pe cine să alege cînd toți sînt la fel - înținuți la fel, îmbrăcați la fel cu hainele dungate? Pe cel care se deosebește totuși prin ceva de masa generală, care a mai păstrat ceva al lui, individual.

Puterea acestei metode constă în aceea că omul, în tendința sa naturală de a se salva, începe să lucreze singur la distrugerea propriei personalități pentru a se pierde în această masă gri-dungată, pentru a fi la fel cu ceilalți, indiscernabili.

Nu te uita

Încă o scenă din viața de lagăr. SS-istul își bate joc de victima sa. De locul acțiunii se apropie un grup de deținuți. De la o distanță de zece metri deja ei își întorc capetele, ca la comandă, privind ostentativ în altă parte și accelerîndu-și mersul, speriați. SS-istul îi oprește. "Uitați-vă ce pătește cine îndrăznește..." Ce se întîmplă? Totul e cum trebuie - deținuții demonstrează SS-istului că ei "nu văd" ceea ce nu au voie să vadă, dar văd dacă li se dă ordine. Esența metodei constă în a înlocui reacțiile naturale, normale ale omului cu reacții la ordin: mi se ordonă - văd, mi se ordonă - nu văd.

De ce nu e voie în lagăr să ai ceas? Avînd ceas, ai ști cît timp a mai rămas pînă la prînz, ai ști cum să-ți drămuiești forțele, ai putea să-ți faci un plan al tău, ai putea deveni cîț de cît stăpîn pe situație. Acesta e un caz particular al regulilor generale că în lagăr nu trebuie să existe informații despre absolut nimic. Informația nu este doar ceva interesant, ci posibilitatea de a judeca singur situația; e un drept. Iar în lagăr omul e lipsit de cele mai elementare drepturi - chiar de dreptul de a muri. Încercarea de sinucidere se pedepsește cu moartea.

Dimineața

A sunat sirena. Urmează 45 de minute ca să te scoli, să-ți faci patul, să te speli, să te îmbraci, să bei o cană de lichid cald numit "cafea" și să ieși pe platformă. Atenție deosebită la făcîțul patului. Totul trebuie să aibă o formă geometrică perfectă: unghiuri drepte, suprafețe plane. Perna cubică, pătura, care are special un desen simetric în unghiuri drepte, trebuie împăturită după acest desen. Și nu numai așternutul tău, ci întreg sirul de așternuturi trebuie să fie în perfectă aliniere. SS-istii verifică uneori alinierea așternuturilor cu instrumente geodezice.

Închipuți-vă acum o baracă cu două sau trei rînduri de paturi suprapuse și în ele oameni abia treziți de sirena, după un

somn de șase ore plin de coșmaruri. Cei de sus strică inevitabil tot ce fac cei de jos. Și e suficient ca un singur așternut să nu fie în ordine pentru ca toți să aibă de suferit. Și nu ai decît 45 de minute. Atmosfera e tensionată, plină de dușmănie și de ură față de propriul tău tovarăș de închisoare.

Dar iată că s-a terminat cu așternuturile, hai la closet. Dar "closet" e prea frumos spus. Pentru o baracă de o mie de oameni există doar cinci gropi deschise tuturor vînturilor și tuturor privurilor. Se face coadă. Toți prizonierii au dificultăți cu stomacul din cauza hranei proaste, a muncii grele și a stărilor de nervi generale. Cei de la coadă avansează insuportabil de încet. Încep să grăbească omul care ocupă groapa - jignindu-l și batjocorindu-l. Trebuie să scapi acum pentru că dacă te apucă pe urmă, în timpul lucrului, trebuie să mergi la SS-ist și să-i ceri voie ca un copil să mergi la closet. Bătîndu-și joc de tine, îți va da voie. Dar poate nu-ți va da voie.

Dimineața începe cu o răutate și o ură care trebuie să ajungă pentru toată ziua. Această amărăciune corozivă care picură în interiorul omului se întoarce împotriva lui înșiși, îi roade ființa.

Apărarea Munca

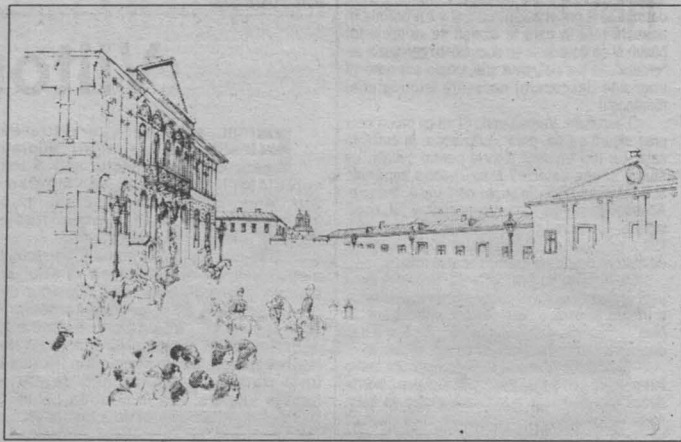
Dacă încercăm să găsim o metodă de a căpăta siguranță pe noi înșine, o metodă constructivă și nu una distructivă, primul lucru care ne vine în minte e munca. Omul poate gîndi cam așa: "Ei bine. Văd ce se întîmplă în jur. Dar ceea ce fac eu, fac bine. Sînt un specialist, sînt respectat și asta nu mi-o poate lua nimeni." E drept că în lagăr nu prea există locuri de muncă calificată, dar ceva este totuși - mici uzine, ateliere și altele asemenea. Să ne gîndim la un intelectual ajuns, să zicem, la fabrica de cărămizi. La început scapă totul din mină, în loc de cărămizi nu obține decît niște plăcinte ciudate. Dar își dă silința. Și iată că după vreo trei luni face deja cărămizi foarte bune. Ii plac și lui înșiși, nu se rușinează nici să le arate altora. E drept că nu-l dă pace un gînd - la ce sînt folosite aceste cărămizi? În lagărul vecin se construiește un crematoriu în care vor fi arși mii și milioane de oameni. Și poate el înșiși. "Și eu contribuî cu cărămizile mele la construcția acestui crematoriu". Sigur că te poți îndrîji și mai tare, concentrîndu-te exclusiv asupra perfecțiunii formei cărămizilor. Dar de îndată ce SS-istii observă că prizonierul îi ies bine cărămizile, îl mută imediat la altă muncă - la munca cea mai grea și cea mai murdară. Scopul e să-ți demonstreze că nimic nu depinde de capacitatea ta, de străduințele tale. Vei face ceea ce poate face oricine. E și mai bine dacă munca asta e lipsită de orice sens. Iată ce rost are căratul pietrelor dintr-un loc într-altul și încărcatul nisipului în vagoane cu mîinile.

Am spus deja că trădătorii nu se bucurau în lagăr de nici un fel de privilegii. Principiul e același - nu e permis ca prizonierul să poată obține ceva singur, să poată influența cumva asupra situației sale. Astfel i se ia omului mijlocul cel mai puternic de apărare - munca.

Elita

Un alt mijloc pentru a deveni sigur de tine este puterea. Să-ți conduci pe alții, să iei hotărîri, să răspunzi de soarta altora - toate acestea întăresc, fără nici o îndoială, personalitatea omului. Și în lagăr există o asemenea posibilitate. Pentru că există o adevărată lăgarului de concentrare e condusă de deținuți.

În baracă, e staroste, iar în barăcile mari, făcute din secții, el are drept subalterni cîte un staroste al fiecărei secții. Barăcile sînt unite în "insule" și există un staroste al insulei, iar cel mai sus e starostele lagărului. Kapo-ul, șeful echipei de muncă e un deținut, șefii cantinei, ai atelierelor sînt tot deținuți. Iată de ce sînt în stare cam o sută de SS-ști

Carol Popp de Szathmari: Palatul Union

să ne dovedim că trăim

sînt doar eu

în gura cavemei
nu mai e îndurare

tu faci exerciții de întunecare
că-ți demonstrezi că există
ca și cum nu mereu în trecut
am trăi
cu foame ucigătoare

faci să plutească
arse vapoare
pe trupul meu
doar umbră umblătoare

și tot nu ești
ceaiul se învîrtește
singur
în cești

pînă cînd

inventată pentru nesupunere sînt
spărgătorul de rînduri
mereu într-o piață arzînd

orașul de boală mi-l trag
pînă sub bărbie
îmi umblu prin vene cu soarele
alb
înnăbușînd de vie

inventată pentru nesupunere sînt
în orașul uifit sub pămînt
gratiile înfloresc în carnea mea
pînă unde să ridici strigătul
pînă cînd

nimic nu a rămas

de-aîta timp nu se mai vede
nimic
doar sub umărul stîng
o inimă albastră de iepure
atîmă strîmb

străzile sînt spălate de urme
în piață plînge un clown
c-ar fi uitat istorii și nume
nimic nu a rămas neînceput
sărbătorile sînt istenii
împărșat gol e și slul
îndușoară de ochii stors
marea își întoarce valul pe dos

de-aîta timp nu se mai vede
nimic
cerul e și el obosit
moartea își ascunde cearcănele
în nisip

singuri împreună

sub cuvertura moale învățăm
să tăcem împreună
amintirile ne chinuie separat
sugrumăm fiecare gîtul lor
între noi strecurat

pe un perete forme mișcătoare
ne alătură grotesc
într-un ritual inuman
omenesc
pînă cînd peretii ne ajung în pat
tremurînd
ne strivesc
chipul de var în oglindă

sub cuvertura moale
o ploaie cu păsări
ne sugrumă blînd
împlorînd

Carmen FIRAN

să conducă un lagăr de cîteva zeci de mii de deținuți: aproape toată munca o fac deținuții înșiși. Reprezentanții acestei ierarhii ramificate și stratificate se numesc în lagăr "elita".

Omul ajuns în elită are realmente putere. Dar el nu poate să nu-și dea seama că telurile lui coincid într-un tot cu telurile administrației SS. Dacă ești staroste, atunci, ca să te aperi și ca să aperi oamenii din baraca ta, trebuie să ai grijă ca în baracă să domnească o ordine desăvîrșită. Și tocmai asta vrea și SS-istul. Și gîndul că devii participant activ la ceea ce se face în lagăr îți otrăvește sufletul. Sigur, poți salva un om de-al tău de camera de gaze. Dar în locul lui trebuie să pui pe listă pe altul. Și să-ți pui semnătura pe această listă.

Și mai mult. E uluitor cît de repede uită cel ajuns în elită acele lipsuri și chinuri pe care le-a îndurat cînd era un simplu deținut. Pentru că viața elitei se deosebește fundamental de cea a celorlalți deținuți. Elita se hrănește mult mai bine și separat, e mai bine îmbrăcată,

lucrează mai puțin, stă mai mult timp în clădiri. Unii locuiesc chiar în camere separate. Și iată că starostele trimite la moarte deținutul pe care l-a prins comițînd un delict îngrozitor: căuțînd în apa cu care se spălaseră vasele, doar doar va găsi o coajă de cartof. Starostele, care cu trei luni în urmă și-ar fi dat jumătate din viață pentru coaja aceea, nu-și mai poate închipui cum poți fi atît de înfometat. Psihicul uman are această uimitoare calitate: ajungînd în condiții insuportabile în unele ceva mai bune, uită repede și complet tot ce a fost. De aceea starostele nu se mai poate pune în locul deținutului simplu, nu mai poate vedea lumea prin ochii lui. Pentru staroste, acesta este o ființă de altă natură și aici se aseamănă iar cu SS-istul, trecînd de cealaltă parte a șimlei ghimpate.

Traducere de
Suzana HOLAN
(va urma)

Reunificarea spirituală a Europei (I)

-Convorbire cu Noël Copin -

L-am întâlnit prima oară pe Noël Copin, redactorul-șef al ziarului catolic *La Croix*, la un colocviu ținut în iunie 1990 la Saint-Dié en Vosges (lângă Strasbourg) pe tema *spațiului geografic-spațiului uman*. Participau geografi, sociologi, jurnaliști, politologi, scriitori din Est și din Vest. Noël Copin coordona una dintre secțiile colocviului și mi-a plăcut de la început lipsa lui de aroganță, inteligența lui, așa zice, *înțelegătoare*, deschiderea reală spre fenomenul Estului. L-am revăzut, de atunci, în mai multe rânduri și, în noiembrie trecut, am avut cu el, în redacția cotidianului pe care îl conduce, convorbirea ce urmează. Noël Copin este și aici, așa cum arată de altele ori și în articolele sale, un analist profund și drept al lumii europene de azi. El crede în valorile catolicismului, dar nu-și imaginează o Europă unită fără valorile produse de Estul ortodox, trecut printr-o mare suferință colectivă.

E.S.

EUGEN SIMION: Domnule Noël

Copin, sunteți un jurnalist foarte cunoscut în Franța, sunteți cunoscut, de asemenea, ca "debater" și aveți o mare experiență în organizarea colocviilor internaționale. În această calitate v-am cunoscut anul trecut la un colocviu cu tema "Spațiul geografic și spațiul uman". M-a surprins, atunci, punctul *D-voastră* de vedere. Luați apărarea umanului în fața *politicului, economicului* și a altor forțe care guvernează societatea europeană de azi. Și îl apărați cu argumente care veneau din sfera religiei. Ați putea spune ceva în plus cititorilor români despre Dumneavoastră?

NOËL COPIN: Sunt un jurnalist de profesie, am făcut studii, am o licență în filozofie, dar mi-am dat repede seama că nu sunt făcut să predau, că vocația mea e jurnalistica. Student fiind, făcusem câteva încercări ca amator pentru revistele studențești. Am început la Nancy, lucrând pentru un ziar regional. Mă interesa jurnalistica locală și mă preocupa contactul direct cu cititorii. După aceea a urmat *La Croix* unde timp de douăzeci de ani, am avut o activitate variată: reportaje, anchete sociale (între altele reportaje despre războiul din Algeria și în Algeria chiar; relatare asupra ultimelor trei sesiuni ale Conciliului Vatican II). Am fost responsabilul secției de politică internă a jurnalului timp de 10 ani, până în 1977 - când am plecat la Antenne II - T.V., răspunzând de secția politică. Din 1983 am revenit la *La Croix* ca redactor șef.

E.S.: Deci conduceți un ziar catolic, cel mai important din Franța, nu-i așa?

N.C.: Da, așa putea spune, singurul cotidian catolic de expresie franceză.

E.S.: Ce reprezintă catolicismul pentru dumneavoastră, un intelectual format într-o cultură raționalistă? Care este rolul dvs. în calitate de director al unui jurnal creștin într-o lume atât de împărțită, sfâșiată?...

N.C.: Scopul unui ziar ca *La Croix* este mai întâi de a informa asupra evenimentelor. Noi avem aceeași activitate ca și colegii noștri din presa neutră din punct de vedere religios, presa laică. Fiind un ziar catolic, noi considerăm că prin felul cum prezentăm evenimentele, prin maniera cum reacționăm la aceste evenimente, trebuie să încercăm să o facem în numele valorilor creștine, să facem pe cât posibil referiri la ele. Citeva exemple: avem o poziție destul de fermă în privința problemei imigrării, mă refer în special la cei veniți din

Africa de Nord; noi credem că în numele creștinismului trebuie să facem tot posibilul pentru a-i primi cum trebuie (nu e vorba de imigranți clandestini). Reacționăm de fiecare dată când auzim pe anumiți oameni politici care manifestă o atitudine negativă. Avem de asemenea o poziție fermă privind țările din lumea a treia. Noi am apărut idealurile de libertate ale țărilor din Est, iar în momentul când au apărut primele semne ale fisurii sistemului comunist, am hotărât să facem cunoscute aceste evenimente cu prioritate și în tot răstimpul 1989-1990 am dedicat pagini întregi din jurnalul nostru acestor evenimente instituind rubrica specială "Jurnal din Est". În același timp, treizeci de ziaristi au fost trimiși în toate țările din Est pentru a consemna atât evenimentele imediate, cât și a efectua anchete, analize mai ample pe plan cultural, religios, economic, educațional. Am putea părea uneori un ziar de stînga, de exemplu în felul cum privim problema avortului, altă dată un ziar de dreapta - când am apărut principiul libertății școlare în cadrul discuției aprinse din anul 1982-1984. Rezumînd, cred că prin informație, luarea unei poziții nu numai politice dar și în numele valorilor creștine - preocupările noastre constante - cred că îndeplinim rolul de jurnal creștin. Favorizăm, altfel zis, dialogul, dezbaterile între creștinii care, evident, au diferite orientări politice. Scriem nu numai pentru creștini, dar pe cât este posibil pentru cei ce acceptă dialogul.

Este adevărat că trăim într-o societate marcată de creșterea individualismului, a corporatismului, fiecare grup avînd propriul sistem de gândire, chiar și propriul vocabular - noi considerăm că este binevenit un jurnal ca al nostru care fiind creștin trebuie să fie un jurnal de dialog, de întîlnire a celor mai diferite tendințe.

E.S.: Discutam acum câteva zile, Domnule Noël Copin, despre problema reunificării Europei. Cum vedeți dumneavoastră acest proces? Cum și prin ce ar trebui să începem?

N.C.: Este o întrebare foarte dificilă. Aș fi tentat să spun că, după ce am văzut ce se împlință în Europa de Est, am regretat că Europa zisă Europa celor 12 nu a progresat mai repede. Mi se pare că, dacă am fi avut o Europă a celor 12 mai unită, capabilă de a acționa în comun, această Europă, fără îndoială, ar fi fost mai utilă pentru țările din Est care erau în curs de a răsturna regimul lor comunist. De exemplu - dacă Europa era mai unită față de

dramele din Iugoslavia, ea ar fi putut face mai mult. Europa celor 12, care acum accelerează mersul spre unitate, nu riscă, oare, să-i excludă pe ceilalți? Aceasta este o dificultate reală. Cum să facem ca această Europă să se meargă spre unitate (imi pare absolut necesar pentru ea) și ce trebuie să facem pentru ca ceilalți să nu fie lăsați în afara acestui proces?

Eu sunt foarte receptibil și

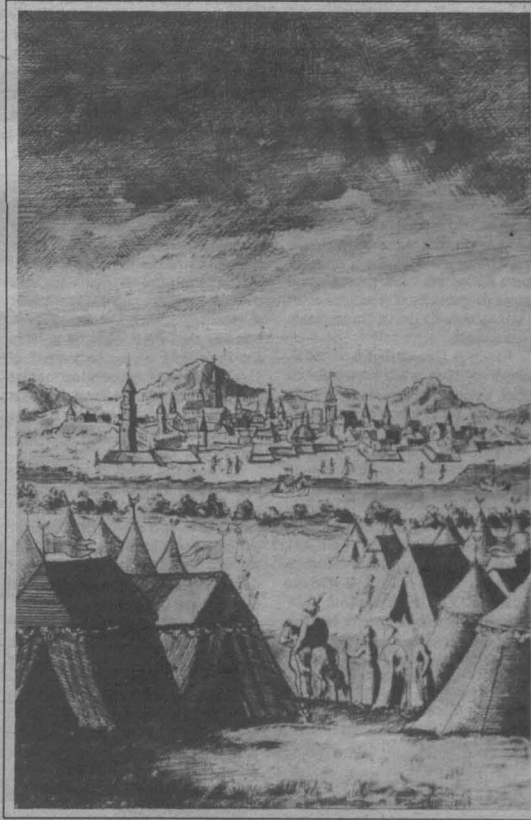
dificultate: pe de o parte o Europă occidentală unită și, pe de altă parte, un număr de țări europene care să pătrundă rapid în această nouă Europă fără a-i sparge unitatea.

Pentru această unitate, eu nu am, repet, soluție. Dar cînd spui cu ce să se înceapă - nu pentru că mă adresez unui intelectual - spun că ceea ce poate pregăti unitatea Europei (chiar dacă este o urgență în planul economic) este de a aprofunda legăturile culturale între țări. Eu sunt catolic, sunt redactorul șef al unui jurnal catolic și eu nu pot să nu abordez problema atitudinii bisericii catolice față de Europa. Cred că biserica catolică este cîteodată caricaturizată și tot așa a fost prezentată și atitudinea Papei Ioan Paul II care a preconizat o recucerire creștină a Europei. Eu cred că ceea ce este adevărat și important este accentul pe care biserica îl pune pe valorile creștine care există în Europa și care au contribuit la constituirea Europei. Ceea ce Papa spune în mod clar se referă nu numai la rădăcinile europene, dar și la celelalte surse, în special tot ce vine din umanismul antichității etc. În general, eu cred că, cercetînd valorile umaniste ale Europei și dezvoltînd legăturile între culturile europene, numai în acest fel putem construi o Europă solidă. În ceea ce privește problema de a ști care ar

plămîni ai Europei - plămînul occidental și plămînul oriental al Europei - amîndoi la fel de necesari. Mi se pare, în acest sens, că țara dvs. este bine situată, este o sinteză, o punte de legătură între cele două culturi.

E.S.: Ați vorbit despre biserică în lumea europeană de azi și sunt de acord cu punctul Dvs. de vedere. Ați putea să insistați asupra rolului religiei în cadrul acestui proces de "regăsire", reunificare spirituală a Europei?

N.C.: Țările europene, incluzînd și țările laice și cele creștine sunt marcate în istoria lor de cultura creștină. Am fost trapați, cînd am fost prima oară în U.R.S.S., acum 4-5 ani și apoi în 1988, cu ocazia mileniului botezului lui Vladimir după botezul Rusiei și am văzut pînă la ce punct Rusia comunistă este marcată profund de creștinism. Am cunoscut cazuri de convertire a tinerilor intelectuali creștini în comunism. Prin cultura rusă ei au regăsit credința strămoșilor lor. Un prieten, Vladimir Poreci, din Leningrad mi-a povestit evoluția sa spirituală. Născut într-o familie comunistă, a făcut 6-7 ani de închisoare și după aceea a creat în 1978-79 un seminar de gîndire creștină. A fost eliberat din închisoare la începutul perioadei gorbacioviste - și a început să studieze marii clasici ai literaturii. A început cu Dostoievski și de la el a trecut la filozofi ca Berdiaev. Prin rădăcinile culturii țării sale a ajuns la credința creștină. Este un exemplu ca multe altele. Mi se pare extraordinar că această țară care a fost într-adevăr inima ateismului politic a păstrat catedralele Kremlinului cu iconele lor. Cînd vizităm aceste catedrale, pe care sovieticii le numeau muzee, dar cînd muzeele au opere cu o calitate spirituală atât de pronunțată sunt mai mult decît muzee - ne dăm seama că ele reprezintă o forță care rămîne. Oricum, Europa de Est este marcată de o cultură creștină și creștinii trebuie să știe că nu există numai această cultură, mai există cultura occidentală, mediteraneeană, renașterea cu revenirea ei la sursele umanismului antic. Toate se amestecă. Nu putem spune astăzi că devisa revoluției franceze ("Liberté, fraternité, égalité") exprimă virtuți creștine, ele au fost proclamate adesea împotriva bisericii și drepturile omului au fost proclamate împotriva bisericii. Dar este un amestec al tuturor valorilor - și cred că biserica are un rol al ei care este acela de a insista asupra valorilor ei morale, dar și acela de a respecta deopotrivă și celelalte valori. Revin acum la jurnalul nostru în cadrul societății franceze. Cred că ceea ce au de spus creștinii astăzi în numele credinței lor este de a proclama grandoea omului, a demnității lui. Eu consider dureros în istoria noastră delimitarea între laici - care militază pentru drepturile omului - și o biserică, care ar trebui să fie campioana drepturilor omului. Mai întîi, în Europa biserica trebuie să proclame demnitatea omului și, în al doilea rînd, trebuie respectați aceia care ajung la aceeași idee a demnității omului, dar pe altele căci decît noi. Iar în ceea ce privește ceea ce a spus Papa în discursul de la Strasbourg: el se refera la contribuția bisericii în cercetarea și promovarea valorilor Europei, respectînd celelalte valori care ni se propun și pe cei care le propun.

București - vedere generală
(gravură din sec. XVIII)

interesat de ideile lansate de președintele Mitterrand de a avea o mare confederație a țărilor europene. S-a constatat însă că această idee n-a mers, pentru că un număr de țări din Europa centrală și de est au resimțit acest lucru ca fiind un mod de a le ține deoparte, într-un fel de anticameră. A și așa se vede, într-adevăr, făcut astăzi, și nu sunt eu suficient de competent pentru a da soluții, pentru a reuși să se depășească această

putea fi limitele geografice ale Europei, așa face o referință la un interviu, mi se pare a lui Adam Mișnik - căruia i s-a pus această întrebare: pînă unde ajunge Europa? El a răspuns că a fi european înseamnă a avea conștiința de a fi european. Dacă polonezii au conștiința de a fi europeni sunt europeni, dacă rușii au conștiința de a fi europeni sunt europeni...

Revin asupra spuselor Papei: el a vorbit - cu mulți ani în urmă - de cei doi

Transcriere și traducere de
Corina COSTOPOL

FOTOGRAFIE

Restituire integrală: Carol Popp de Szathmari

Iconografic, tematic, documentar, operele fotografice din expoziția "Fotografii de Carol Popp de Szathmari în Colecția Muzeului Național de Artă" sînt interesante în cel mai înalt grad. Cap de serie în abordarea unor teme și motive ele ni se par remarcabile mai cu seamă prin nivelul, neîntrecut uneori, care ține de artisticitatea realizării imaginii, de vigoarea și, totodată, de rafinamentul plastic implicate, de impecabilul tehnic, tehnica fiind, în fotografie, adevărată măsură a stilului.

Din această perspectivă, a esteticii și a istoriei artelor și, mai puțin a istoriei și a documentarului - sigur, aspectele nu sînt alte de tranșant dissociabile în realitatea fotografică - se cere considerată expoziția.

Sînt prezentate pe larg două dintre cele mai reușite ipostaze creative ale fotografiei szathmariene - albumele: "România" (a cărui finalizare ar data cu probabilitate din jurul anului 1869) și "Episcopia Curtea de Argeș" (din 1866), ambele comenzi aulice de avengură legate de figura lui Carol I, în al cărui anturaj fotografic-artist s-a aflat constant.

Szathmari, acest pionier al fotografiei mondiale și românești despre care s-a scris competent (dar, și aici, încă, există numeroase fațete contradictorii, insuficient elucidate) a fost totuși, alături de puțin, de aleatoriu, de fragmentar valorizat prin expunere.

Este meritul unui George Oprescu, Ion Frunzeti sau Ion Grigorescu de a fi deschis, în studii și articole, în special perspectiva plastică, estetică, asupra fotografiei lui Szathmari; meritul, din nou al lui Ion Frunzeti și îndeosebi al lui Adrian Silvan-Ionescu de a fi început repunerea în drepturi a fotografiei lui Szathmari și a fotografiei de epocă în general; al Ancăi Oroveanu și al lui Mihai Oroveanu de a se fi ocupat cu consecvență de probleme ținînd de estetica fotografiei, cu neapărare de zona românească a domeniului; al lui Augustin Costinescu, Constantin Săvulescu în căutarea reperului istoric și, nu în ultimul rînd, al scrierii științifice pe care o dedică de ani domeniului Emanuel Bădescu.

La 180 de ani de la naștere, Muzeul Național de Artă îi omagiază opera de pionierat, pe plan național și mondial, în FOTOGRAFIE. Ea se cuvine a fi adusă la cunoștința marelui public, mai puțin obișnuit cu această sferă a activității sale artistice, poate cea mai importantă, cea pentru care, de fapt, Szathmari și-a atras recunoașterea în lume.

Fotografia joacă în creația sa un triplu rol: fotografie ca document (marilor iconografic al unei epoci, al unor locuri, oameni, mentalități, evenimente), ca realizare artistică în sine (cu autonomie estetică dincolo de subiectul reprezentat),

Szathmari fotografiat de Walery

ca "instrument", adjuvant pentru ulterioare demersuri plastice (etapă în viitoarele prelucrări ale imaginii respective în desene, acuarele, miniaturi, cromolitografii, "paniconografii").

Sînt expuse majoritatea pieselor fotografice semnate Szathmari din colecțiile muzeului: printre cele mai realizate din punct de vedere artistic din întreaga sa creație în domeniu, citeva fotografii dispartite din albumul "Vues et Costumes de la Roumanie", precum și fotografii "obișnuite", rol al activității curente de atelier, destinate satisfacerii unei comenzi sociale crescînde în epocă sau servind autorului ca "mariori" sau "schite" pentru proiecte mai ample.

Renumele internațional Szathmari și-l dădorează, în primul rînd, albumului cu imagini din Războiul ruso-turc (1853), preludiv - etapă la Războiul Crimeii, album datînd din 1854 și prezentînd portrete de generali ruși și turci, de ofițeri și soldați, aspecte din tabăra otomană, scene de luptă.

Realizare absolut inedită în epocă, albumul constituie primul fotoreportaj de război, autorul fiind considerat, datorită acestui fapt, primul fotoreporter de război din lume.

Respectiva premieră fotografică a suscitât interesul multor capete încoronate ale Europei de-atunci. Monden prin vocație, toldeaua încrezător în arta sa, Szathmari le-a oferit albumul, obținînd, în doar cîteva luni, sufragii unanime și numeroase medalii de aur pentru "merite artistice și științifice deosebite". Este impresionantă "lista" ilustrilor suverani și a figurilor precare care, apreciindu-l valoarea și ingeniozitatea rezultatelor, l-au răsplătit: împăratul Franz Joseph al Austriei, regele Württembergului, regina Victoria a

Angliei, regina Olandei, marele duce de Saxa-Weimar, prințul chinez Talifu, prințul Battenberg al Bulgariei, Napoleon al III-lea prin intermediul Expoziției Universale de la Paris. Respectiv medaliile sînt treptat incluse ștampile de ateliere de pe verso-ul fotografiilor sale.

În același timp, activează ca membru corespondent al renumitei Societăți Fotografice din Hamburg, fiind medaliat pentru fotografie, în 1868, la "secțiunea etnografică de peisaj", unde probabil prezentase și imagini din albumul "România", în curs de elaborare la acea dată. Este colaborator neobosit (cronici despre diverse expoziții fotografice sau reproduceri ale creațiilor proprii în domeniu, fotografii sau prelucrări după fotografii) al revistei de specialitate "Photographische Correspondenz" din Viena; de altfel, tot la Viena, la Expoziția Universală din 1873, Szathmari expune, alături de 60 de acuarele cu tipuri de țărani și costume populare, și un album cu fotografii din țară ("România"), punctul de atracție principal, împreună cu tezaurul de la Pietroasa, al Pavilionului românesc.

Numele său apare în numeroase publicații ale timpului, la București, în Transilvania, la Pesta, Viena, Paris, Londra, în Germania.

În țară, servește cu talent, ca "pictor de casă" iar, mai tîrziu, și ca "fotograf oficial" (titlu dobîndit sub Cuză, la 16 octombrie 1863, pe care îl va deține pînă la sfîrșitul vieții), nu mai puțin de cinci domni: Alexandru Dimitrie Ghica, Gheorghe Bibescu, Barbu Știrbey, Alexandru Ioan Cuză, Carol I.

În anturajul și la comanda acestora (fiind cu precădere solicitat ca fotograf în vremea ultimilor doi), lucrează fotografii oficiale, reprezentări de aparat, este chemat să redea în imagini țara și poporul pe care aceștia le guverna, este convocat ca marior oficial la evenimente de importanță istorică. Mai ales pe regele Carol I - de care îl lega de altfel și afinități de limbă și educație germană, și care îl comandă majoritatea marilor albume de fotografii - l-a însoțit deseori în călătoriile prin țară, imortalizînd pe pelliculă, dar și în desene, picturi, litografii, cele văzute.

Intemeietul se afirmă că gustul pentru peisaj și pentru chipul omului din popor, al țărănului, a fost infuzat publicului românesc în mod special de Szathmari, un rol major avîndu-l fotografiile sale, albumul "România" de pildă, "Vues et Costumes de la Roumanie" ori cel dedicat Elenei Cuză.

În creația oricărui mare artist fotograf, Szathmari fiind, fără îndoială, unul dintre aceștia, dincolo de subiectul înfățișat, interesant și inedit în sine, sînt subliniate reprezentările dimensiunea afectiv-umană, amprenta inconfundabilă a autorului-artist, o "stilistică" a redactării proprii (pe care, în cazul său, o regăsim, pe alt plan, și în desene și acuarele), definiții pentru calitatea plastică și modernitatea imaginii.

Între pitoresc și sublim, concepte, ambele, ale Romanticului, "teoric și exact în același timp" (G. Oprescu), între referință mnemonică și inspirație artistică, înglobîndu-le dăruit pe toate, se definește ceea ce Ion Frunzeti numea "elocvența lui Szathmari".

Novator prin zonele tematice abordate, prin calitatea tehnică impecabilă a unui meșteșug el însuși nou (cărui, uneori, îi adaugă "nunațe" tehnologice personale) și, mai ales, prin reușita excepțională de ordin estetic a fotografiilor sale, CAROL POPP DE SZATHMARI este pe drept confirmat ca unul dintre marii fotografi europeni ai secolului XIX.

Teatrul Național în 1935

TEATRU

O clădire emblemă

Spunea demult, prin anul 1872, Al. Odobescu într-o cunoscută conferință: "singure monumentele existente încă pe pămînt (...) pot să ne dezvăluie și să ne afirme în tendințele (in)geniului (popoarelor) și treapta lor de măiestrie". Poate de aceea prima clădire ridicată pentru public în București secolului al XIX-lea, din voința obștii, a fost Teatrul Național. Gîndită să fie plasată în inima țîrgului, aproape de Palatul Regal, pe ulița Mogoșoaiei - Calea Victoriei - construcția s-a dorit și a reușit să devină un simbol al orașului ca program, mod de construire și decorare. Mereu pe parcursul acestui veac se va repeta argumentul considerat ca fundamental "pentru mai frumoasă vedere... spre înfrumusețarea uliței iar mai vîrtos a politii după glăsuirea regulamentului...". În numele acestui deziderat, se vor căuta mijloacele menite a-l duce la împlinire. Iar pentru construirea Teatrului Național, nici un efort nu a părut prea mare, de importanța acțiunii sale fiind conștientă Comisia numită de Obșteasca Adunare și domnitorul Gheorghe Bibescu, care o și exprimă în rezoluția definitivă pusă pe cererea de suplimentare a bugetului, "clădirea Teatrului în orașul București fiind un lucru care privește nu numai folosul acestui oraș, dar a teatrului neamului românesc, prin influența izbăvitoare ce va avea asupra bunelor năvruri cit și asupra desăvîrșirii limbii naționale și dezvoltarea literaturii românești (...) comisia se va îndeletnici fără zăbăvă...". Pentru iniția dată va exista și un fel de concurs, proiectul fiind încercat de mai mulți arhitecți: Xavier Villacrosse, pe atunci arhitect șef al orașului, Iacob Melic și Balzano: Vor pierde toți, însă, în fața arhitectului vienez Anton Hefl, care va urmări direct realizarea proiectului, începînd cu anul 1847, semînd comenziile și urmărind recepția lucrărilor de la cele constructive la cele decorative și de mobilare.

Construită în stil neoclasic, cu intrarea marcată de un fronton și un peron susținut de coloane, clădirea se va integra stilului cunoscut pentru edificii importante din celelalte capitale europene. La realizarea ei vor contribui prestigioase firme austriece: Christian Lauffmann - fabricant de lămpi din Viena, Franz Ernest - fabricant de sobe de porțelan, tapetele vor fi realizate la fabrica imperială a lui Johann. Nu se omite nimic din ceea ce ar putea contribui la buna înfăptuire a operei, de la precizarea "condițiilor pentru lucrările sculptoricești în piatră de la Rusciuc" ce vorbesc despre "Lira (ce) va avea două delfine în latură i pajură românească ce urmează a sta sloboadă. Pajura va sta clădire pe lîră, va avea coroană în cap și cruce în bot și schiptru...", pînă la realizarea desenelor decorațiilor la București și trimiterea lor spre execuție domnului Mildorfer, mașinist și zugrav de decorațiuni al marelui Ducat de Baden, la Menheim.

Se pregătesc și sălile pentru baluri, de aceea se aduc oglinzi de la fabrica imperială din Binhof, iar decorul sculptat și aurit este executat de domnul La Vigne.

Teatrul se va inaugura cu mult fast la 31 decembrie 1852 în prezența Domnitorului Barbu Știrbey, directorul teatrului fiind Costache Caragiale. "Miercuri /.../ deschiderea noului teatru se va urma de către amîndouă trupele: românească și italienească, în ajutorul săracilor". Se va aprinde marelui policandru din bronz cu douăzeci și opt de focuri și lămpile de perete avînd formă de vase, montate în fîrde, iar la cele 70 de loje tapetul roșu de catifea și damast, medaloanele rotunde în aur cu buchele de flori vor fi înprospărate pentru a primi pe frumoasele zile.

"Bukarester Deutsche Zeitung" remarcă: "Monumentul este clădit într-un stil nobil și artistic; proporțiile îi sînt potrivite și distinsă-i simplitate este impozantă". Punct de atracție și referință, imagine a orașului difuzată prin cărți poștale și albume, Teatrul Național va fi considerat o clădire emblemă. "Teatrul cel nou din București este fără îndoială unul din cele mai frumoase teatre din Europa și o podoabă a Capitalei. Are un parter de 338 de staturi, împărțite în două categorii, trei rînduri de loji frumoase decorate și deasupra o largă și încăpătoare galerie". Aici, în 1854, C. Knappe va introduce iluminarea cu lămpi cu ulei de rapă și mai tîrziu curentul electric, Palatul Regal cerînd permisiunea să se folosească, pentru introducerea acestei invențiuni minunate, de uzina teatrului.

Astfel clădirea își urmează istoria fastuoasă legată de viața spirituală a orașului și țării, de viața teatrală și culturală.

În 1944, bomba menită să distrugă Palatul Telefoanelor, nefericit plasat alături, o atinge și clădirea arde, rămînd însă în picioare. În 1946 Petru Groza semnează un decret de reconstrucție și se pune chiar o nouă piatră fundamentală.

În 1947, însă, începe demolarea clădirii pînă la temelie. În manualele școlare Teatrul Național este trecut la distrugerile comise de hitlerişti.

Cezara MUCENIC

Piața (fotografie de Carol Popp de Szathmari)

Ruxandra BALACI

ZIUA MONDIALĂ A TEATRULUI

Teatrul românesc sărbătorește, în acest an, Ziua Mondială a Teatrului în condiții excepționale. Poate nicodată în istoria sa, cu atâtea momente de glorie, prestigiul internațional nu i-a fost atât de mare. Nu mai mult decât cu o lună în urmă, la o vizionare a spectacolului lui *Silviu Purcărele* cu Titus Andronicus, s-au întâlnit trei directori artistici de mari festivaluri: Christopher Barron (Edinburg), Jean Van Vlijmen (Holand Festival) și Tamuro Seya (Globe Theatre din Tokyo). După succese de răsunet în Anglia, Franța, Italia, Brazilia și Germania, obținute de Trilogia antică, Ubu Rex cu scene din Macbeth și Hamlet, ne așteptăm la o nouă ofensivă asupra mapamond-ului teatral. Căci, iată, în răstimp de două luni, aprilie și mai, Teatrul Național din Craiova va juca Ubu Rex... la Parma și Ierusalim, iar Titus Andronicus la Tokyo. Teatrul Național din București va fi prezent la Edinburg cu Trilogia Antică. La festivalul organizat în Germania de Uniunea Europeană a Teatrelor, în schimb, care are ca membre douăsprezece trupe de notoritate, Teatrul Bulandra a fost invitat cu Visul unei nopți de vară. Odată pomiți, așadar, nimic nu ne mai oprește să ne facem de cap. Pare de necrezut, o utopie de-a dreptul, dar japonezii, pentru ca să aibă Titus Andronicus la Tokyo, de exemplu,

cheltuie o sumă de dolari care reprezintă în lei echivalentul a o sută de milioane. Uluior, nu? Nu numai uluior va fi, însă, dar și incredibil, cînd voi avea ocazia să scriu că și un spectacol cu o piesă românească, poate chiar cu una contemporană, cutreieră lumea. În ceea ce mă privește, sper că minunea nu e prea departe. Deocamdată, e limpede că tragem, și încă pe înălțimile de vîr ale teatrului mondial, pîrtii sigure. Și cum acasă pîrțile acestea nu mai trebuie trase, ele fiind deja bătătorite, încît nu se știe ce va aduce ceasul chiar în domeniul care ne doare, să rămînem deci optimiști! Fiindcă așa cum afirmă dl Jorge Lavelli, în Mesajul internațional adresat de Ziua Mondială a Teatrului, astăzi 27 martie, "fiecare cortină care se ridică dă naștere unei speranțe". Are perfectă dreptate! Cine a sperat că Mesajul internațional al lui Eugen Ionescu, rostit de Ziua Mondială a Teatrului în 1976, va putea fi vreodată publicat la noi? Îl restituim acum nu numai ca pe o reparație morală, dar și pentru că are valoarea unei profesiuni de credință.

Ion COCORĂ

MESAJ INTERNAȚIONAL

"Fiecare cortină care se ridică dă naștere unei speranțe.

În fecunda sa simplitate, Teatrul e o oglindă care ne reflectă, ne interpelează și ne emoționează. El este, de asemenea, suma unui munci și, desigur, mesajul unui autor. Dar dincolo de aceste date esențiale, el este micro-cosmosul lumii, forumul societății civile, locul privilegiat al unei întâlniri și al unei descoperiri. Teatrul este artificio și adevăr, dar sursa care îl nutrește este realitatea lumii.

Astăzi ca și ieri, Teatrul trebuie să contribuie la luminarea spiritului nostru, pentru a lupta împotriva barbariei pe toate fronturile planetei. Mai mult decât oricînd, el trebuie să fie prezent în societățile noastre, înglodate cum sînt ele în rasism și exclusivism; să invite la reflecție și să trezească solidaritatea, tot ceea ce îi dă ființei umane propria demnitate. Teatrul trebuie să fie prezent ca o călăuză, ca un luminator al conștiinței de sine și al conștiinței oamenilor.

În momentul cînd, pentru unii, istoria s-a oprit, iar pentru alții, a intrat într-un vîrtej amețitor, Teatrul poate - cu modestie, dar în mod ferm - să-și ridice propria voce înconfundabilă, caldă, inteligentă, exemplară. Să-și ridice vocea interogîndu-se pe sine însuși în profunzime; el trebuie să lupte împotriva propriilor scleroze, aplecîndu-se asupra lumii care ne înconjoară.

În această zi Mondială a Teatrului, din Cetatea în care a fost proclamată *Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului*, îmi exprim urările pentru viitorul acestei arte vechi ca și civilizațiile noastre și mereu reînnoită; îmi exprim urările pentru înflorirea ei, pentru extinderea învățămîntului teatral în școli și pentru înmulțirea teatrelor cu mîile în lume. Lupta împotriva lipsei de maturitate nu se oprește nicodată.

Fiecare cortină care cade dă naștere unei întrebări.

Jorge LAVELLI, regizor

Directorul Teatrului Național de la Colline
Președintele Centrului Francez al Institutului
Internațional de Teatru

"Avangarda înseamnă libertate"

Eugen IONESCU

Cînd, în 1959, Institutul Internațional de Teatru mi-a făcut onoare și bucuria de a mă invita să particip la Congresul său de la Helsinki am prezentat Teatrul nou - acum mai puțin nou - care era numit atunci Teatrul de avangardă. Mesajul meu se încheia cu următoarea concluzie: avangarda înseamnă libertate. Această definiție sau proclamație a fost considerată de majoritatea reprezentanților din toate țările, din vest ca și din est, drept subversivă, primejdioasă. De atunci, multe s-au schimbat. Dar în epoca aceea, oamenii de teatru, cantonați fie în realismul burghez, fie în realismul mai mult sau mai puțin socialist, se temeau de imaginație. Realismele continuă să dănuie în teatru de bulevard sau în teatrul ideologic, dar tot ce s-a făcut nou, interesant, de mai bine de cincisprezece ani, tot ceea ce este viu, depășește realismele și constrîngerile. Ne-am ridicat adesea împotriva realismului, pentru simplul motiv că realitatea nu este realistă și că realismul este o școală, un stil, o convenție ca altele altele și că el a devenit academism, adică mort. Ne-am ridicat, de asemenea, împotriva teatrului ideologic, pentru că teatrul ideologic este el însuși constrîngere, închisoare, prizonier al unor teze, doctrine, postulate pe care autorul de teatru este împiedicat să le repună sub semnul întrebării.

Adevărul se află în imaginar. Teatrul de imaginație este teatrul adevărului autentic, în mod autentic documentar. Documentul nu este nicodată cîștit, nici liber, pentru

simplul motiv că el este aprioric orientat. Imaginația nu poate să mintă. Ea este revelatorul psihologiei noastre, al angoaselor noastre permanente sau actuale, al preocupărilor omului dintotdeauna și de astăzi, al adîncurilor sufletului. Un om care nu visează este un om bolnav. Funcția visului este indispensabilă, funcția imaginativă este la fel de indispensabilă. Un artist căruia i s-ar răpi libertatea imaginativă, adică libertatea spiritului, este un om alienat. Marii revoluționari sau precursori lor au fost niște visători - vreau să spun niște utopiști. Dar cînd utopia devine Stat, obligație, lege, ea este un coșmar. Visul, spunea un mare psiholog, e o dramă a căreia îi sîntem în același timp actor și spectator. Teatrul este o construcție a imaginației în libertate. Oricine dintre noi are nevoie să inventeze. Eu însumi am scris piese de teatru pentru bucuria de a inventa. A imagina, a inventa, nu este o indeletnicire aristocratică. Toți sîntem niște artiști potențiali. Teatrul popular angajat, orientat, dirijat, dictat de reprezentanții Statului, de polițieni, nu e un teatru popular, ci un teatru concentraționar, impopular. Teatrul popular este teatrul de imaginație, adevăratul teatru liber. Ideologii politici au vrut să pună mina pe teatru și să-l folosească în avantajul lor ca pe o unealtă. Dar arta nu este sau nu trebuie să fie teabă Statului. A împiedica spontaneitatea creatoare e un păcat împotriva spiritului. Statul nu e decît o suprastructură artificială a societății. Statul nu este societatea însăși, dar oamenii politici vor să utilizeze, să controleze creația dramatică pentru propaganda lor. Teatrul poate fi, într-adevăr, unul din instrumentele visate de orice propagandă, pentru ceea ce se cheamă "educație politică", adică pentru delumări sau îndoparea craniului. Oamenii politici nu trebuie să fie decît slujitori ai artei și în mod deosebit ai artei dramatice. Ei nu trebuie să fie diriguitorii acesteia și în nici un

caz cenzorii ei. Toată munca lor trebuie să constea în a permite libera dezvoltare a artei și în mod deosebit a artei dramatice. Dar imaginația îi sperie.

Și, astfel, în unele țări vedem bîntuind cenzurile guvernamentale. Vai de guvernele care se tem de opoziție. Înseamnă că nu sînt sigure de ele. În alte țări, mai ales în Occident, unele guverne sînt mai liberale decât opoziția. Iar cenzura este exercitată de opoziție. Reprezentanții acestui gen de opoziție au gustul puterii, patima dictaturii, a punerii la punct. Ei exercită o adevărată presiune morală, un șantaj ideologic și moral. Acești dascăli de gîndire sînt adesea mai înguști, mai intoleranți decît guvernele lor, pînă într-atît, încît artiștii acestor țări sînt nevoiți să recurgă la auto-cenzură. Vai de opozițiile care se tem de anti-opoziții și vai de artiștii care, în numele ideologiilor așa-zis revoluționare sau contra-revoluționare, împiedică eliberarea creatoare, libera dezvoltare a imaginației. Nimic nu împiedică pe un cetățean să se angajeze în plan politic așa cum vrea, dar ca artist, care pune totul sub semnul întrebării, el trebuie să fie liber. De aceea, sarcina urgentă a artiștilor și autorilor dramatici din toate țările este de a depolitiza teatrul, sau, mai exact, de a nu ține seama fie de Stat, fie de dascălii de gîndire care vor să-i angajeze.

Se spune că arta n-are frontiere. Teatrul nu trebuie să aibă frontiere. Dincolo de divergențele ideologice, de caste, rase, naționalisme, patrii individuale, el trebuie să fie patria universală, locul de întîlnire al tuturor oamenilor care comunică într-o aceeași angoasă și aceeași speranță pe care le relevă imaginația, o imaginație nu arbitrară, nici realistă, ci expresie a identității noastre, a continuității noastre, a unității noastre.

Fără consemne pentru creatori! Fără indicații de primit de la guverne!

martie 1976

MUZICĂ

O pildă ministerială

Într-o joi seara, avînd Ministerul Culturii în ospeție o delegație de italieni și vrînd dl. ministru Ludovic Spiess să le arate de ce sînt în stare muzicienii români, s-a purces la o vizită prin instituțiile bucureștene de profil. Acuma, nu știu dacă așa fusese vorba din capul locului, sau dacă nu cumva acest tur de orizont muzical s-a alcătuit treptat, din tentativele repetate ale gazdei de a găsi totuși pentru distinși săi musafiri ceva cît de cît demn de văzut și (sau măcar) de auzit. În tot cazul, cert este că dl. ministru a nimerit tot din rîu în mai rău, la cea de a treia încercare nenorocită pierzîndu-și de tot răbdarea - se zice - pînă la a-i apostrofa în public pe artiștii de pe scenă! (Ah, dacă melomanii ar fi înțeles măcar din această pildă ministerială că faptul de a-ți fi cumpărat bilet la un

concert sau la un spectacol nu comportă obligația de a aplauda și a striga "bis", ci dreptul de a nu o face, atunci cînd nu merită; ba chiar în Italia oaspeților ministerului nostru se mai practică încă vechiul obicei de a sancționa prin fluierături și huiiduri - dacă nu și prin aruncarea cu ouă, legume sau fructe... - orice coborîre a stăchetei artistice sub baremul admis de o minimă decență profesională. Bun obicei! Vorba cea: nu-i frumos, da-i sănătos! Sănătos, în sensul că ar vindeca deîndată nepăsarea și lenea din vina cărora s-a ajuns, la noi, să se cînte cum se cîntă...)

Odissea a început cu Opera; aici a fost însă încercarea cea mai ușoară, căci reprezentarea... se suspendase! Oricum, s-a putut constata faptul imburcator că o mulțime de persoane

își cumpăraseră bilete... Fără nici o glumă: pînă ca dl. ministru Ludovic Spiess să schimbe conducerea teatrului, se juca în fața a 15-20 de spectatori. (Nu se știe dacă și plătitori!)

Cam de două ori pe-ația de-abia dacă se aflau în sala Operei Române, la un spectacol asupra căruia aflajul - chiar și acela din preajma clădirii - păstra un secret absolut. Noroc că ministrul culturii e muzician; altminteri, cum ar fi știut să le spună oaspeților că asistă la *Don Pasquale*? Dacă - Doamne ferește! altcineva în locul său ar fi declarat că pe scenă se reprezintă *Bărbierul din Sevilla*, cum ar fi fost normal să se întîmple, în ajunul Bicentenarului nașterii lui Rossini! De unde ar fi putut să-și închipuie un ministru al culturii cu o altă specializare (să zicem, dl. Andrei Pleșu) că Opera Română din București n-a montat și nu va monta, în anul Rossini, nici una dintre cele 37 de opere ale compozitorului nejuocate aici? Ba, mai mult, că - din lipsă de tenor - nu o mai

poate reprezenta nici măcar pe a 38-a, cea care s-a jucat cu imens succes deocînd de-a rîndul și care a consacrat "echipa de aur" a teatrului liric românesc: Magda Lanculescu, Valentin Teodoran, Nicolae Herlea, Constantin Gabor, Valentin Loghin... (Ce să ne mai mirăm atunci că nu putem vedea *Oedip* - ul enescian, dacă nici de *Bărbierul din Sevilla* nu ne mai putem bucura??).

În fine, probabil necăjit de aceeași gînduri ca și mine, aici, dl. ministru Ludovic Spiess s-a refugiat la Ateneu, unde era și ceva public, Filarmonica "George Enescu" cînta și Rossini, ba încă *Stabat Mater*. Da, dar cum? În așa hal că, exasperat, dl. Spiess (Ministrul și Muzicianul) a strigat la sfîrșit în loc de "Bravo!": "Rușine!"

Iar a doua zi a și convocat, pentru aceeași dimineață, o conferință de presă, unde a relatat (puținilor ziaristi ce prînseseră de veste) cele de mai sus.

... Stau însă și mă-ntreb dacă nu

era bine ca, plecînd de la Operă, aspiet să se se fi oprit și la Studiul Radioteleviziunii. (Era în drum, totuși...) Ei ar fi putut asista la un excelent concert al Orchestrei Naționale Radio, cu doi soliști de zile mari - organismul Helmut Plattner, reîntors pentru prima dată în țara pe care a fost siliit de împrejurări să o părăsească de deocînd în urmă; celălalt - fagotistul Vasile Macovei - interpretînd în primă audiere o admirabilă compoziție contemporană românească, semnată de Liviu Dăncănu - și cu două piese de mare virtuozitate orchestrală, cîntate cu brîo sub bagheta lui Iosif Conta. E drept însă că auditorii nu erau - cred - mai mult de 200...

Dar, despre motivele care-i determină pe amatori de muzică (așa cum - se vede - i-au determinat și pe ministrul culturii!) să ocolească această sală, voi scrie cu alt prîiej.

Luminița VARTOLOMEI

ISTORIE LITERARĂ

AL. PIRU

Un dialog apocrif (III)

Albumul *Dragoste și poezie* - Ale lui pentru mine, ale mele pentru dînsul ar fi fost întocmit, susține Minar, de Veronica Micle la Mănăstirea Văratec în 1889, anul în care și Eminescu și ea au murit. Nu s-a ținut seama nici de data cînd poeziile au apărut în reviste, nici de ordinea în care au fost puse în volum. De aceea se fac adnotări și la poeziile publicate de Veronica și după anul 1883. Astfel poezia Veronicăi Micle *Luminează-n ceruri luna...* publicată în *Convorbiri literare* în iulie 1884 are această adnotare: "Norii lară vin... Eri te-am zărit cu Negruzzi, ce-ți spunea despre mine?". Eminescu era la această dată în Iași, numit din aprilie în comisia de inventariere a documentelor istorice. Nu mai scria însă poezii, înct Veronica n-avea cum să alăture poeziile sale poezia lui Eminescu *Nu mă-ntregi* din 1879-1881 publicată în Iași ca în *Albumul literar* al societății studențești "Unirea". De altfel se dau numai douăsprezece versuri cu modificări, din poezie, și această adnotare ca din partea Veronicăi: "Văd că dușmanii mei te învâluiesc în plinza lor de ipocritie. Sufletul tău, Eminescule, trebuie să vibreze. Nu te încrede în vorbele lor ademenitoare. Ei mint. Treci pe la mine". Textul autentic din Eminescu era: "Cînd e o-namorare, de tot ce e al tău/ De-un zîmbet, de un cutremur, de bine și de rău/ Cînd ești enigma înșeși a vieții mele-ntregi./ Azi văd din a ta vorbă că nu mă înțelegi". El devine la Octav Minar: "Cînd dorul meu e mare, nemărginit de sfînt/ Cum nu mai e nimica în cer și pe pămînt/ Enigma s-întreleşu flind al lumii întregi/ Eu văd din a ta vorbă că nu mă înțelegi". Minar se credea, nici mai mult nici mai puțin, îndreptățit să se măsoare cu Eminescu.

În septembrie 1885, Veronica publică în *Convorbiri literare* poezia *Urbade...* "M-am inspirat, spune ea prin Minar, din *Lacul*, poezia care mi-ai citit-o așa cum știu tu să citești". *Lacul* își are originea în distihul din poema berlineză *Călin* redactată între 1873-1874: "Lîngă lacul cel albastru înstelat cu nufăr mari/ Printre trestii aurice se leagă sufletul..." și a fost publicat în *Convorbiri literare* la începutul anului 1876 unde Veronica putea să-i citească și singură. N-avea însă cum să-i alăture poezia eminesciană *Replici* apărută în *Sămănătorul* abia în 1903. Cel care alege trei strofe din șase ale acestei postume, cu schimbări (mare-floare, zîna-zîna, flutur-iară, geniu-las), este Octav Minar. A lui e și adnotarea: "Jucării pentru doi copii care se iubesc".

Poeziile Veronicăi Micle din 1885 *Lu X (Virtuți nalt al piramidelor...)*, *Lumea mare, Pînger, De dorul tău, La un portret*, 1886 (*Ahi Fugă...*), *Că astăzi cu titlul Indiferență, Să știți că oriunde...* sînt reproduse în *Dragoste și poezie* fără adnotări și fără alinieri de poezii eminesciene. Din volumul Veronicăi apărut în 1887 numai poezia *Și te urasc* (și te urasc cu-nerușenii) și cu altă dușmărie/ Inct eu dăc-ai fi în stare/ Nenorocire i-șas da tîie.../ Și cînd mi-aduc de tine-amintea/ Mă îngrozesc de-a mea simțire...) Poate chiar sufletul mă minte/ Și ura-mi nu-i decît iubire/ Intitută în Album *Dojănă* are adnotarea: "Am început să te urasc... Nu, nu, iartă-mă, Eminescu nu poate să fie urt de nimeni", un pseudo răspuns al lui Eminescu în fragmentul *Pină nu te văzusem (El către mine)*: "Pină nu te văzusem/ Nici nu știam că sînt/ Și totuși pină acuma/ N-am spus niciun cuvînt/ N-am voie să spun tare/ Iubitu-tu nume sfînt/ L-oai rețut cu mine/ În rețele mormînti" și adnotarea: "De ce mă faci să plîng?".

Fără adnotări și răspunsuri mai sînt poeziile: *S-a pus vînt, Și duc-un dor, Nu plînge, Șterge-ți lacrima, De pe țărmuri, Din pubertea iubirii cu titlul Schimbător în Regret, O clipă dac-ai amorit, Cel din urmă vis cu titlul Schimbător în A murit iubirea, Cu gîndul, Scrisoare, din 1887, la care se alătură traducerea lui Eminescu, *Poala veștedă*, din Lenau, *De-ai ști, Nu ești tu...* *Poezia Nu plînge cu titlul Schimbător în Lacrimi* ("Nu plînge că te dau uitării/ Și nici nu plînge că te las/ Sosit-a ceasul-străinării/ Și ceasul bunului rămas"), pusă pe muzică, e citată pînă astăzi fără să se știe de cine este, ca și romanța *Singură*, apărută în Iași ca în *Familia* (august, 1888): "De cîte ori am tresărit/ La fiece mișcare/ Crezînd că poate ai veni/ Tu dulce arătare/ Și-apoi de cîte ori am plîns/ Năzînd că noaptea vine/ Și lampa singură o-am stîns/ Iubite, fără tine..."*

Albumul se încheie cu poeziile *La un amic* ("Nu-ți mai tubura gîndirea cu nimicurile aceste.../ Nu știu tu de cînd lumea, dragostea e o poveste"),

publicată în *Revista nouă*, martie 1888, *Raze de lună - Iul* ("Ce n-ar da un mort din groapă pentru-răsărit de lună"), scrisă la moartea lui Eminescu și publicată în *România* din 20 iunie 1889.

Octav Minar inventează nu numai poezii de Eminescu ci, cum am văzut, și de Veronica Micle. O astfel de poezie intitulată *Eu către dînsul* care începe cu strofa "Ai cînta mereu iubirea/ Și pe ploale și pe soare/ Și pe maluri de izvoare/ Aș cînta c-așa mi-e firea/ Iubitoare" imită ritmul eminescian din *Frează de codru*, publicată în *Convorbiri literare* din 1879. Pe post de Veronica, Minar adnotează: "Dacă îți place, îmi vei răspunde", iar alături pune poezia sa atribuită lui Eminescu *El către mine*: "Părul blond și ochii albaștri și s-au dăruit iubito/ Gură aprinsă ca și focul unui dulce sărutat.../ Te-ai născut în poezia vieții care ai simțit-o/ Și asupra mea iubirea te adîncă-ai revărsat.../ O, de cîte ori în viața nu am blestemat și ora/ Cînd pași această lume de mizerii și nevoi/ O, de-cum mă simt ferice, iar răsare aurora.../ Mei mai fericiți din lume vom fi doară amîndoi!" Cîni nu pierde nici un prilej de a insista asupra dragostei fericite dintre Eminescu și Veronica, dînd vina pe Maiorescu ce voia să-i despartă. De unde și adnotarea din partea Veronicăi: "Da, ai avut dreptate, dar ce voia d-l Maiorescu?". Din păcate, Veronica n-a publicat în 1879, cînd i-a murit soțul, nici o poezie, era la Iași și Eminescu la București.

În concluzie, un dialog în versuri între Veronica Micle și Eminescu n-a existat. Ideea dialogului l-a venit lui Octav Minar de la publicarea corespondenței dintre cei doi în volumul *Cum a iubit Eminescu. Pagini intime. (Amintiri, scrisori și poezii inedite)*. Ediția a doua refăcută și completată prin publicarea întregii corespondențe ce a urmat între Eminescu și Veronica Micle, București, Librăria Nouă, f.a. (Biblioteca "Lumina", nr.22-23). Despre ediția Iulii a acestei cărți vorbea în 1912 la curs G.Ibrăileanu (cf. *Opere*, 9,148). Volumul *Dragoste și poezie* (ediția a treia a acestei cărți, sporită cu Albumul Veronicăi) a fost înfărm de *Viața românească* (1928, nr.3), mai tîrziu de Leca Morariu în *Buletinul Mihail Eminescu* nr. 17 din 1939 (*Eminescu și Veronica Micle*) incomplet. Nenorocul lui Minar vine din faptul că poeziile Veronicăi Micle sînt, cele mai multe, confesiuni monologice, necerînd replici din partea cuiva, cu altfel mai puțin din partea lui Eminescu (poezia acestuia *Replici* este datată în prima sa formă în 1869, iar aplicațiile ulterioare nu trec de anul 1871 cînd cei doi nu se cunoșteau). Cîlăm citeva din cele cărora Minar nu le-a putut găsi un corespondent: "Din sufletul mi-icoana tă/ S-o șterg cu lacrimi am voi/ Însă de plîns inima mea/ Singură numai s-a zdrobit". (*Din sufletul mi-icoana*). "Domnește-n jurul meu tăcere.../ Cu doru-mi singură vorbesc/ Și sînt pătîrînd de durere/ Iar tu nu știu că te iubesc" (*De dorul tău*). "Mă pierd uitîndu-mă la tine/ Cuprînsă ca de-un farmec sfînt/ Și-n sufletul meu iar revine/ Dorul ce-avui pe-astă pămînt" (*La un portret*). "În durerea mea adîncă/ Nu mai uit filința ta/ Te iubesc; te-a iubit încă/ După moarte umbra mea" (*În deșert...*). "Să știți că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu cel mai slăvuit/ Frumos și cel din urmă/ Așa cum dulce te-ai ivit/ Te stînge și te cumă". (*Cel din urmă vis*). "Cu gîndul m-am bătut ades/ Să știu cu hotărîre/ Adevăratul înțeles/ Ce-ai tu în privire/ Dacă e ură sau amor/ Tot una mi-ar fi mie/ Căci știu că oriunde m-duce/ Către apus sau răsărit/ Va răsuna duios și dulce/ Că-n lumea asta te-am iubit/ Și de adîncă mea iubire/ Va rămîne pe-astă pămînt/ Ca o eternă amintire/ Tristul și jalnicul meu cîntec". (*Să știți că oriunde*). "O visul meu

„Un profet al veacului“

Mărturisirea de credință cu care *Cristian Grosu* și-a însoțit versurile mă îndreptățește s-o reproduc integral:

„Așez înaintea versurilor aceste rânduri nu pentru a-mi justifica neliniștea lăsând-o pe seama cuvintelor - ci dintr-un semn de îndoielă asupra modului cum au fost și cum ar mai putea fi judecate altele vreme cit nu își propun să respecte cele mai noi canoane.

Teama cu care am îndrăznit fiecare vers s-a iscat din responsabilitatea majoră pe care o angajează acest act - căci cred cu tărie că orice poet este un profet al veacului său - și este în aceeași măsură și teama unui cititor: că poezia ar putea, în acest sfârșit de veac, degenera într-un exercițiu de inteligență sterilă, întemeiat pe exacerbară și specularea unor fiori sufletești, substituind năzuință după expresie năzuință după efect.

Am năzuit astfel spre simplitatea ce ar putea conferi versului frumusețea latentă - alta decât agresivitatea unei metafore de efect - fără de care poezia ar fi un joc de cuvinte, estetic, subtil, aparent nobil, dar fără o limpede acoperire în viață.

Departate de speculațiile cugetului am stăruit a ține aceste cuvinte, singură - precum acest răsunet în care scriu - justificarea a certitudinilor de zi cu zi pe care le asumă; străine de orice ostentație, ele se vor speranța unei sublimare risipe“.

Correspondentul nostru nu respectă „cele mai noi canoane“ și bine face (cine le-a propus? cine le produce?), poezia rămâne, paradoxal și încurajator „veche“ și substanța ei nu e alină de capriciile modei și nici - cum am fost învățați - de „zguduiri sociale“.

Cititorul se va întâlni cu versurile lui Cristian Grosu într-unul din numerele viitoare.

„La capătul puterilor“

Și iată o scrisoare aproape patetică a lui *Dumitru Cerna* din Cluj adresată semnatarului rubricii:

„Citeșc cu surprindere rubrica dv. din nr. 4/1992 al revistei „Literatorul“, p. 15, intitulată „Dialog“ și mă gândesc cu tristețe la „Poșta Redactor“ din revistele literare ale „epocii“ în care, mai marii literaturii contemporane reduceau la tăcere voci tineri care cutezau, cu sfîncie și sinceritate, să li se adreseze. Unii renunțau să mai scrie. Alții, temerari, continuau să caligrafieze fără să mai cuteze a trimite vreunei reviste poezii lor.

Îmi amintesc, nu fără amarăciune, de trufia lui N. Prelipceanu cînd, piclîșit și dezgustat, ținea rubrica aceasta la *Tribuna*. El avea dreptul să decidă. El avea dreptul să sfîdeze. El avea dreptul, doar el și ai lui, să publice și să se bucure... Nu discutăm despre talentul literar al celor ce semnuau „Poșta Redacției“. V vorba aceea: despre „morți“ numai de bine! Sau cîîndu-l pe Nichita Stănescu, „cum să-l desființezi, bre, doar e poet!“ E vorba doar de un drept pe care și-l luau, o formă, totalitară și ea, de a tria, de a selecta după gustul propriu poezii ce li se adresau. Iar aceștia nu aveau posibilitatea de replică. Aici mi se pare nedreptatea comisă și condamnată.

Citind „Dialogul“ dv. nu pot să nu tresar la gîndul că el este, de fapt, un monolog. Dv. refuzați să dialogați răspzîndu-i ironic și subiectiv oamenilor care vă scriu. Le reproșați greșelile de ortografie, ba chiar lipsa punctului de la i sau a virgulei de la ș, t etc., trecînd uneori peste substanța din text. Un vers, doar unul singur, de el scripitor, bănuiesc că ar trebui să vă bucure, să vă emoționeze. Și este un cîștig!

De ce nu aduceți în actualitate cit de agramat erau concepute manuscrisele lui M. Eliade? Dar incultura lui C. Dobrogeanu-Gherea? Și exemple pot continua. Dar nimeni atunci nu s-a cramptonat (sic!) de așa ceva. Și ei au rămas. Primul este un reper fosforescent în cultura lumii.

Noi, tinerii anilor '70, descoperindu-l și iubindu-l pe N. Labiș, vă iubeam deopotrivă și pe dv. Aproape ne puteam rosti numele lui Labiș fără să îl alăturăm pe cel al lui Tomozei.

Dv. ați avut și noroc. Pe vremea dv. erau școli de literatură din care, iată, prezicerea lui Sadoveanu nu s-a prea adevărat. Ați ieșit mai mult de 2-3 poezi din această școală. Pe vremea dv. cei afirmați deja coborau în cătune să caute talente, să încurajeze tinerii (și mai puțin tinerii) care scriau, îi luau de mină și-i purtau prin redacțiile revistelor și prin edituri. Așa s-a născut poetul M. Dinescu și mulți alții.

Poetul Victor Felea îmi spune că-n tineretea domniei sale, o poezie de publicat, puteai face cerere de intrare în Uniune... Nu dar trebuie să-mi spună nimeni aceste lucruri. Antologia de poezie chineză contemporană este plină de astfel de exemple. Acolo, aproape toți poezii antologiști n-au apărut ediționale sau puținți sînt semnatini unui singur volum. Și sînt selecționați în antologii lumii... Iar poezii noștri, cei mai mulți, nu trec de pragul „Poștei Redacției“, de acest bizar dialog afîșat cu nonșalanță de poezii ajuși care nu mai

DIALOG

știi să se bucure...

Scriu și eu. Citeșc multă poezie. Uneori, dînd peste cite un vers ca acesta: „Credeam că sînt la capătul puterilor...“ (Florin Mugur) mă descurajez să mai scriu. Ce se mai poate scrie după un astfel de vers? Apoi uit și scriu iar.

Este singura noastră bucurie. Nu vă supărați pentru izbucnirea mea. Ea s-a putut întîmpla din sentiment de prețuire.

Aveți putere să înțelegeți și să iertați. În locul unei pagini întregi de „dialog“ puteau fi publicate douăzeci de poezii cu cite o poezie. Și valoarea poeziilor publicate în această pagină poate avea gîrul semnăturii dv. În colțul de jos ca realizator de pagină“.

Sînt siliit să mă repet: „Dialogul“ nostru nu poate fi o... Școală de literatură! Nu pot releva „substanța textului“ cînd am în față circa 70 de versificări. Nu cred în „lansările de poezii“ (prefer lansări de vapoare). Tot ce vreau este să le inducsc iubitorilor de vers, singurătatea, oferind (palide) semne de incurajare cînd e cazul, glosînd (ușor) malițios asupra unor confecții năstrușnice. Spațiul îngrat mă împiedică să fac mai mult. E limpede că o revistă nu se scrie cu „mădrite“ ieșite din neant ci cu profesionalism. Nu cred că un manuscris trebuie tratat ca - vă amintiți? - „scrisorile oamenilor mineri cărora potrivea unui H.C.M. trebuie să li se răspundă“... etc. A rămas Mircea Eliade fiindcă manuscrisele lui erau „concepute agramat“? Dar n-a spus nimeni asta. S-a spus doar că sub raport stilistic primele sale texte erau lipsite de strălucire, crispete. Nu necunoașterea limbii a făcut din Gherea un nume. Credeți că Dinescu a devenit poet doar fiindcă a fost „luat de mină“? E o legendă faptul că puteai face cerere de intrare în Uniune după comiterea unei poezii. Cereți se pot face și acum. Vor fi refuzate la fel. Departe de a convingi sfîștos la gura sobei cu necunoscuții de dincolo de manuscris, „clasiici“ rubricilor de poșta redacției s-au multumit îndeobște cu expresii laconice: *Da! Sau Nu! Sau Mai trimiteți! Etc.*

„Peste tot corupție și vină
Speculă/șanta/abuzuri/crime
Toți nenorociți vor mașină
Peste tot corupție și vină
Însă lira nu mi-a prins rugina
Tot mai am încredere în rime
Peste tot corupție și vină
Speculă/șanta/abuzuri/crime...“

„Toți nenorociții vor mașină“

Viorel Munteanu din Focșani vădește o bună însușire a normelor prozodice (gazel, rondel, triole) Dar nu trece de imprecizia jurnalieră cînd descrie „epoca“:

„Peste tot corupție și vină
Speculă/șanta/abuzuri/crime
Toți nenorociți vor mașină
Peste tot corupție și vină
Însă lira nu mi-a prins rugina
Tot mai am încredere în rime
Peste tot corupție și vină
Speculă/șanta/abuzuri/crime...“

„Românul român rămîne român“

Pavel Rătușeanu - Ferghete (din Bimbănuța?) îi cheamă pe tărani plecați la oraș să se întorcă acasă „la slănină și caș“ viață nefiind „o tavă servită-n Restaurant/ cu banii trimiși la Post-Restant“. Dar iată ce se poate face cu o pereche de rime: „Punînd aripi la bivoliță/ Cu stîlca de șilboviță“. O poemă se numește, năucitor: „Românul român rămîne român“...

Succint

Din poeziile *Monicăi Lapteș* aleg aceste câteva versuri:

„Am pierdut de ceva vreme
Noțiunea timpului...
O fi? O fi??
Soarele arată ceasul morții...
Aștept cu groază
Ultima bătaie a pendulei...
Nu! Mai bine fug!
Unde să fug?
Sînt în neant,
Nu mai am trup...“

Din plicul trimis de *Nicu Ilie* doar citeva versuri disparate, cu desen insolit:

„Privirile murite și le tine.
„Dar sfîrșit s-au lăsat în rugăciune“.
...Și-nlăcrimat ca într-un vis cu ai
Mușca din galben trupul lui Iisus“.

De la *Radu Călin Bot* care nu știe „nici dacă ar fi necesar să scrie ceea ce poate ar trebui“ să scrie „îl savurează“ ca pe o prăjitură o carte bună, acest final de poem amoros:

„Pămîntul refuză urmele pașilor mei
către tine, o persoană din
imperul cenușii poate s-a prăbușit demult
fără pasărea Phoenix
lumea asta nu are decît un sfîrșit
ochii tăi, zilele tale și mașina 33“.

De la *David Alexandru* aceste scurtesime „autoportrete în decor hașurat“:

„1.
aș fi
și gîndul
atîmă
ca o mare ruină.
2. asemenea
unei ape
pierdută-n propriul ei
contur“.

De la *Ion Dumbrăv* din Sibiu care ne încușoșinează că e autorul a două volume de versuri de care, din păcate, n-am știre, acest cîmb de „film“ neorealit:

„Nu am fost niciodată cîreșă
am fost doar simbul ei
sculptat pe asfalt“

dar ce fericire
să sfîrșești
piciorul dumnezeiesc
al unei femei care tocmai
traversează grațios strada“

Nimic de ales din producțiile semnate *N. Chirilescu - Dolj*. Domnia-sa a căutat pe la chioșcuri „Literatorul“ și nu l-a găsit dar - minune! - într-o dimineață s-a pomenit cu, venit (din cer?) un exemplar al numitei reviste. Regret, e singura minune. Versurile sună cam așa:

„Bate vîntul Libertății, bate
tare, cît mai tare
pe mîlădoasa creangă
România.
O! Dar neînfrînte mădulari.
Un fel de zeu
zmeu-
innobilindu-și mereu, glia“

Transcru din încercările primite de la *Mihaila Stan* acest „desen“ orgolios:

„Mi-e inima atînsă
De incandescența ochilor tăi,
Cînd furtună, cînd lumină
Dar întodeuna plini
De mine“

Corectorul Marin Sorescu

Junele *Ioan Dumitru Baltă* din Negrești-Oaș e autorul a 50 poezii, îl apreciază pe *Marin Sorescu*, îl roagă să-i publice citeva în „ziarul ce cu onoare...“ și să-i „corecteze greșelile care apar“. Corector lipsit de vocație *Marin Sorescu* l-a trecut versurile lui G. Tomozei care s-a oprit asupra a doar 4 dintre ele, 3 stupide și unul genial:

„Rămîi în urma mea pîngind
și suspinînd adeseori,
În suflet cuget și simțiri
rămîi în urma mea rămîi,
rămîi rămîi cu bine“.

Fără comentarii

„Bună ziua! sau Bună seara!

Mă numesc *Bordaș Mariana* locuiesc în Baia Mare str. Grănicerilor 86/16. Vă trimit acest mînușchi de poezii în speranță că le veți găsi frumoase și publicabile:

Cuvintele vorbesc în locul meu
Eu doar le dau o formă blindă
Nu închide ochii de vrei să mă renegi
Căci multe sînt de spus printre cuvinte.
De nu pot să-ți vorbesc, e firea mea de vină
Căci am rămas copil la vîrsta mea
Aș vrea să spun mai multe
Dar voce n-am
Și astfel las cuvintele ca să rostească
Emoțiile omului de rînd
Dar fiind pretențioase cele scrise
Petii fac căci vor citite a fi.

În speranță că voi primi un răspuns pe orice cale, ori prin poștă sau în revista dumneavoastră las versurile să decidă. Am o singură dorință publicatiile le fac sub numele de *Crișan Mariana*.”

Un sonet „retrograd“

Parcă spre a ne descreți
frunțile *Constantin Corneliu*
Dienes din Nehoiu ne
expediază, între alte
compuneri, acest sonet cu
articulări de... rondel pe
care, chiar „retrograd“ îl
promovăm:

„Care vers tinjește oare
gustul vremii să-l mai pască,
dusa lume s-o renască,

a trecut el ulicioare?...

Subțiată ca o iască,
fără nume și trotaure,
se-nlunda, printre căscioare,
drept în poarta-mi fără broască.

Azi, dium sau pe-nserate,
prins în cabluri spațiale
ori pe trepte betonate,
spre odăile astrale,
urc rădăci voluptate
pînă la ușa-mi cu trei yale!”

„Poezia e biografia mea“

Fericit exprimă *Cristiana Mihai* din Galați iubirea nutrită pentru poezii și poezie. Autoarea nu crede într-o criză a poeziei, are convingerea că alina timp cît oamenii se vor iubi poezia nu se va scrie în zadar. Decamdată, producțiile sale sînt tribunic treburile modelelor clasice: Eminescu, Bacovia, Maiakovski(!) cărora le calchiază euritmicele.

Încă de împrumut e și recuzita decorativ-pluvioasă. Se creează cuvinte „noi“ (repete în loc de repezi). Și totuși, dincolo de înghetarea firavă a truismelor sentențioase, e un ceva inexprimat dar presupus, o emoție, o vibrație:

„E-o primăvară cu plecări repeze
De vise și de frunze și de noi
Cu clipe-atît de tainice și-nocte
Cu-abise și cu tremurate plozi.“

E-o toamnă cu-atît scrum de floare
Împrăștiat în urma unor pași
Cînd se prelinge-o lacrimă de soare
Cînd tu te duci și-n urma ta mă lași.

E-o primăvară cu plecări repeze
Din viață, din iubire sau din noi
Cu fenciri trecute pe-nedete
La adăpost de toamnă și de plozi.“

Indiscreție

„Indiscret“ cititor al scrisorilor lui *Marin Sorescu* (la cererea acestuia) alfu de la *Tania Sorescu* (nume? pseudonim?) că are 14 ani și că scrie poezii „de cîțiva ani“, că vrea să lase „ceva ca amintire celor ce vor veni“, convinsă că scrierile sale vor fi prețuite „odată și-odată“. Refuză să creadă că moartea (!) „e la doi pași“ și că va trece „în altă dimensiune ca orice om obișnuit“. Dincolo de această retorică sumbră apare felita: *Tania* îl roagă pe poet s-o critice „puțin“. Cum sînt poeziile? Ele sînt două la număr: una scrisă în franceză (!) dar „Literatorul“ nu e franțuzist și una chiar în limba română (o lebedă trece pe mare, se țîrșie cochili de melci, umbre nasc din adîncuri, etc. versuri sfîngace lunate de un vers furmos: „În urmă-i, copacii plîng cu frunze de lemn“).

Politicale

Petru Popa din Conststanța vrea să ne aducă aminte de jocurile politice. Ni se trimite un mic dosar cu „luări de poziții“ ca de pildă copia unei scrisori către N. Manolescu: revista pe care o conduce și-ar pierde cititorii fiindcă, într-o tabletă, *Ana Blandiana* ar instiga la răzmeriță. Sînt opinii pe care nu le împărtășim. Le voi transmite redactorilor „Literaturii“ observațiile privind reaua difuzare a publicației și sugestia de a apela în viitor la reclamă. *Petru Popa*, salutînd afectuos „Literaturul“, se mărturisește a fi unul dintre cei cărora „le e teamă că o asemenea revistă ar putea s-o păfească.“ Nu e exclus...

Gheorghe TOMOZEI

Hanul lui Manuc (fotografie de Carol Popp de Szathmari)

Jaroslav HAŠEK

PĂȚANIA LUI CAIUS ANTONIUS TROSSULUS

sau

D-ALE TURNĂTORIEI

Lui Caius Antonius Trossulus i se încredințase o misiune importantă. Primise însărcinarea să aducă sub secură călăului un număr cît mai mare de oameni ale căror nume fuseseră trecute pe listele celor proscrși. Ce anume trebuiau să săvîrșescă acești oameni pentru ca țestele lor să aîrne deasupra porților orașului Arretia din Etruria? O crimă monstruoasă. *Crimen laesae majestatis*, crimă de ultragiure a preacelrissimului Tiberius, cazarul Imperiului roman.

Antonius Trossulus era comandantul lictorilor secreți, însărcinat cu supravegherea ordinii în Imperiul roman. Inițial, fusese iltihar de codru în Tretania, provincie aflată în valea rîului Tifernus, mai tîrziu deveni traficant de carne vie, furnizînd fete furate căpeteniilor triburilor sălbatice din munții Umbriel, pentru că, în cele din urmă, să se dedice hoției, jefuindu-i pe locuitorii săraci din Collatium, situat la 450 de stadii depărtare de Roma. Așa sînd lucrurile, acum își putea exercita onorabilă funcție pe baza unei vaste experiențe căci, în calitatea sa de vechi ucigaș, hoț și iltihar la drumul mare, știa să se strecoare pretutindeni. Dar de ce trebuia să-și înceapă misiunea tocmai acum în orașul Arretia din Etruria? O, zeli Care dintre romani nu știe că *Idibus martis* (în viitorul apropiat), Tiberius, împăratul Romei, avea să sosească la Arretia pentru a-și scălda picioarele în apa rîului Arno, ce curge la numai 50.000 de pași depărtare de acest oraș? Și care dintre romani nu știe că urbea Arretia se apucase să înalte porți triumfale tocmai de la Catona și pînă în Arretia și că sclavii trudeau de zor, zi și noapte, ca să ridice pretutindeni coloane triumfale? Întreaga Etrurie murmură, ca un singur glas, că povestea avea să coste amar de bani și că, o dată festivitățile terminate, va trebui întreprinsă o expediție de jaf în Umbria, pentru acoperirea acestor imense cheltuieli. Dar ce importanță au toate astea? Principalul e ca cazarul, de cinci ori ilustrul, să fie sănătos! Să vadă preacelrissimul cît de mult îl iubesc urmașii etruurilor în clipa în care flăcările vor țîșni de pe piloni, iar conducătorul consiliului municipal al orașului Arretia îi va leși în împlinire în fruntea celor trei legiuni ale garnizoanei locale. Apoi vor urma jocurile în arena orașului, unde cîțiva răufăcatori se vor măcelări între ei, nu înainte însă de a striga, în sus, spre tribuna augustului oaspe *Moriturî te salutant!* "Cei ce trag să moară te salută, cezare!" iar acela dintre bandiți care va rămîne în viață va fi grațiat de Luminăția-Sa. *Salve, Caesari!*

Iată de ce cutreieră acum Antonius Trossulus străzile orașului și trage de zor cu urechea pentru a surprinde convorbirile cetățenilor care, adunați pe la colțuri, admiră frumusețea porților triumfale și urmăresc cu cel mai viu interes desfășurarea lucrărilor. Din cînd în cînd, Trossulus, comandantul lictorilor secreți, le adresează cîte o vorbă și vai și amar de nemericul care va cuteza să spună că Tiberius e un nărod. De fapt, nici nu-l nevoie să spună; e de ajuns numai să gîndească astfel, pentru ca soarta să-i fie pecetluită. Nefericitul va fi dat pe mîna lictorilor publici, uns de viu cu smolă, iar la sosirea împăratului, o dată cu înserarea, va arde ca o torță luminoasă, în sunete de trompetă pentru gloria preacelrissimului oaspe, întru cinstirea divinității sale.

De altfel, e de ajuns să afirme că ridicarea porților triumfale e o nerozie. În cazul acesta, lictorii îi vor arunca pradă securii și nemericul va fi sfîrșecat de viu în drum spre Catona. Iar dacă îndrăznește nelegiuitul să spună că gloata îndură lipsurile și foamea, în timp ce din vistieria publică se risipește o groază de bani pentru efemera proslăvire a cazarului, va fi căsăpît de viu pe Colina Ciminului, în timp ce poporul, într-o explozie de bucurie va striga: *Salve, Caesar!* "Să ne trăiești, împărate!" Cîți nelegiuiți va înscrie Trossulus pe lista celor proscrși? asta depinde numai și numai de el. Deci, la treabă, Caius Antonius! Cît mai repede spre porțile triumfale, înălțate de sclavii la privește ce de omenire în jurul lor!

Iar colo, lîngă pilonul acela de care atîrnă ghirlande împletite din crengi de tula, aduse tocmai din munții Umbriel, stă, îmbrăcat într-o tunică ponosită și soioasă, un tip suspect, pe al cărui chip se citește nemulțumirea. Ce zici, ce privire ciudată are, nu-i așa, Antonius Trossulus? După toate aparențele, un coate-

goale care-și zice în sinea lui că dacă ar avea atîția bani cît costă o singură coloană triumfală, și-ar clădi o căsuță pe malul lacului Trasimen. Pînă și sandalele lui sînt suspecte! Cum își poate îngădui un om care privește cum se înalță porțile triumfale pentru împlinirea cazarului să poarte niște sandale atît de scîlciate? Ce poate gîndi un asemenea individ, căruia îi intră apa în sandale? De aceea dă-i bătaie, scumpe Antonius, du-te fuga și descoase-l cu dibăcie, ca să afli cam ce gînduri clocește, despre cazar și despre porțile triumfale, mîntea acestui nemernic suspect, atît de mizer înveșmîntat!

Și Caius Antonius Trossulus se apropie de el cu fața numai zimbet și, călcîndu-l ca din întîmplare pe picior, îi spune binevoitor:

- O, iartă-mă, amice!
- Te iert, amice. Ce spui ce înalte sînt aceste coloane?

- Înalte, înalte, dragul meu.
Necunoscutul zîmbi și se apropie și mai mult de Trossulus.

- Poporul cred că nu le vede cu ochi buni, amice!

"Vezi, Trossulus, ce bine te-ai orientat? Privește! Trădătorul de neam se află în fața ta!"

- Așadar, crezi că poporul... și eu cred la fel...

- Și de ce crezi?... Doar cazar...

- Mda, cazar, adică cum?... A, da, sînt înalte aceste coloane dar ar putea să fie și mai înalte.

"Aha, își zise în sinea lui Trossulus, acum vrea s-o întoarcă, pișicherul! Ei, lasă, vedem noi!" Spuse:

- Cum adică: împăratul nu vede cu ochi buni... sau poporul?...

Necunoscutului îi luciră ochii ciudat:

- Poporul? Ei, da, costă bani, sau crezi că nu costă?

- De costat costă bani grei, și nici sclavii nu-s de pomană, replică Trossulus, trăgînd speranța că-i vine de hac necunoscutului.

În jurul lor se adunase lume.

- Coloanele sînt frumoase, aruncă necunoscutul. Sau poate crezi că pentru de cinci ori ilustrul nu-s destul de arătoase?

- De cinci ori ilustrul se va bucura nespuse de frumusețea acestor coloane, iar poporul...

- Ce crezi, amice? poporul nu? Eu zic că da, pentru că poporul ține la împărat.

- De ce gîde?

- Mă gîndeam la împărat ca om.

Trossulus pufni și el în rîs.

- He, he, he, împăratul ca om de cinci ori ilustrul.

- Și de ce, mă rog, n-ar putea fi luminat? Întrebă surizător necunoscutul, sorbind cu nesaț fiecare vorbăluță a lui Caius Antonius.

- Ei, ziceam și eu așa... că soarele e luminos, dar că împăratul e și mai luminos.

Necunoscutul tuși să-și dreagă glasul:

- Soarele și împăratul, amîndoi ne încălzesc...

Trossulus clătina din cap și-și zise în gînd: "Ticălosul, nu se lasă agățat cu una cu două, dar lasă..." Și apropiindu-se de necunoscut, îi șopti la ureche:

- Nu crezi că poporul ăsta, care ridică porțile triumfale, și împăratul Tiberius, care va trece pe sub ele, sînt nebuni?

- Dacă tu vezi așa, apoi așa este! Îi

șopti bucuros, tot la ureche, necunoscutul. Apoi strigă în gura mare: Lictori! veniți repede, lictori!

- Lictori, strigă în aceeași clipă și Trossulus. Veniți, lictori!

Se țineau unul pe celălalt de beregată și amîndoi zbieau:

- Te-ai făcut vinovat de crimă de *laesae majestatis*! L-ai insultat pe de cinci ori ilustrul oaspe!

- Eu nu! Tu nu știi cine sînt eu.

- Eu nici atît! Tu nu știi cine sînt eu!

Dar iată că lictorii își și făcuseră apariția.

- Ticălosul ăsta, răcni Trossulus, a spus că împăratul și poporul sînt nebuni!

- Blestematul ăsta, răcni necunoscutul, a spus că poporul și împăratul sînt nebuni!

- Eu sînt Caius Antonius Trossulus, comandantul lictorilor secreți din Arretia. Tu cine ești, trădătorule?

- Eu sînt Marcus Julius Placentius, comandantul lictorilor secreți din Roma.

Prea tîrziu însă pentru a se prezenta unul celuilalt! Vai de cei ce se fac vinovați de *crimen laesae majestatis*, care ultragiază persoana de cinci ori ilustră a împăratului Tiberius!

Caius Antonius Trossulus fu sfîrșecat în drum spre Catona, iar Marcus Julius Placentius căsăpît pe Colina Ciminului, în timp ce de cinci ori ilustrul Tiberius își făcea intrarea în orașul vajnicilor urmași ai Etruriei și poporul îl aclama furtunos: *Salve, Caesar!*

Seara, după ce i se povesti de cinci ori ilustrului pățania celor doi, acesta se tăvăli de rîs pînă noaptea tîrziu... *Salve, Caesar!*

În românește de Jean GROSU

Casa MARKUS din strada Lipscani